

73. Конгрес психолога Србије
Дивчибаре, 4–7. јун 2025.

73rd Congress of Psychologists of Serbia
Divčibare, June 4–7, 2025

ВРЕДНОСТИ ПОД ПРИТИСКОМ

Психологија између
идеалног и реалног

Values Under Pressure:
Psychology Between
Ideal and Reality

Друштво психолога Србије
Serbian Psychological Society

Књига
резимеа

Национални научно-стручни скуп

73. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Вредности под притиском:
Психологија између идеалног и реалног

Књига резимеа

Дивчибаре, Хотел „Црни врх“ | 4–7. јун 2025.

73. Конгрес психолога Србије
Дивчибаре, хотел „Црни врх“, 4–7. јун 2025.

КЊИГА РЕЗИМЕА ВРЕДНОСТИ ПОД ПРИТИСКОМ: ПСИХОЛОГИЈА ИЗМЕЂУ ИДЕАЛНОГ И РЕАЛНОГ

Уредници:

др Милица Лазих | Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Огњен Јанић | Универзитет Едуконс, Факултет за спорт и психологију

Милица Љеваја | Институт друштвених наука, Београд

Програмски одбор | Научни савет публикације | Рецензенти:

др Милица Лазих, председница | Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

др Драгана Јелић | Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

др Душана Шакан | Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“

др Ивана Јакшић | Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

др Јелена Опсеница Костић | Универзитет у Нишу, Филозофски факултет

др Мирјана Беара Бењак | Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет

др Смиљана Јошић | Институт за педагошка истраживања, Београд

Огњен Јанић, ко-секретар | Универзитет Едуконс, Факултет за спорт и психологију

Милица Љеваја, ко-секретарка | Институт друштвених наука, Београд

Организациони одбор:

Александар Стевановић, председник

Дарија Хафизовић

Бранка Тишма

Нађа Ђедовић

Нада Станков

Татјана Глигорић

Издавач публикације и организатор скупа:

Друштво психолога Србије, Ђушина 7/3, 11000 Београд

тел: 011/3035-131

dpscrr@orion.rs

www.dps.org.rs

Штампа:

Центар за примењену психологију, Београд

Техничко уређење:

Стефан Игњатовић

Тираж:

20 примерака

Београд, 2025.

Ова Књига резимеа је реализована уз подршку

Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Садржај

ПЛЕНАРНА ПРЕДАВАЊА	5
ОКРУГЛИ СТОЛОВИ	10
ТРИБИНЕ	19
РАДИОНИЦЕ	21
СИМПОЗИЈУМИ	26
УСМЕНА САОПШТЕЊА	44
ПОСТЕР ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ	81

ПЛЕНАРНА
ПРЕДАВАЊА

РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА У САРАДЊИ: РЕЕР ТРЕНИНГ ЗА РАЗВОЈ КОМПЕТЕНЦИЈА РЕЛЕВАНТНИХ ЗА САРАДЊУ*

Александер Бауцал

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. У свакој афери нашег живота (приватној, професионалној, друштвеној) не можемо да избегнемо ситуације у којима треба да сарађујемо са другима и да успостављање квалитетне сарадње унутар групе омогућава да се формулишу боља, свеобухватнија и ефикаснија решења за неки проблем. Групни рад и сарадња ученика у настави/учењу је већ дуже време укључена у нашу образовну праксу. Међутим, истраживања указују на ризик да се сарадња и групни рад често своде на кооперативни рад где ученици поделе задатак на мање целине и свако од уради само један део при чему заједнички продукт настаје простим додавањем различитих продуката појединачних чланова групе. На основу таквог искуства ученици не добијају прилику да развију компетенције које су нужне за квалитетну сарадњу. Систематски прегледна анализа карактеристика сарадње које разликују продуктивне од непродуктивних случајева је указала на важност читавог низа специфичних компетенција и пракси које могу да се групишу у шест ширих категорија: социо-когнитивни аспекти, социо-емоционални аспекти, квалитет стратегија за решавање проблема, регулација рада на решавању проблема, регулација односа у групи и ангажовање и активно учешће чланова у групном раду. На основу сазнања стечених на основу прегледних радова, развијен је специфичан РЕЕР модел тренинга који се састоји од четири компоненте које, на енглеском језику, стварају акроним РЕЕР (*Personality, Exchange of ideas, Emotional intelligence and Resources*). Делотворност РЕЕР тренинга је тестирана на основу две експерименталне студије. Налази прве студије су показали да тренинг унапређује квалитет сарадње приликом решавања сложених научно-друштвених проблема, као и квалитет њихових предлога за решење датих проблема у односу на своје вршњаке из контролне групе (Крстић и сар., у штампи). Друга студија је показала да су ученици из експерименталне групе унапредили своју научну и грађанску писменост и да је то последица учешћа у квалитетној сарадњи са вршњацима приликом решавања сложених задатака којима се ове две писмености испитују у PISA и ICCS међународним студијама. Пошто је делотворност РЕЕР модел тренинга проверена и потврђена, у наредној фази је конципира модел за трансфер овог тренинга у образовну праксу. Тај модел почива на сарадњи између истраживача који су развили РЕЕР модел тренинга, креатора образовне политике који треба да обезбеде предуслове школама за примену тренинга, као и наставника и стручних сарадника који треба да осигурају да предложени модели буду усклађени са специфичним условима у којима раде различите школе.

Кључне речи: РЕЕР модел, образовање, сарадња ученика, групни рад

* *Напомена.* Истраживање спроведено уз подршку Фонда за науку Републике Србије, Број пројекта: 7744729, The PEER model of collaborative problem solving: Developing young people's capacities for constructive interaction and teamwork - PEERSolvers.

Адреса за кореспонденцију: abaucal@f.bg.ac.rs

ORCID(i) аутора: <https://orcid.org/0000-0002-7965-7659>

ГЕНЕТИЧКИ, ЕПИГЕНЕТИЧКИ И СРЕДИНСКИ ЧИНИОЦИ ИНДИВИДУАЛНИХ РАЗЛИКА

Снежана Смедеревац

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију
СТАР Центар изузетних вредности за бихејвиорална истраживања у психологији

Анстракт. Српски регистар близанаца (СТАР Регистар) представља прву систематски успостављену базу података о близаначким паровима у Србији, креирану са циљем истраживања генских и срединских чинилаца различитих аспеката психолошког функционисања. СТАР Регистар омогућава примену квантитативних бихејвиоралногенетичких, молекуларногенетичких и епигенетичких приступа у проучавању индивидуалних разлика. Досадашња бихејвиоралногенетичка и епигенетичка истраживања у оквиру СТАР Регистра пружају увид у релативне доприносе генских, епигенетичких и срединских фактора у обликовању индивидуалних разлика у особинама личности, менталном здрављу и когнитивним способностима. Иако је херитабилност особина личности потврђена у оквиру различитих модела, као што су Петофакторски модел или Ревидирана Теорија осетљивости на поткрепљење, препознавање значајног утицаја индивидуално-специфичних срединских фактора на начин њиховог манифестовања је кључан резултат, који указује на пресудну улогу окружења у формирању стилова адаптације. Такође, заједничке генске основе особина личности и различитих симптома менталних поремећаја подржавају концепцију континуума између нормалног и патолошког функционисања. Важне релације између особина личности и когнитивних способности демонстриране су и у истраживањима интелигенције и егзекутивних функција, која су указала на генске и молекуларногенетичке факторе одговорне за варијације у когнитивним перформансама. Епигенетичке анализе, фокусиране на метилационе обрасце МВ-СОМТ гена код монозиготних близанаца, осветљавају утицај срединских фактора на генску експресију и фенотипске разлике у импулсивности и димензијама личности. Налази указују на то да епигенетичке модификације омогућавају пластичност психолошких особина, која је кључна за суочавање с различитим животним искуствима. Досадашња интердисциплинарна бихејвиоралногенетичка истраживања оквиру СТАР Регистра доприносе свеобухватнијем разумевању механизма индивидуалних разлика, са потенцијалним импликацијама за развој персонализованих приступа у истраживању и примени психолошких знања.

Кључне речи: бихејвиорална генетика, епигенетика, индивидуалне разлике, особине личности, ментално здравље

ШКОЛА БЕЗ ЂАКА: ДЕПОПУЛАЦИОНИ ТРЕНДОВИ И ПАМЕТНЕ ПОЛИТИКЕ У ОБРАЗОВАЊУ

Драгица Павловић Бабић

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. Тренд смањења броја становника реалност је која у Србији траје већ неколико деценија, а неповољни трендови ће се, у сваком демографском сценарију, наставити и у будућности. Образовање је посебно осетљиво, јер га погађају, поред смањење стопе фертилитета, и спољне миграције, па се тако популација ученика у доуниверзитетском образовању за последњих двадесетак година (2002-2023) смањила за 29%. Уз то, депопулација не погађа све делове Србије једнако, те су потребне локално осетљиве политике које регулишу унутрашње миграције и регионалну депопулацију. Типичан одговор система на смањење броја ученика је оптимизација мреже школа и кадровска оптимизација, што резултира делимичним ублажавањем ефеката, али заобилази кључне, мултисекторске и развојне стратегије усмерене на интеграцију и унапређење људских капацитета и компетенција. Више је могућих политика које би дале дугорочне и одрживе ефекте. Прва од њих била би пуна интеграција деце из осетљивих група и, посебно, пуна интеграција ромске деце. У оба случаја, ова деца се суочавају са негативним ставовима система и средине, социјалном изолацијом и потцењеним школским успехом. Затим, повећање обухвата општим образовањем, од предшколског нивоа па надаље, укључујући и промењену формулу финансирања образовања. Одговор на велике регионалне разлике била би децентрализација образовања уз повећање одговорности и јачање аутономије школа и локалних заједница. Како показују националне и међународне студије, живот у условима сиромаштва руинира образовне шансе и скраћује образовни процес, што тражи интервенције којима се регулишу социјални и економски статус породице, али и школе или шире заједнице. Синхронизација ових мера требало би да подигне квалитет образовних исхода, а на нивоу појединца, његову професионалну, социјалну и друштвену компетентност. Паметан и промишљен одговор на депопулационе трендове захтева и максимизовање ефективности наставног кадра, дигиталну трансформацију образовања, финансирање фокусирано на развојне циљеве, интерсекторску сарадњу и још много мера осетљивих на локалне прилике.

Кључне речи: депопулациони трендови, Србија, образовне политике, квалитет образовања, образовна интеграција

АИ И ЉУДСКЕ ВРЕДНОСТИ: КОНСТРУКТИВИСТИЧКА ПЕРСПЕКТИВА КО-КРЕИРАЊА

Јелена Павловић

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. Овај рад полази од идеје да начин на који обликујемо интеракцију између људи и вештачке интелигенције (АИ) није само техничко питање, већ психолошко и вредносно. Из угла конструктивистичке психологије ко-креирање не означава пуко извршавање задатака, већ процес у ком се значења и субјективност заједнички граде кроз дијалог, рефлексiju и узајамно прилагођавање. У контексту интеракције са АИ, ко-креација подразумева дизајнирање система који умеју да постављају питања, проверавају претпоставке, укључују у дијалог и реагују на фидбек. На овај начин, АИ постаје партнер у процесу креирања заједничких значења, а не изоловани систем који аутоматизовано избацује одговоре независно од наших перспектива, значења и вредности. Без ко-креирања суочавамо се са ризиком да уместо партнера, добијемо интеракцију која нас пасивизира. Концепт метакогнитивне „лењости“ развијен је у литератури како би се указало на одсуство рефлексije и активног односа према знању у интеракцији са АИ. Зато овај рад позива на шире укључивање психолога у дизајнирање интеракције између људи и АИ. Наша експертиза у области дијалогских вештина, критичког мишљења и метакогнитивних стратегија од изузетног је значаја за дизајнирање партнерског односа са АИ. Домени психологије образовања и психологије рада су домени у којима је посебно потребно дизајнирати решења која подржавају учење и развој у сарадњи са АИ. То дизајнирање не спада у домен техничких вештина, већ примењене И истраживачке психологије. Задатак психолога већ сада постаје креирање специјализованих И домено-специфичних АИ агената (АИ тутори, АИ ментори, АИ коучеви, АИ симулатори), као и валидација њиховог оутпута. Преузимањем ових нових професионалних улога и задатака добијамо прилику не само да учествујемо у обликовању наше интеракције са АИ, већ и вредности које ће кроз технологију постати наша нова стварност.

Кључне речи: интеракција између људи и АИ, конструктивистичка перспектива, АИ и људске вредности

ОКРУГЛИ СТОЛОВИ

МОРАЛНИ РАЗВОЈ И ПРАВНА ОДГОВОРНОСТ – ПОСТОЈИ ЛИ ЈАСНА УЗРАСНА ГРАНИЦА ПРАВНЕ ОДГОВОРНОСТИ?

Водитељ:

Душанка Ђуровић

Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Факултет организационих студија Едука

Учесници:

**Тамара Цамоња Игњатовић¹, Ана Фричканд², Ђерђи Ердеж Кавечан³,
Драган Благић⁴ и Биљана Синановић⁵**

^{1,3} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

² Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филозофски факултет, Скопље

⁴ Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

⁵ Савет за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења
кривичних санкција према малолетницима

Апстракт. Убиства у О.Ш. „Владислав Рибникар“ актуелизовала су питање правне (не)одговорности малолетника. Будући да је граница правне одговорности различита у различитим земљама, као и да се поставља питање моралне зрелости у контексту нових информационих технологија, желимо да укажемо на могући допринос психологије у пружању одговора на ова питања. Сматрамо да одређивање (и мењање) узрасне границе за правну одговорност није могуће без психолошке процене моралне зрелости критичних генерација адолесцената, чиме би се добила егзактна процена која би потом била основ законског решења. На округлом столу биће понуђен модел истраживања моралног развоја, као и прелиминарни резултати истраживања спроведених у Србији и Северној Македонији.

У предложеном моделу истраживања моралног расуђивања, испитује се морално мишљење деце инструментом за мерење посредних концепата (Intermediate Concept Measure for Adolescents - AD ICM; Thoma, 2005), који је пре истраживања адаптиран за потребе нашег истраживања и усклађен са нашим културалним миљеом. Истраживање моралног развоја се спроводи паралелно у Србији и Северној Македонији, на узорку деце просечне интелигенције, старе између 12 и 15 година. Поред теста моралног развоја, у истраживању се контролишу и васпитни стилови родитеља (Скала перцепције породичних односа - Мацука, 2006), као и образовни ниво и социоекономски статус родитеља.

Адреса за кореспонденцију: djurovicdusanka@gmail.com

ORCID(i) водитеља: <https://orcid.org/0000-0002-5778-7727>

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0000-0002-4953-7242>; 2. <https://orcid.org/0009-0005-0326-3097>;

3. <https://orcid.org/0000-0002-9087-286X>; 4. <https://orcid.org/0000-0001-8896-1620>; 5. -/-.

QUO VADIS ПРОСВЕТО, ЈЕР ШТА ЋЕ БИТИ ПОСЛОВИ ПСИХОЛОГА У ШКОЛИ?

Водитељ:

Марина Павловић
ОШ „Танаско Рајић“, Чачак

Учесници:

Ивана Оролицки¹, Катарина Дуњић Мандић², Нађа Ђедовић³ и Бранка Тишма⁴

¹ ОШ „Светозар Марковић“, Београд

² Гимназија, Чачак

³ Правно-пословна школа, Београд

⁴ Друштво психолога Србије

Апстракт. У последњих двадесет година у просвети се спроводе интензивне реформе већег или мањег обима којим креатори образовних политика настоје да унапреде квалитет образовања и васпитања. Бројне промене неминовно се одражавају и на рад психолога школе, како на њихове послове, тако и на очекивања других актера школског живота у вези са радом психолога. Ако погледамо ЗОСОВ и релевантне правилнике у образовању изгледа да је препознат значај стручних сарадника – психолога и да, последично постоје велика очекивања од њиховог ангажмана. Утисак је, међутим, да се у школској пракси, специфично образовање, искуство и стручни потенцијал психолога недовољно ангажује. Јер, уместо да се искористи могућност за преузимање нових улога и креирање нових пракси уз неминовно укидање или бар редефинисање старих, сведоци смо да у усложњеном школском животу психолог школе има нове послове који, скоро по правилу, нису ужестручни него су последица, по аутоматизму и неселективно додељених послова од стране руководиоца школе, а уз експлицитна уверења наставника да је таква расподела послова једино исправна. Прошло је доста година од када је Завод за унапређивање образовања и васпитања, у складу са својим законским овлашћењима, формирао радну групу за израду стандарда компетенција стручних сарадника. Недавно је формирана нова, али психолози у школама су и даље једини запослени који још увек немају своје стандарде компетенција, а од чије израде зависи и нови правилник о програму рада психолога. О свом положају у школама стручни сарадници – психолози последњих десет година интензивно расправља у оквиру секција, подружница, на стручним скуповима и са увек сличним исходом - „није добар“ и очекивањем да ће се унапредити. Месецима уназад наставници захтевају реформе у погледу количине и врсте њихове администрације, формативног оцењивања, измена и/или укудања есДневника, њихових услова рада, финансирања итд. Ако би бар неки, ако не и сви захтеви били испуњени, какве би то последице могло да има на ангажовање и рад психолога у школама? Циљ овог округлог стола је да се послови школског психолога размотре из неколико углова, и то: а) из угла базичног образовања б) из угла постојећих прописа у области образовања и оних у изради в) из угла ужестручних и осталих послова психолога у тренутној школској пракси, и г) из угла најновијих реформских захтева које наставници истичу током текућих штрајкова и протеста.

ВРЕДНОСТИ У ПСИХОЛОШКОЈ ПОМОЋИ

Водитељ:

Ана Андонов Жолцер
Удружење „ТАУС“, Београд

Учесници:

Кристина Брајовић Цар¹, Небојша Јовановић² и Марјан Тошић³

¹ Универзитет Сингидунум, Факултет за медије и комуникације, Београд | Удружење „ТАУС“,
Београд

^{2,3} Удружење за психотерапију, саветовање и коучинг Србије (УПСКС), Ваљево

Анстракт. У процесу пружања психолошке помоћи, вредности представљају неизбежан аспект терапијске праксе. Посебан изазов представља баланс између универзалних и личних вредности – како терапеута, тако и клијента. Психолог је позван да буде свестан сопствених ставова и граница, али и да свесно креира простор у којем се клијентове вредности могу истражити, развити и обликовати без притиска. У контексту тренутних друштвено-политичких дешавања у држави и растућом нетолеранцијом, психолошка помоћ се све чешће налази на раскрсници између професионалне неутралности и друштвене одговорности. У том смислу, вредности у раду психолога не остају само лична дилема, већ постају и део ширег питања улоге психолога у очувању хуманистичких вредности у друштву. Овим путем разматрамо улогу и значај моралних вредности у психолошкој помоћи из угла професионалне етике, интересубјективне динамике и културе вредности савременог друштва. Током дискусије ћемо се осврнути на нека од следећих питања. Где се завршава неутралност психолога, а где почиње одговорност за вредносно вођење? Да ли психолог може бити „вредносно неутралан“ када се сусретне са ставовима клијента који су у директном конфликту са основним принципима људских права? Да ли можемо да ипак отклонимо сопствене вредносне судове док радимо са клијентима? Да ли се током искуства у раду са људима мења наш вредносни оквир, проширује, релативизује, хуманизује или се крећемо у правцу неутралности, професионализма и равнодушног прихватања? Да ли почетник психотерапеут има јаснији вредносни оквир од искусног психотерапеута? Да ли је етичко усклађивање на основу универзалних принципа довољан оквир за превазилажење индивидуалних разлика између различитих стилова, модалитета, вредносних преференција и идеологија којима се воде различити психотерапеути чак и у истој култури? Потребно је нагласити важност континуираног преиспитивања сопствених вредносних позиција, као и развијања сензитивности према вредносним системима клијената. Отворићемо питања о улози вредности у процесу психолошке помоћи, о могућностима њихове рефлексije и транспарентности, као и о етичким и културним изазовима које доноси рад у савременом друштву. Циљ је подстицање дијалога о томе како вредности не само да прате психолошку праксу, већ је и суштински одређују.

ИЗАЗОВИ ЗА ПСИХОЛОГЕ У ВРЕМЕ ДРУШТВЕНИХ КРИЗА – ДОМЕТИ И ОГРАНИЧЕЊА СТРУКЕ

Водитељ:

Тамара Цамоња Игњатовић

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Учесници:

Снежана Милутиновић¹, Драгица Павловић Бабић², Ивана Ковачевић³ и Јелена Зулевић⁴

¹ Центар за примењену психологију

² Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

³ Универзитет у Београду, Факултет организационих наука

⁴ Асоцијација ЕМДР, Србија

Апстракт. Суочавамо се са пролонгираном друштвеном кризом која достиже своју кулминацију у последње две године трагедијама које су довеле до масовних жртава. После масовних убистава у мају 2023. и пада надстрешнице на железничкој станици у Новом Саду 1. новембра 2024., пред психологе се поставља питање доприноса струке у превазилажењу друштвене кризе, каква је наша улога и шта су домети, а шта потенцијална ограничења наше праксе. Како се улога психолога препознаје првенствено кроз психолошку процену, психолошке третмане, превенцију, едукацију и истраживања, тема којом се бавимо у оквиру округлог стола односи се на приказ различитих активности током вишегодишње друштвене кризе у Србији. Приказаћемо које су то методе процене биле највише потребне колегама у актуелном контексту, али и које су едукације биле најтраженије, односно за којом врстом додадног усавршавања су психолози имали највише интересовања на основу података Центра за примењену психологију. Када су у питању специфични психолошки третмани, биће речи о пружању непосредне помоћи преживелим жртвама и њиховим породицама у превазилажењу последица трауматског искуства коју је реализовао тим Асоцијације ЕМДР Србије. Значај превенције посебно је препознат у односу на насиље у образовном контексту, због чега ће бити представљене препоруке које су припремљене у оквиру Мајске платформе. Истраживања подстакнута изузетним догађајима, као што су студентске блокаде, али и реакције људи који су доживели удар „звучног топа“, одсликавају спремност психолога да реагују и као примењени научници, чиме се бавило неколико тимова психолога. Поред ангажовања у „традиционалним“ активностима које је било нужно прилагођавати специфичном контексту, јачала је свест о донекле занемареној улози психолога као агенса у друштвеним променама. Због тога истраживање НВО-а ПИН о томе да ли постоји консензус међу стучњацима у области менталног здравља по питању друштвеног ангажмана, активизма и јавног заговарања пружа важне увиде. Поред значаја заговарања јавних политика у области менталног здравља, социјалне заштите, образовања и сл., активности психолога је важно усмерити на подизање критичке свести грађана према друштвеном контексту као фактору ризика за квалитет живота и ментално здравље, као и њихово оснаживање за агенсност и промовисање хуманих, демократских вредности чиме психолози могу да дају свој допринос позитивним друштвеним променама.

Адреса за кореспонденцију: tamara.dzamonja@gmail.com

ORCID(i) водитеља: <https://orcid.org/0000-0002-4953-7242>

ORCID(i) учесника: 1. -/-; 2. <https://orcid.org/0000-0001-6824-7243>; 3. <https://orcid.org/0000-0002-7601-1000>;

4. <https://orcid.org/0000-0001-5179-4152>.

ИЗДРЖАТИ, ОСНАЖИТИ, ПОДРЖАТИ: ПСИХОЛОШКА ПОДРШКА У КРИЗНИМ ВРЕМЕНИМА

Водитељ:

Мирјана Беара Бењак

Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет
Институт за позитивну психологију, Нови Сад

Учесници:

Горана Ракић Бајић¹, Валентина Радуловић², Миа Конаков³, Драгана Николић⁴ и Сања Грбић⁵

¹ Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

² Универзитет у Крагујевцу

³ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

^{1,4} Институт за позитивну психологију, Нови Сад

⁵ Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. Округли сто је посвећен приказу иницијатива психолога, студената психологије, организација које окупљају психологе и студијских програма за психологију, које су у последњих шест месеци пружале психолошку подршку студентима, просветним радницима и универзитетским наставницима, као и самим психолозима, у условима интензивне друштвене кризе у Србији. Током великих антикорупцијских студентских протеста и блокада, започетих почетком децембра 2024, уследиле су и обуставе рада на факултетима али и у средњим и основним школама широм Србије као знак подршке студентској борби за правду и здраво друштво. Ове догађаје пратила је висока психолошка цена: хроничан стрес, страх, неизвесност, изложеност притисцима, осећај изолације, али и потреба за солидарношћу, оснаживањем и повезивањем. У оквиру округлог стола биће представљене и анализирани различите врсте психолошке подршке које су се током тог периода развиле:

- вршњачка подршка студентима од стране студената психологије,
- психолошка подршка за наставнике и наставнице у школама које су обуставиле наставу,
- подршка самим психолозима у образовном систему који су се нашли у етички и професионално изазовној позицији,
- подршка универзитетским професорима који су пружали подршку својим студентима не само као наставници, већ и као савезници у борби за достојанство и истину.

Циљ округлог стола је да се документују искуства и алати који су се показали као корисни, да се отворе важна етичка и професионална питања о улози психолога и студената психологије у друштвеним кризама, као и да се оснаже мреже солидарности унутар наше професије.

Адреса за кореспонденцију: mirjana.beara@gmail.com

ORCID(i) водитеља: <https://orcid.org/0000-0002-4627-8214>

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0009-0000-0772-3701>; 2. <https://orcid.org/0000-0002-6083-0781>; 3. -/-; 4. -/-;

5. <https://orcid.org/0000-0002-1457-6823>.

ПРИТИСЦИ НА ПСИХОЛОШКУ СТРУКУ: ИЗМЕЂУ ПРОФЕСИОНАЛНИХ СТАНДАРДА И СИСТЕМСКИХ ОГРАНИЧЕЊА

Водитељ:

Анита Поповић

Министарство одбране и Војска Србије, Гарда Војске Србије

Учесници:

**Весна Гаврилов Јерковић¹, Татјана Даничић², Весна Пејчиновић³,
Бранислава Стевић⁴, Дуња Симић⁵ и Стана Будурић⁶**

¹ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

² Центар за социјални рад Града Вршца

³ Министарство одбране и Војска Србије, Инспекторат одбране

⁴ РЕБТ Праксис центар, Нови Сад

⁵ „Оли Центар“, Београд

⁶ ОШ „Стеван Дукић“, Београд

Анстракт. Психолози се у различитим областима рада суочавају с низом изазова који доводе до компромитовања професионалних стандарда. У јавном сектору преоптерећеност и административни захтеви умањују квалитет рада, док у приватној пракси балансирање између економске одрживости и етичких принципа постаје све теже. Поред тога, експанзија нерегулисаних пракси у области менталног здравља додатно угрожава струку. На овом округлом столу дискутоваћемо о следећим питањима:

- Како се психолози носе са притисцима система и одржавају професионалне стандарде?
- Који су највећи изазови у различитим областима психолошке праксе (здравство, образовање, социјална заштита, приватни сектор...)?
- Каква системска решења су потребна да би се унапредио положај психолога?
- Која је улога струковних удружења у заштити професионалних вредности?

Циљ овог округлог стола је да кроз размену искустава и конкретне предлоге допринесемо развоју стратегија које ће омогућити психолозима да очувају професионални интегритет упркос системским ограничењима.

РЕГУЛАТИВА У ПСИХОТЕРАПИЈСКОМ ОБРАЗОВАЊУ – УСЛОВ БЕЗ КОГА СЕ НЕ МОЖЕ

Водитељи:

Томислав Гајић¹ и Александар Стевановић²

¹ Универзитет „Сингидунум“, Факултет здравствених и пословних студија, Ваљево

² Висока школа струковних студија за образовање васпитача и тренера у Суботици

Учесници:

Весна Гаврилов Јерковић¹, Бранка Стаматовић Гајић², Велисав Марковић³ и Весна Дуканац⁴

¹ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

^{2,3} Универзитет „Сингидунум“, Факултет здравствених и пословних студија, Ваљево

⁴ Академија за хумани развој, Београд

Апстракт. Психотерапија се данас суочава са бројним изазовима, како концептуалним, тако и професионалним. Ово је првенствено повезано са плуралистичком природом савремене психотерапије, што за консеквенцу има потешкоћу да се јасно одреди и дефинише њено поље и механизми деловања као и однос према психологији, психијатрији, неуробиологији или друштвеним теоријама. Са професионалног аспекта, један од важних изазова, повезан са изостанком консензуса о томе која су нужна знања и компетенције које треба да има стручњак који спроводи психотерапију, јесте и изостанак законске регулативе ове делатности у великом броју земаља света па и код нас. Једно од најважнијих питања које за собом повлачи изостанак законске регулативе јесте питање ко може да се бави психотерапијом и како треба да се спроводи обука. Терапеутски рад тренутно обављају стручњаци различитих профила и нивоа обуке, а регулација њиховог рада је често нејасна. Због тога је важно анализирати правни оквир како би се подстакла усклађеност прописа и унапредила пракса. Осим тога, изостанак законске регулативе, повлачи за собом и потешкоћу лиценцирања делатности, потешкоћу регулације организовања и спровођења саме праксе, успостављања норми као и санкција у случају некомпетентног или неетичног деловања. Циљ овог округлог стола је да покрене дубље разумевање ових изазова и допринесе развоју психотерапије као научно утемељене и терапијски делотворне дисциплине кроз призму сагледавања значаја законске регулативе обављања психотерапије и регулисања образовања и стручног усавршавања стручњака. На овом округлом столу, уз помоћ правника, едуканата, заједно за професорима универзитета, психолозима и психијатрима, ћемо размотрити различита искуства, знања и приступе тражећи најбоља решења. Циљ нам је да се међусобно подстакнемо да сагледамо актуелно стање са аспекта нормативне регулације и да се сензибилишемо за питања о којима се на нашем простору ретко говори, а у свету постоје неки одговори или су у процесу решавања. Разговараћемо и о статусу актуелних предлога који код нас фигурирају. Става смо да је услов без кога се тешко може обезбедити напредак у овој области упознавање са постојећим моделима и стандардима усавршавања на међународном нивоу али и неопходност усклађивања законске регулативе са другим законима у нашој земљи релевантним за питања образовања и стицање компетенција. Јер увек на самом почетку и крају стоји да само: „закони нас чине слободним“!

Адреса за кореспонденцију: 1. cmh.vanima@gmail.com, 2. aleksandar.stevanovic@protonmail.com

ORCID(i) водитеља: 1. <https://orcid.org/0009-0000-0560-7846>; 2. <https://orcid.org/0000-0003-4562-3343>.

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0000-0002-3256-1174>; 2. <https://orcid.org/0000-0002-5039-9617>;

3. <https://orcid.org/0000-0001-6305-8988>; 4. -/-.

СТАТУС ПСИХОЛОГА У ШКОЛАМА – ШТА МОЖЕМО ЗАЈЕДНО

Водитељи:

Бранка Тишма

Друштво психолога Србије

Учесници:

**Нада Станков¹, Драгана Медић², Весна Тафра Роквић³, Ружица Петровић Гашевић⁴
и Марина Павловић⁵**

¹ ОШ „Јован Стерија Поповић“, Нови Београд

² ОШ „Сава Шумановић“, Земун, Београд

³ Друштво психолога Србије

⁴ Геодетска техничка школа, Београд

⁵ ОШ „Танаско Рајић“, Чачак

Апстракт. Психолози секција психолога у основним и средњим школама и секција психолога музике су у току претходне године интензивно радили на проблемима статуса свог положаја у школама. У свом раду имали смо огромну подршку СУНПО. Овај рад је највише био базиран на раду на документима који су од значаја за базичне поставке рада психолога у школама. Рад се одвијао у оквиру проширене радне групе ДПС и преко представника у радним групама Министарства просвете. ИО ДПС је подржао све наше захтеве и иницијативе. Значајан допринос у раду Проширене радне групе су дали чланови ИО ДПС. Пре свега настављен је рад на Правилнику компетенција психолога и Правилнику рада психолога, односно на изради нових докумената, који се неуспешно израђују већ годинама. Други важан део нашег ангажовања је био реакција на документе које је донело Министарство просвете: правилници о оцењивању у основним и средњим школама; предлози за измене и допуне ЗОСОВА; иницијатива да се у регистрима ЈИСПа у којима су психолози препознати као ненаставно особље измени статус психолога у наставно особље; иницијатива да се донесу нормативи броја ученика са којим ради један стручни сарадник. У једном броју ових активности смо сарађивали са Педагошким друштвом Србије. У оквиру овог рада смо имали и неколико сусрета са представницима Министарства просвете, који нису били садржани у оквиру рада радне групе при Министарству. Наш представник у Националном просветном савету је заступао наше интересе и ставове у раду овог тела. И поред дугогодишње сарадње са Министарством просвете нисмо успели ништа да променимо поводом нашег статуса. Наш рад и међусобна сарадња свих интересних група је прекинута у новембру, након почетка великих друштвених промена. Остаје питање како даље наставити овај рад. Гледајући уназад наша борба за наш статус се увек одвијала, као реакција на доношење нових докумената, који су све више угрожавали наш статус. Показали смо спремност и способност да се повезујемо, да удружујемо наше ресурсе и да их користимо на врло квалитетан начин, али само у ситуацијама када одговарамо на већ постављене изазове и ограничења. Питање је можемо ли да променимо нашу стратегију и да постављамо захтеве и покрећемо иницијативе пре него што нас новодонесени документи угрозе?

ТРИБИНЕ

ПСИХОЛОЗИ ПСИХОЛОЗИМА – ЗНАМ ДА НИСМО САМИ

Модератор:

Бранка Тишма

Друштво психолога Србије

Уводничари:

**Весна Гаврилов Јерковић¹, Нада Станков², Нађа Ђедовић³, Ружица Петровић Гашевић⁴,
Аница Бајагић⁵ и Меира Мрђенов⁶**

¹ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

² ОШ „Јован Стерија Поповић“, Нови Београд

³ Правно-биротехничка школа, Београд

⁴ Геодетска техничка школа, Београд

⁵ Музичка школа „Даворин Јенко“, Београд

⁶ ОШ „Доситеј Обрадовић“, Сомбор

Апстракт. Током фебруара Друштво психолога је на иницијативу школских секција (основних, средњих и музичких школа) покренуло акцију Психолози психолозима. Након што смо се у претходној години, уз подршку и помоћ СУНПО активно и безуспешно ангажовали на измени Правилника о оцењивању у основним и средњим школама, увођењу програма ЗДРАВИТАС-а у школе, изради предлога за измене у ЗОСОВ-у и другим питањима које су се односиле на статус струке у систему образовања и самог образовања, наглог завршетка првог полугодишта и променама у друштву, које у покренуле нове притиске и изазове посебно на психологе у школама, било је тешко одговорити на све то стандардним састанцима секција. Изазови пред психолозима у школама били су много већи, и то нисмо могли да игноришемо. Школе су, у овом периоду, више од осталих институција ангажоване и једине су у потпуности биле укључене у актуелна дешавања. Психолози запослени у школама су, поред свих обустава и различитих облика учешћа запослених у друштвеним дешавањима редовно обављали своје послове и много више били изложени изузетно великим притисцима од свих осталих учесника школског живота: потребама ученика, захтевима директора, очекивањима наставника, родитеља, Министарства. У времену друштвене кризе потребно је много професионализма и снаге како би сачували у свом раду и деловању унутар колектива базичне поставке струке, етике и истовремено имати право на личне изборе. Посебан изазов је континуирано радити на одржању неутралности у односима са свим учесницима школског живота. Истовремено, нико не препознаје струку и не уважава је, а имају велика очекивања од струке и подразумева се ангажовање, веће и ефикасније од уобичајеног. У таквим околностима саопштења Друштва су значила много као вид подршке, али смо сматрали да као струка професионално и људски имамо капацитете да урадимо и конкретне и оперативне кораке и да једни другима пружимо професионалну и људску подршку. Извршни одбор је одмах формирао радну групу, која је покренула и реализовала низ активности: радионице, предавања, правну подршку. Овоме је претходило мапирање потреба запослених психолога у образовању, као и спремности колега да поделе своја знања искуства и вештине са другима. Следиле су евалуације и анализа учињених корака и нови изазови и кораци. Сва ангажовања у оквиру ове акције доприносе јачању мреже психолога унутар секција образовања. У оквиру размене са колегама је честа реченица: Знамо да нисмо сами!

Адреса за кореспонденцију: b.tisma34@gmail.com

ORCID(i) модератора: -/-.

ORCID(i) уводничара: 1. <https://orcid.org/0000-0002-3256-1174>; 2. -/-; 3. -/-; 4. -/-; 5. -/-;

6. <https://orcid.org/0009-0001-9949-9336>.

РАДИОНИЦЕ

ЕКО ТА ИЗМЕЂУ ИДЕАЛНОГ КОНТАКТА И РЕАЛНОГ ОТУЂЕЊА

Маја Делибашић

Центар „Нови лист“, Горњи Матејевац

Опис радионице. У времену брзине, хиперпродуктивности и дигиталне преоптерећености, све више губимо контакт са сопственим вредностима, природом и другим људима. Радионца истражује како савремени друштвени и културни притисци утичу на наше вредности, личне и професионалне – попут повезаности, аутентичности и присуства – и на који начин се тај процес одражава на контакт, темељну вредност психотерапије. Кроз теоријски и искуствени приступ, учесници ће радити на препознавању вредности које су у њиховим животима „под притиском“, као и на обнављању унутрашњег и међуљудског контакта. Користећи алате еколошке трансакционе анализе (еко ТА), учесници ће истраживати разлику између природних и вештачки наметнутих наратива, као и утицај родитељских порука и спољашњих очекивања на начин на који живимо своје вредности. Посебна пажња биће посвећена контакту са телом и природом као ресурсима за психолошку регулацију и повратак аутономији. Рад ће бити организован кроз индивидуалне вежбе, рад у паровима и вођену групну рефлексију.

Циљ радионице. Оснаживање учесника за препознавање и очување личних и професионалних вредности у условима притиска кроз примену модела еколошке трансакционе анализе, са фокусом на контакт, скрипт и унутрашњу екологију.

Трајање: 120 минута

Број учесника: 8-20

ПРЕКО МОСТА, ДО РАЗУМЕВАЊА НОВОГ КОНТЕКСТА – МЕТАФОРА КАО АЛАТ У ОБРАЗОВНОЈ ТРАНСФОРМАЦИЈИ

Мирјана Беара Бењак¹ и Весна Радуловић²

¹ Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет

^{1,2} Институт за позитивну психологију, Нови Сад

Опис радионице. Савремене теорије у образовању и психологији пружају разноврсне оквире за разматрање тренутног и пожељног стања образовања. Конструктивистичка перспектива истиче да појединци активно конструишу значења ослањајући се на сопствена искуства, што постаје полазиште за критичко и симболичко промишљање образовног система кроз рефлексију. У том контексту, визуелне и пројективне технике, које се често користе у педагошком и саветодавном раду, омогућавају учесницима да слободно изразе своја осећања и мишљења, подстичући дубље разумевање различитих феномена и процеса унутар образовног система. У складу са тим, примена метафоре као когнитивног алата (Lakoff & Johnson) доприноси томе да се сложени феномени, као што је образовни систем, представе кроз блиске, свакодневне слике, чиме се олакшава размена ставова међу учесницима и боље сагледавају њихове међусобне разлике и сличности. На радионици ће учесници имати прилике да истраже своје личне и професионалне перспективе у актуелном образовном контексту и да креирају пожељну визију образовања. Кроз метафоричке активности, попут избора фотографије моста који симболизује њихов доживљај садашњег образовног система, и Полакову игру (Hayward & Sandy), учесници ће освестити у ком правцу је могућа трансформација образовања након кризног периода и креирати наратив о жељеном сценарију образовања у будућности.

Циљ радионице. Оснаживање учесника да заједнички осмисле нову образовну парадигму – не враћањем на „старо нормално“, већ визијом смисленијих пракси подучавања и учења.

Трајање: 120 минута

Број учесника: 8-20

ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (AI) И ПСИХОТЕРАПИЈА – ИЗМЕЂУ ПРОЈЕКЦИЈЕ, ЕМПАТИЈЕ И ЕТИКЕ

Ивана Перих

ПР Реконекција - остало образовање, Нови Сад

Опис радионице. Радионица ће бити интерактивна и укључиће анализу садржаја, *case study*, *role play*, дебату и рад у малим групама. Основна идеја је да заједно као психолози чујемо различите аргументе, конфронтирамо различите перспективе и размишљамо о етичким, моралним и професионалним импликацијама тренда који је све више актуелан, а то је да вештачка интелигенција може да „лечи“ једнако као и психотерапија и психолошко саветовање. Идеја је да вештачка интелигенција не може то заменити, чак и да је то етички веома под знаком питања, а да је потребно да се као професионалци оснажимо да више и чешће комуницирамо вредности наше струке. Кроз радионицу ћемо заједно разматрати да ли смо као професионалци за или против коришћења вештачке интелигенције у сврху психотерапије, психолошке подршке и зашто размишљамо за једну или другу опцију. Савремени свет доноси пуно изазова за нашу струку и сјајна је прилика да отворимо велике теме и размотримо какав је заједнички став. Кроз радионицу ће се презентовати аргументи шта је то што је незаменљиво и зашто је опасно веровати да нас *chat bot*-ови разумеју и зашто је опасно веровати да са вештачком интелигенцијом можемо остварити везу. Као аутор радионице верујем да је контакт са другим људским бићем незаменљив и да ако на то место ставимо вештачку интелигенцију — шта је са суштином човека као социјалног бића?

Циљ радионице. Радионица има за циљ да кроз интерактиван приступ отвори низ кључних питања: због чега данас постоји све више апликација на тему менталног здравља, због чега један проценат људи верује да *ChatGPT* може боље да их разуме од психотерапеута, може ли вештачка интелигенција заиста заменити психотерапију и психолошко саветовање, и ако не може — шта је то што је незаменљиво у психотерапији и саветовању?

Трајање: 90 минута

Број учесника: 10-40

РЕГРУТАЦИЈА НА РАСКРШЋУ: ПСИХОЛОГ, РЕГРУТЕР, МАРКЕТАР ИЛИ НЕШТО ДРУГО?

Светлана Живановић
ТИМ Центар, Нови Сад

Опис радионице. У ери тихе епидемије обрнуте селекције, изазова тржишта рада и чувене „борбе за таленте“, поставља се суштинско питање: у којој мери се савремени психолог у процесу регрутације и селекције бави проценом кандидата, а које су то нове улоге које преузима како би остао на висини задатка и пронашао праве кандидате за праве позиције? Улога психолога у селекцији већ одавно превазилази границе тестирања и интерпретације резултата. У фокусу је нови профил професионалца – онај који уме да препозна потребе кандидата, пренесе аутентичну и убедљиву поруку о организацији, и тако креира значајну повезаност која подстиче ангажованост, поверење и дугорочну усклађеност интереса обе стране. На овој интерактивној радионици учесници истражују аспекте у којима психолози доминантно и недвосмислено доприносе савременом процесу регрутације, али и где постоји простор за даљи развој. Кроз практичне задатке, анализу примера из праксе и размену искустава, упознају се са вештинама попут сторителिंगа (енг. *storytelling*), изградње брэнда послодавца (енг. *employer branding*), дигиталне писмености и развоја личног утицаја, како би успешно одговорили савременим изазовима процеса регрутације и селекције.

Циљ радионице. Мапирање компетенција неопходних за спровођење процеса регрутације и селекције кандидата и оснаживање ученика за њихов даљи развој.

Трајање: 120 минута

Број учесника: 10-30

СИМПОЗИЈУМИ

ИНВЕНТАР ПСИХОПАТОЛОГИЈЕ ИП – НОВИ ИНСТРУМЕНТ ЗА КЛИНИЧКУ ПРОЦЕНУ ЛИЧНОСТИ: ПРЕДИКТИВНА ВАЛИДАЦИЈА И СПЕЦИФИЧНИ ПРОФИЛИ ПОСТИГНУЋА КОД НЕКЛИНИЧКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Водитељ:

Драган Жуљевић

Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатаћ“, Нови Сад

Учесници:

**Миклош Биро¹, Драган Жуљевић², Михајло Илић³, Николија Ракочевић⁴,
Јелена Вуковић, Катарина Мартиновић, Теодора Глигорић, Дарко Маринковић,
Невена Кљајић и Тамара Митровић**

Образложење теме. У духу ранијих инвентара за клиничку процену личности стандардизованих на домаћем узорку, конструисан је нови инструмент – Инвентар психопатологије (ИП; Биро и Жуљевић, 2025). Инструмент се састоји од укупно 172 ставке на које испитаници одговарају у бинарној форми, индикујући да ли је за њих свака наведена тврдња тачна или нетачна. Ставке су разврстане у 13 скала, при чему већина ставки доприноси скоровима више скала. Три скале валидности одговора су Лагање и социјално пожељни одговори (Л; 15 ставки), Фалсификација и агравација (Ф; 38 ставки) и Потискивање и негација (П; 24 ставке). Седам клиничких скала инструмента су Соматски симптоми и хипохондрија (Со; 26 ставки), Депресивност (Де; 38 ставки), Конверзивне тенденције (Ко; 27 ставки), Социопатске тенденције (Сп; 29 ставки), Параноидност (Па; 26 ставки), Анксиозност (Ан; 34 ставке), и Схизофрене тенденције (Сх; 46 ставки). Три додатне скале инструмента су Социјална интроверзија (Си; 13 ставки), Агресивност (Аг; 21 ставка) и Психотични симптоми (Пс; 20 ставки). Током 2024. године организовано је истраживање са циљем постављања норми на општој популацији испитаника са територије Републике Србије. Прикупљено је укупно 2779 испитаника, специфично 1840 жена и 939 мушкараца, доминантно састојао од млађих одраслих испитаника. На нивоу целокупног узорка, распон старости испитаника креће се од 18 до 80 година, просечне вредности ($M = 31,92$; $СД = 13,41$), са значајном позитивном закривљеношћу дистрибуције и модалном вредношћу од 20 година, при чему испитаници до 30 година чине 59,1% узорка. Током 2025. године организовано је ново истраживање са циљем евалуације параметара структуралне и предиктивне валидности инструмента. У истраживању је учествовало 1204 испитаника (70,7% женског пола), старости од 16 до 86 година ($M = 31$; $СД = 13,57$; $Мод = 19$), припадника опште популације. Поред ИП, примењене су мере субјективног благостања, стратегија превладавања стреса, стратегија емоционалне регулације и личности по моделу Великих пет. Основни циљ овог симпозијума је представљање прелиминарних резултата оба ова истраживања и дискутовање резултата у светлу предиктивне валидности инструмента и његових релација са другим мереним конструктима.

Кључне речи: инвентар психопатологије, клиничка процена личности, предиктивна валидност

Адреса за кореспонденцију: drzuljevic@gmail.com

ORCID(i) водитеља: <https://orcid.org/0000-0003-1597-1275>

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0000-0001-8627-1159>; 2. <https://orcid.org/0000-0003-1597-1275>;

3. <https://orcid.org/0009-0002-4315-6980>; 4. <https://orcid.org/0000-0002-9105-5714>.

ИНВЕНТАР ПСИХОПАТОЛОГИЈЕ ИП – НОВИ ИНСТРУМЕНТ ЗА КЛИНИЧКУ ПРОЦЕНУ ЛИЧНОСТИ: СПЕЦИФИЧНИ ПРОФИЛИ ПОСТИГНУЋА КОД ОПШТЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Миклош Биро¹, Драган Жуљевић², Михајло Илић³ и Николија Ракочевић⁴

¹ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

^{2,3} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

⁴ Универзитет Едуконс, Факултет за спорт и психологију - ТИМС

Анстракт. Основни циљ овог рада био је идентификација и дистинкција типичних профила постигнућа испитаника који припадају неклиничкој популацији на Инвентару психопатологије (ИП; Биро и Жуљевић, 2025). У истраживању је учествовало 1204 испитаника (70,7% женског пола), старости од 16 до 86 година (M=31; СД=13.57; Мод=19), припадника опште популације. На сумативним скоровима 13 скала Инвентара психопатологије примењена је анализа латентних профила у програму Мплус 6.12 (Мутен & Мутен, 2011). Тестирано је укупно пет модела, почев од модела са два латентна профила, закључно са решењем од шест профила. На основу укупно шест коришћених критеријума за компарацију тестираних модела, као најоптималније издвојило се решење са пет латентних профила. Први профил који окупља 404 испитаника (33,55%) карактеришу виши скорови на скалама социјално пожељних одговора и потискивања, нижи скорови на скали фалсификације, те просечни и благо исподпросечни скорови на свим клиничким и додатим скалама. Други профил (N=482; 40,03%) обухвата просечна постигнућа на свим скалама инструмента. Трећи профил (N=68; 5,65%) обухвата наглашене све скале валидности те наглашене неуротске скале. Четврти профил (N=198; 16,44%) обухвата испитанике склоне агривацији, са скоровима изнад просека на скали фалсификације и свим клиничким скалама. Ова четири профила и поред својих структуралних специфичности простиру се унутар постављених нормативних оквира теста, односно у распону од 30 до 70 Т скорова на свим скалама инструмента. Пети профил (N = 52; 4,32%) обухвата клинички упадљиве испитанике, са значајним шиљцима ван норми скала фалсификације, параноје, шизофреније, агресивности и психотичних симптома. Издвојени латентни профили компатибилни су теоријским очекивањима конструктора скале, а у складу са досадашњим искуствима примене ранијих самоописних клиничких инвентара личности на општој популацији. Фреквенце испитаника у неклиничким профилима - просечних (40,03%), склоних благој дисимулацији (33,55%) и симулацији (16,44%), те суспектнима за субклиничко неуротско реаговање (5,65%) и клинички упадљиву психотичну декомпензацију (4,32%) заиста одражавају и теоријска (Одланд ет ал, 2011) и епидемиолошка очекивања (СЗО, 2021).

Кључне речи: инвентар психопатологије, анализа латентних профила, општа популација

ИНВЕНТАР ПСИХОПАТОЛОГИЈЕ ИП – НОВИ ИНСТРУМЕНТ ЗА КЛИНИЧКУ ПРОЦЕНУ ЛИЧНОСТИ: РАЗЛИКЕ ЛАТЕНЕНИХ ПРОФИЛА У ПАРАМЕТРИМА СУБЈЕКТИВНОГ БЛАГОСТАЊА

Јелена Вуковић¹ и Катарина Мартиновић²

^{1,2} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Врратић“, Нови Сад

Апстракт. Основни циљ овог рада био је анализа разлика типичних профила постигнућа испитаника који припадају неклиничкој популацији на Инвентару психопатологије (ИП; Биро и Жуљевић, 2025) у параметрима субјективног благостања. У истраживању је учествовало 1204 испитаника (70,7% женског пола), старости од 16 до 86 година ($M = 31$; $SD = 13.57$) који су анализом латентних профила на скоровима ИП груписани у пет специфичних кластера. Ови кластери међусобно су поређени у параметрима субјективног благостања, тачније у нивоу опште узнемирености (ДАСС-21; Ловибонд и Ловибонд, 1995), задовољству животом (СВЛС; Динер и др., 1985), те позитивном и негативном афекту (СПАНЕ; Динер и др., 2010). Резултати једносмерне анализе варијансе упућују на статистички значајне разлике између латентних профила на свим мереним конструктима – у нивоима опште узнемирености ($F(4;1199)=124.46$; $p<.01$), задовољства животом ($F(4;1199)=64.63$; $p<.01$), негативном афекту ($F(4;1199)=82.88$; $p<.01$), те позитивном афекту ($F(4;1199)=61.83$; $p<.01$). Тестови контрастирања сугеришу да су припадници кластера просечних демонстрирали најниже нивое узнемирености и негативног афекта, те највише нивое позитивног афекта и задовољства животом. Припадници кластера склони дисимулацији и кластера склони благом неуротском реаговању остварују сличан манир али мању израженост зависних варијабли од просечних. Припадници кластера склони симулацији показују супротно стање – више скорове у негативном афекту и општој узнемирености, те ниже у позитивном афекту и задовољству животом, док припадници кластера клинички упадљивих демонстрирају исти манир скорова на зависним варијаблама али у још екстремнијем нивоу. Дискутоваћемо теоријске и практичне импликације ових налаза у светлу доказа о предиктивној валидности Инвентара психопатологије и компатибилности резултата теоријским и епидемиолошким очекивањима аутора скале.

Кључне речи: инвентар психопатологије, субјективно благостање, анализа варијансе

ИНВЕНТАР ПСИХОПАТОЛОГИЈЕ ИП – НОВИ ИНСТРУМЕНТ ЗА КЛИНИЧКУ ПРОЦЕНУ ЛИЧНОСТИ: РАЗЛИКЕ ЛАТЕНТНИХ ПРОФИЛА У ЕМОЦИОНАЛНИМ И БИХЕЈВИОРАЛНИМ СТРАТЕГИЈАМА ПРЕВЛАДАВАЊА

Теодора Глигорић¹ и Дарко Маринковић²

^{1,2} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Апстракт. Основни циљ овог рада био је анализа разлика типичних профила постигнућа испитаника који припадају неклиничкој популацији на Инвентару психопатологије (ИП; Биро и Жуљевић, 2025) у односу на стратегије превладавања стреса и стилове емоционалне регулације. Емоционална регулација се дефинише као скуп когнитивних, бихејвиоралних и емоционалних процеса који омогућавају појединцу да препозна, прихвати и адаптивно модулише емоционалне реакције, са циљем флексибилног коришћења ситуационо примерених стратегија емоционалне регулације ради модулације емоционалног одговора у остваривању личних циљева и захтева ситуације. Превладавање стреса се описује као скуп когнитивних и бихејвиоралних напора да се изађе на крај са специфичним спољним или унутрашњим захтевима (и конфликтима међу њима), за које се може рећи да исцрпљују ресурсе особе. Поред ИП, примењен је Индикатор стратегија превладавања (CSI; Амиркан, 1990), који мери три основне стратегије превладавања стреса - решавање проблема, тражење социјалне подршке и избегавање, те Упитник афективних стилова (ASQ; Хофман и Каждан, 2010), који мери три доминантна стила емоционалне регулације: прикривање, прилагођавање и толерисање емоција. Анализа варијансе са припадношћу профилима на ИП као групишућом варијаблом упућује на статистички значајне разлике у свим стратегијама превладавања стреса и стиловима емоционалне регулације. Тестови контрастирања група указују на то да је стратегија превладавања стреса усмерена ка решавању проблема најизраженија код припадника профила просечних. Тражење социјалне подршке такође се препознаје се као доминантна стратегија припадника овог профила, али и припадника профила склоних дисимулацији. Са друге стране, стратегија избегавања највише долази до изражаја код припадника профила склоних симулацији, те клинички упадљивих. Од стилова емоционалне регулације, прикривање је нарочито карактеристично за профил склоних симулацији, док је стратегија прилагођавања најзаступљенија код припадника профила просечних. Толеранцију емоција у највећој мери показују припадници профила просечних и оних склоних дисимулацији, док особе склоне благом неуротском реаговању постижу релативно приближне резултате са осталим профилима на свим стратегијама, осим на прикривању. Резултати сугеришу да обрасци суочавања са стресом и емоцијама варирају у зависности од психолошког профила појединаца. Дискутоваћемо специфичности, те теоријске и практичне импликације ових налаза.

Кључне речи: стратегије превладавања стреса, емоционална регулација, инвентар психопатологије

ИНВЕНТАР ПСИХОПАТОЛОГИЈЕ ИП – НОВИ ИНСТРУМЕНТ ЗА КЛИНИЧКУ ПРОЦЕНУ ЛИЧНОСТИ: РАЗЛИКЕ ЛАТЕНТНИХ ПРОФИЛА ПСИХОПАТОЛОГИЈЕ У ИЗРАЖЕНОСТИ ЦРТА ЛИЧНОСТИ У НЕКЛИНИЧКОЈ ПОПУЛАЦИЈИ

Невена Кљајић¹ и Тамара Митровић²

^{1,2} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Апстракт. Основни циљ овог истраживања био је поређење типичних припадника латентних профила постигнућа на Инвентару психопатологије (ИП; Биро и Жуљевић, 2025) у изражености општих црта личности по моделу Великих пет - екстраверзије, пријатности, савесности, неуротицизма и отворености. Спроведена је једносмерна анализа варијансе са припадношћу унапред описаним профилима као групишућом и сумативним скоровима на инвентару личности (БФИ-2) као зависним варијаблама. Резултати упућују на статистички значајне разлике између латентних профила на свим димензијама БФИ-2: екстраверзији ($F(4;1199)=44.01$; $p<.01$), сарадљивости ($F(4;1199)=49.00$; $p<.01$), савесности ($F(4;1199)=59.34$; $p<.01$), отвореног ума ($F(4;1199)=112.43$; $p<.01$) и негативној емоционалности ($F(4;1199)=17.07$; $p<.01$). Резултати тестова контрастирања показују да припадници профила просечних остварују највише просечне вредности на скалама екстраверзије, сарадљивости и отворености, уз најниже вредности негативне емоционалности. Насупрот њима, припадници профила клинички упадљивих, као и профила склоних благој симулацији показују изразито ниску екстраверзију и сарадљивост, а повишену негативну емоционалност, док клинички упадљиви показују смањену отвореност а симулатори показују повећану отвореност. Припадници профила склоних неуротском реаговању показују умерено наглашен неуротицизам уз благе дефиците на другим димензијама, док припадници профила склоних дисимулацији остварују умерено ниску екстраверзију и емоцион-алну стабилност, што може одражавати тенденцију потискивања изражавања емоција. Посебно за-нимљив је профил склоних благој симулацији, чији припадници показују високу отвореност ума упркос наглашеном неуротицизму, што сугерише да њихова креативност, радозналост и способност замишљања алтернативних стварности указују на изражену когнитивну флексибилност. Диференцијација профила на основу особина личности омогућава потенцијално правовремено препознавање ризика за развој психопатологије и пружа основ за циљана превентивна и интервенцијска деловања у неклинничкој популацији.

Кључне речи: великих пет, инвентар психопатологије, анализа латентних профила, општа популација

ПОВЕЗАНОСТ ЛАТЕНТНИХ ПРОФИЛА ЛИЧНОСТИ ИЗ МОДЕЛА ВЕЛИКИХ ПЕТ И ЛАТЕНТНИХ ПРОФИЛА ИНВЕНТАРА ПСИХОПАТОЛОГИЈЕ

Михајло Илић

Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатаћ“, Нови Сад

Анстракт. Основни циљ овог рада био је да идентификује латентне профиле сумативних скорова општих црта личности (Екстраверзија, Пријатност, Савесност, Неуротицизам и Отвореност) из Инвентара Великих Пет – 2 (БФИ – 2) и доведе их у релацију са већ установљеним латентним профилима Инвентара психопатологије (ИП). Ово је учињено путем анализе латентних профила на претходно описаном узорку. Решење са четири профила личности БФИ – 2 се показало као најподесније, на основу коришћених критеријума. Први и најбројни профил (N = 363; 30.1%) карактеришу снижени нивои Екстраверзије, Пријатности, Савесности и Отворености, и умерени ниво Неуротицизма. Овај профил је назван резервисани профил. Други (N = 238, 19.8%) одликује умерена Екстраверзија, висока Пријатност и Савесност, низак Неуротицизам и испод просечна Отвореност (стабилан-традиционални профил). Трећи профил (N = 273, 22.7%) остварује умерен ниво Екстраверзије, значајно више нивое Пријатности и Савесности у односи на резервисани профил, умерен степен Неуротицизма, али и веома високу Отвореност (прилагођени-либерални профил). Четврти профил је назван резилијентни (N = 330, 27.4%), са највишим нивоима Екстраверзије, Пријатности, Отворености и Савесности и најнижим Неуротицизмом. У односу на припадност профилима ИП, показало се да је најјача корелација између вероватноћа припадности профилима остварена између резилентног БФИ – 2 профила и просечног ИП профила ($r = .45, p < .01$). Резилијентни профил такође корелира са симулирајућим ИП профилем ($r = -.22, p < .01$). Стабилан-традиционални профил остварује негативне корелације са симулирајућим ($r = -.17, p < .01$) и клинички упадљивим ($r = -.11, p < .01$) и позитивну са просечним ИП профилем ($r = .15, p < .01$). Прилагођени-либерални профил остварује обрнути образац корелација ($p = .24, p < .01$ са симулирајућим; $r = -.24, p < .01$ са просечним ИП профилем). Резервисани профил остварује негативну корелацију са просечним ИП профилем ($r = -.34, p < .01$) и позитивне корелације са благо неуротским и клинички упадљивим ИП профилима ($r = .16; p = .24$; оба $r < .01$). Наведени резултати пружају увид у обрасце општих црта личности који потенцијално могу функционисати као протективни фактори против различитих симптома психопатологије. Дискутоваћемо допринос ових налаза разумевању природе релација неклиничких и клиничких варијабли.

Кључне речи: модел великих пет, инвентар психопатологије, анализа латентних профила

ПСИХОЛОШКИ АСПЕКТИ СТУДЕНТСКИХ БЛОКАДА

Водитељ:

Војин Симуновић

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА Лабораторија

Учесници:

**Милица Манојловић¹, Матија Гвозден², Војин Симуновић³, Љиљана Б. Лазаревић⁴,
Прис Жежел⁵, Марија Бранковић, Тамара Цамоња Игњатовић, Биљана Јокић,
Санда Станковић**

Образложење теме. Након што је надстрешница на железничкој станици у Новом Саду пала и усмртила 16 особа, студенти са свих универзитета у Србији организовали су блокаде факултета и протесте, тражећи правду и одговорност за смрт жртава. Ове блокаде представљају, између осталог, феномен вредан пажње истраживача из различитих дисциплина психолошке науке, јер је реч о ретком примеру вишемесечне, масовне грађанске инволвираности младих у решавање важних друштвених питања. Ово је уједно и прилика да се испита релевантност и опсег важења одређених теоријских конструката, као што су колективна акција (van Zomeren et al., 2008), социјални идентитет (Tajfel. & Turner, 1979) и грађанско ангажовање младих (Finlay et al., 2011). Имајући у виду практичну вредност и теоријску релевантност теме, тим састављен од чланица и чланова ЛИРА Лабораторије спровео је опсежно социопсихолошко истраживање студентских блокада, а део резулата биће приказан на овом симпозијуму. Симпозијум ће обухватати теме као што су промена групних идентификација у контексту студентских блокада 2024/2025, процену групне ефикасности, промене самопоштовања у простору колективне акције зависно од социјалне подршке и процене самоефикасности, као и субјективно благостање код младих у контексту студентских протеста у Србији. На симпозијуму ће говорити: Тамара Цамоња Игњатовић, Марија Бранковић, Милица Манојловић, Матија Гвозден и Војин Симуновић, а у припреми сажетака су учествовали сви потписани аутори. Остављамо могућност да се, у међувремену, још неко пријави за учешће на симпозијуму, о чему ћемо благовремено обавестити организаторе.

Кључне речи: студентске блокаде 2024/2025, грађанско ангажовање, групна идентификација, субјективно благостање, колективна акција

ПРОМЕНА ГРУПНИХ ИДЕНТИФИКАЦИЈА У КОНТЕКСТУ СТУДЕНТСКИХ БЛОКАДА 2024/2025*

Милица Манојловић¹, Матија Гвозден², Војин Симуновић³,
Љиљана Б. Лазаревић⁴, Ирис Жежељ⁵

^{1,2,3,4,5} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА Лабораторија

Апстракт. Дељена искуства са припадницима одређених група доприносе степену идентификације са тим групама. Ово је вишеструко потврђено и разрађено у контексту теорије социјалног идентитета (Тајфел & Тарнер, 1978). Од новембра 2024. године, у Србији се одвијају масовни студентски протести који представљају специфичан контекст у коме, према поставкама поменуте теорије, може доћи до промена у односу према различитим друштвеним групама. Стога, неки идентитети, који до тада нису били значајни, могу добити на значају или чак постати централни, док други падају у други план. Ова студија фокусира се на поређење групне идентификације студената и студенткиња активних у тренутним блокадама са подацима прикупљеним пре студентских блокада на упоредивом узорку током 2017. године (Јовановић & Павловић, 2018). Методом снежне грудве узорковано је укупно 504 студента/киња (69.6% жене, Музраст= 21.76, СДузраст= 2.76) који су за себе рекли/е да учествују у блокадама на неком од универзитета у Србији. Испитаници/е имали су задатак да на 5-степенској скали Ликертовог типа процене у којој мери се лично идентификују са различитим друштвеним групама. Највећи степен идентификације испољен је са групама студената у блокади ($M = 4.23$, $SD = .96$) и студената уопште ($M = 4.20$, $SD = 1.01$), након чега следе етничка, вршњачка, па регионална, а на крају идентификација са сопственом религијском групом ($M = 3.23$, $SD = 1.52$). Посебно је занимљиво то што се испитаници више идентификују са групом студената у блокади него са групама којима дугорочно припадају, попут етничке групе ($F(1, 503) = 9.72$; $p < .001$), а за коју се сматра да обезбеђује временски континуитет кроз колективну историју и будуће трајање. Добијене резултате дискутујемо и у светлу поређења са истепеном идентификацијом са истим групама (изузев групе студената у блокади) прикупљених 2017. године. Наши резултати, у једном специфичном контексту, потврђују претпоставке теорије социјалног идентитета и указују на значај колективне акције као катализатора појачане групне идентификације.

Кључне речи: блокаде, групна идентификација, теорија социјалног идентитета, студенти

* Напомена. Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-137/2025-03/ 200163).

Адреса за кореспонденцију: milicamanojlovic84@gmail.com

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0000-0001-5329-2981>; 2. <https://orcid.org/0009-0000-1640-2862>;

3. <https://orcid.org/0000-0001-6526-4208>; 4. <https://orcid.org/0000-0003-1629-3699>; 5. <https://orcid.org/0000-0002-9527-1406>.

КО СМО МИ И ШТА МОЖЕМО ЗАЈЕДНО: ИДЕНТИФИКАЦИЈА СА СТУДЕНТИМА У БЛОКАДИ И ОЦЕНА ГРУПНЕ ЕФИКАСНОСТИ ПРЕДВИЂАЈУ УЧЕШЋЕ У СТУДЕНТСКИМ ПРОТЕСТИМА/БЛОКАДАМА

Марија Бранковић¹, Ирис Жежел², Љиљана Б. Лазаревић³

¹ Институт за филозофију и друштвену теорију, Универзитет у Београду

^{2,3} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА Лабораторија

Апстракт. Студентске блокаде/протести представљају пример колективне акције, која је усмерена на добробит групе и шире заједнице. Иако су ове акције од широког значаја, ипак не учествују сви студенти у њима у једнакој мери. Према доминантном моделу у литератури, социјалноидентитетском моделу колективне акције (Social Identity Model of Collective Action, SIMCA), један од кључних предуслова ангажмана је да се „активира“ групни идентитет који је доживљен као релевантан и важан. Тек када доживљава овакву идентификацију, особа ће опажати да припада групи у чију корист се акција спроводи, то јест доживљавати да „ми“ спроводимо неку акцију. Друга кључна детерминанта акције је процена групне ефикасности – уколико особа очекује да група има капацитет да изведе акције и да оне резултирају неким променама, утолико ће бити спремнија да се у њима и ангажује. На узорку од 504 студената (69.6% жена) свих универзитета у Србији тестирали смо ове претпоставке. Мериу идентификације са студентима у блокади формирали смо на основу процене осећаја заједништва са осталим студентима у блокади као и доживљаја да учешће у блокади постаје важно за њих као особу ($\alpha = .75$). Учесници су такође оценили у ком степену очекују да студенти могу да буду успешни у акцијама и да доведу до промена у друштву, на основу чега смо извели меру групне ефикасности ($\alpha = .90$). Проверили смо како ове варијабле предвиђају три исхода: учешће у студентским протестним акцијама, учешће у пленуму и намеру да се настави учешће у блокадама. Регресиона анализа показује да предиктори објашњавају 6.9% варијансе учешћа у протестним акцијама ($F(2, 501) = 17.78, p < .001$), при чему је идентификација једини значајан предиктор ($\beta = .25, t(501) = 14.21, p < .001$). Слично, модел објашњава 4.5% варијансе учешћа у пленумима ($F(2, 501) = 12.73, p < .001$), са идентификацијом као значајним предиктором ($\beta = .22, t(501) = 8.9, p < .001$). Најзад, идентификација са студентима у блокади ($\beta = .15, t(501) = 2.71, p = .007$), као и групна ефикасност ($\beta = .32, t(501) = 5.81, p < .001$) дају највећи допринос предвиђању спремности на даље учешће у акцијама (19.7% варијансе, $F(2, 501) = 61.60, p < .001$). Резултати подржавају претпоставке социјалноидентитетског модела колективне акције, потврђујући да је снага привржености групи студената у блокади значајна детерминанта актуелног учешћа у студентским протестима/блокадама, док је оцена групне ефикасности предиктивнија за будуће учешће.

Кључне речи: колективна акција, студентске блокаде/протести, идентификација, групна ефикасност

САМОПОШТОВАЊЕ У ПРОСТОРУ КОЛЕКТИВНЕ АКЦИЈЕ - ЗНАЧАЈ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ, САМОЕФИКАСНОСТИ И АКТИВНОСТИ У СТУДЕНТСКИМ ПРОТЕСТИМА *

Милица Манојловић¹, Матија Гвозден², Санда Станковић³,
Војин Симуновић⁴, Биљана Јокић⁵

^{1,2,3,4,5} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА Лабораторија

Апстракт. Колективна акција подразумева ангажовање великог броја припадника одређене заједнице ради остваривања заједничког циља. Теорије колективне акције, које представљају важан експланаторни оквир за разумевање великих социјалних покрета и протеста, фокусирају се на когнитивне и афективне факторе који резултују колективном мобилизацијом (van Zomeren et al., 2008), док у други план стављају конативне механизме као што самопоштовање и самопоуздање. Управо зато новији модели покушавају да интегришу и овај аспект селфконцепта у саму теорију (Shultziner, 2025), повезујући активизам са растом самопоштовања и благостања. Протесте и студентске блокаде које се од новембра 2024. године дешавају у Србији у овој студији користимо као контекст за испитивање промене самопоштовања у контексту колективне акције, поредећи релативне доприносе фактора социјалне подршке, самоефикасности, те степена инволвираности у блокади. Методом снежне грудве узорковано је укупно 504 студента/киња (69.6% жене, Музраст= 21.76, SDузраст= 2.76) који су за себе рекли/е да учествују у блокадама на неком од универзитета у Србији. Сви испитаници/це попунили/е су батерију којом смо процењивали промену самопоштовања у периоду трајања блокада, степен опште самоефикасности, и степен подршке који за учешће у студентским блокадама добијају од родитеља, брата/сестре, партнера/ке, пријатеља и других учесника/ца у блокади. На крају, процењивали су и свој степен инволвираности у различитим протестним активностима, студентским пленумима, као и време које проводе на факултету током блокада. Регресиона анализа показала је да поменути предиктори објашњавају 6.35% варијансе у промени самопоштовања ($F(9,313) = 11.377, p < .001$). Предиктори који значајно доприносе моделу су: активност у протестним шетњама и блокадама ($\beta = .18, t = 3.32, p < .001$), општа самоефикасност ($\beta = .17, t = 3.33, p = .001$), активност на пленумима ($\beta = .14, t = 2.52, p = .012$), родитељска ($\beta = .15, t = 2.65, p < .001$) и подршка партнера ($\beta = .14, t = 2.56, p = .011$), док је допринос подршке колега/ница са блокада маргинално значајан ($\beta = .11, t = 1.83, p = .069$). Добијени резултати у складу су са претпоставкама нових верзија теорије социјалног идентитета, тј. потврђују да учешће у колективној акцији са једне, као и подршка блиских особа са друге стране, представљају важне предикторе пораста самопоштовања код студената и студенткиња активно укључених у блокаде.

Кључне речи: колективна акција, селф концепт, самопоштовање, активност у студентским блокадама, социјална подршка

* Напомена. Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-137/2025-03/ 200163).

Адреса за кореспонденцију: milicamanojlovic84@gmail.com

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0000-0001-5329-2981>; 2. <https://orcid.org/0009-0000-1640-2862>;

3. <https://orcid.org/0000-0002-3550-0430>; 4. <https://orcid.org/0000-0001-6526-4208>; 5. <https://orcid.org/0000-0002-0829-4037>.

ГРАЂАНСКИ АНГАЖМАН И СУБЈЕКТИВНО БЛАГОСТАЊЕ КОД МЛАДИХ У КОНТЕКСТУ СТУДЕНТСКИХ ПРОТЕСТА У СРБИЈИ*

Матија Гвозден¹, Милица Манојловић², Тамара Цамоња Игњатовић³,
Биљана Јокић⁴, Санда Станковић⁵, Војин Симуновић⁶

^{1,2,3,4,5,6} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА Лабораторија

Апстракт. Грађанско ангажовање представља важан развојни задатак младих особа током периода транзиције у одрасло доба, у контексту кога млади на себе преузимају све више одговорности за своју заједницу и друштво (Finlay et al., 2011). Грађанско ангажовање може се манифестовати у више различитих видова, од којих су учешће у протестима и масовним покретима неки од најчешћих. У контексту реченог, све већи број истраживања бави се сложеним односима између учешћа у друштвеним покретима и субјективног благостања, док су постојећи налази често неконзистентни. Циљ овог истраживања био је да допринесе разумевању комплексног односа између учешћа у протестима и различитих аспеката субјективног благостања, у контексту масовних протеста и студентских блокада које се од новембра 2024. године дешавају у Србији. Методом снежне грудве узорковано је укупно 504 студента/киња (69.6% жене, Музраст= 21.76, SDузраст= 2.76) који су за себе рекли/е да учествују у блокадама на неком од универзитета у Србији. Сви испитаници/це попунили/е су батерију којом смо процењивали различите аспекте субјективног благостања, укључујући укупно задовољство животом, емоционално благостање, као и различите аспекте психолошког благостања (Ryffe et al., 2010) - аутономију, овладавање околином, лични раст, позитивне односе са другима, доживљај смисла живота, и самоприхватање. Уз ово, испитаници/е су процењивали и степен властите укључености у различите протестне активности, студентске пленуме, као и време које генерало проводе на факултету. Корелациона анализа указује на то да учешће у блокадама није значајно повезано са укупним задовољством животом. Са друге стране, постоји умерена позитивна корелација са позитивним емоционалним стањима ($r = .39^{**}$), као и слаба негативна корелација са негативним ($r = -.10^*$). Када је реч о различитим аспектима психолошког благостања, учешће у протестима и блокадама је благо позитивно повезано са доживљајем аутономије ($r = .13^{**}$) и личног раста ($r = .15^{**}$), док везе са другим аспектима психолошког благостања нису статистички значајне. Добијени резултати су у складу са постојећим схватањима да учешће у масовним покретима представља простор у коме се младе особе могу да остваре позитиван раст и развој, те да се осећају оснажено и аутономно. Значај ових налаза биће детаљније продискутован у контексту разумевања грађанског ангажовања као облика сазревања током транзиције младих у одрасло доба.

Кључне речи: грађанско ангажовање, субјективно благостање, емоционална стања, активност у студентским блокадама

* Напомена. Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-137/2025-03/ 200163).

Адреса за кореспонденцију: matija.gvozdenc@gmail.com

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0009-0000-1640-2862>; 2. <https://orcid.org/0000-0001-5329-2981>;

3. <https://orcid.org/0000-0002-4953-7242>; 4. <https://orcid.org/0000-0002-0829-4037>; 5. <https://orcid.org/0000-0002-3550-0430>;

6. <https://orcid.org/0000-0001-6526-4208>.

КВАЛИТЕТ ЖИВОТА И МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ СТАРИХ ОСОБА, КОРИСНИКА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ*

Водитељ:

Милош Илић

Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет, Катедра за фармацију

Учесници:

**Јелка Лагунцин¹, Тамара Мусић, Јелена Родић, Весна Протулипац, Леа Табанцелић,
Сања Бунфорд, Дејана Балтес, Јелена Попов, Дајана Ерцег, Ања Жујовић, Јагода Вјештица,
Флоријан Лајко, Жељана Вејновић², Давид Станић и Јармила Чинчурак**

Образложење теме. Савремени демографски трендови указују на убрзано старење светске популације, што поставља бројне изазове пред здравствене и социјалне системе, нарочито у домену очувања здравља и унапређења квалитета живота старијих особа. Квалитет живота старих особа често је нижи у односу на популацију одраслих особа, а приступ који подразумева шире разумевање концепта здравља, као свеобухватног благостања (физичког, психичког, социјалног и материјалног), а не само одсуства болести и онеспособљености, све је прихваћенији у медицинској и психолошкој струци. Истраживања показују да старе особе имају већи ризик за развој проблема са менталним здрављем, при чему се процењује да око 15% популације старије од 65 година има неки облик менталног поремећаја. Препознавање проблема са менталним здрављем може додатно бити отежано присуством физичких болести, чија се учесталост са старењем организма значајно повећава. Концепт резилјентности не искључује проблеме са физичким здрављем као последицу старости, већ говори о успешности опоравка, услед суочавања са проблемима, па и процвату и унапређењу квалитета живота упркос њима. У том контексту, резилјентност се сматра важани заштитним фактором здравља. Временска перспектива представља когнитивни оквир кроз који појединци организују, процењују и доживљавају догађаје из прошлости, садашњости и будућности, при чему њихова оријентација према времену значајно утиче на доношење одлука, емоционално благостање и укупни квалитет живота. Социјална подршка је један од најзначајних заштитних фактора емоционалног благостања старих особа и подразумева осећај појединца да је прихваћен, вољен и цењен од стране других у њиховом социјалном окружењу. Циљ истраживања био је да се испита квалитет живота, ментално здравље и присуство фактора ризика који утичу на смањење квалитета живота и менталног здравља старих особа, корисника установа социјалне заштите у Аутономној Покрајини Војводини. Истраживање, које је у току, отпочето је у мају 2024. године, а приказани резултати добијени су анализом узорка прикупљеног закључно са септембром 2024. године. Подаци су прикупљени путем полуструктурисаног интервјуа, уз примену валидираних упитника које су администрирали посебно обучени анкетари. Добити резултати ће послужити као основ за креирање јавних политика и осмишљавање програма усмерених на унапређење квалитета услуга у систему социјалне заштите, као и различитих јавноздравствених активности у циљу очувања, заштите и превенције менталног здравља популације старих особа, аспекта психолошког благостања, учешће у протестима и блокадама је благо позитивно повезано са доживљајем аутономије ($r = .13^{**}$) и личног раста ($r = .15^{**}$), док везе са другим аспекта психолошког благостања нису статистички значајне. Добити резултати су у складу са постојећим схватањима да учешће у масовним покретима представља простор у коме се младе особе могу да остваре позитиван раст и развој, те да се осећају оснажено и аутономно.

* Напомена. Истраживање се спроводи под покровитељством Покрајинског заштитника грађана - Омбудсмана.

Адреса за кореспонденцију: milos.ilic@mf.uns.ac.rs

ORCID(и) водитеља: <https://orcid.org/0000-0002-9538-5606>.

ORCID(и) учесника: 1. <https://orcid.org/0009-0004-3575-6139>; 2. <https://orcid.org/0009-0009-1274-8466>.

УТИЦАЈ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ И ВРЕМЕНСКИХ ПЕРСПЕКТИВА НА МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ СТАРИХ ОСОБА, КОРИСНИКА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ*

Јелка Лагунцин¹, Тамара Мусић², Јелена Родић³, Весна Протулипац⁴,
Леа Табанцелић⁵, Сања Бунфорд⁶, Дејана Балтес⁷ и Јелена Попов⁸

^{1,3,4,5,7,8} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

^{2,6} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. Циљ овог истраживања био је да се испита како социјална подршка и временске перспективе утичу на ментално здравље старих особа, корисника установа социјалне заштите у АП Војводини. Студија пресека спроведена је од маја до септембра 2024. године, а узорак укључује 249 испитаника (67,9% жена и 32,1% мушкараца, просечна старост $77,77 \pm 9,47$ година) из 10 домова за старе. Подаци су прикупљени валидираним упитницима које су администрирали обучени анкетари путем полуструктурисаног интервјуа. Осло Социал Суппорт Сцале (ОССС-3) коришћена је за процену нивоа социјалне подршке, Зимбардов Упитник о временској перспективи (ЗТПИ) за утврђивање доминантне временске перспективе (позитивна/негативна прошлост, хедонистичка/фаталистичка садашњост, позитивна/негативна будућност), а геријатријска скала депресије (ГДС:СФ) за процену депресивности испитаника. Резултати показују да старије особе са позитивним погледом на прошлост и ослонцем на своју социјалну мрежу имају виши ниво психолошке добробити. Највећи број испитаника (57,4%) наводи могућност добијања практичне помоћи када је потребно. Код особа које негативно процењују сопствену прошлост, перцепција социјалне подршке је нижа, што је повезано са вишим нивоима депресивних симптома. Такође, старији усмерени на хедонистичку садашњост или негативну будућност чешће се осећају мање повезано са другима, што доприноси емоционалној изолацији. Позитивна социјална подршка, посебно у домену интересовања и бриге других, везана је за нижи ниво депресије, док су особе са ограниченим социјалним мрежама и негативном временском перспективом склоније депресивним симптомима. Истраживање потврђује да социјална подршка и временска перспектива играју важну улогу у менталном здрављу старијих особа у домовима за старе. Особе са позитивним погледом на прошлост и већом социјалном подршком показују бољу емоционалну стабилност и већу способност суочавања са изазовима старења. Налази могу послужити као основа за стратегије усмерене на побољшање социјалне подршке и временских перспектива, чиме би се унапредио квалитет живота и смањили негативни утицаји стреса и депресије код старијих особа. Даља истраживања треба да испитују специфичне интервенције које могу унапредити социјалну подршку и позитивне временске перспективе ради бољег менталног здравља ове популације.

Кључне речи: временска перспектива, социјална подршка, старе особе, депресија, геронтолошки центри

* Напомена. Истраживање се спроводи под покровитељством Покрајинског заштитника грађана - Омбудсмана.

Адреса за кореспонденцију: jelka4@gmail.com

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0009-0004-3575-6139>; 2. -/-; 3. -/-; 4. -/-; 5. -/-; 6. -/-; 7. -/-; 8. -/-.

СТАВОВИ СТАРИЈИХ ОСОБА, КОРИСНИКА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ ПРЕМА НАСИЉУ У ДОМОВИМА ЗА СТАРЕ: ИСПИТИВАЊЕ ПЕРЦЕПЦИЈЕ И ИСКУСТАВА*

Јелка Лагунцин¹, Дајана Ерцег², Тамара Мусић³, Јагода Вјештица⁴,
Јелена Родић⁵, Леа Табанцелић⁶, Јармила Чинчурак⁷, Дејана Балтес⁸ и
Флоријан Лајко⁹

^{1,5,6,7,8} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

² Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

³ Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

⁴ Покрајински заштитник грађана – Омбудсман

⁹ Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет

Анстракт. Старије особе, посебно оне које бораве у домовима за старе, често су рањиве на различите облике насиља: физичко, психолошко, емоционално и финансијско. Препознавање и пријављивање насиља међу овом популацијом је од изузетне важности за његово спречавање, а процењује се да многе старије особе не препознају или не пријављују насиље због страха, стида или осећања беспомоћности. Циљ овог истраживања био је испитивање ставова старијих особа, корисника установа социјалне заштите у АП Војводини, о насиљу: како га дефинишу, да ли га препознају, на које облике су најосетљивији и коме би се обратили када доживе насиље. Примена комбинованог приступа (упитник и полуструктурисани интервјуи) омогућила је дубље разумевање ове проблематике. Студија пресека спроведена је од маја до септембра 2024. године, а узорак је чинило 249 корисника десет домова за старе (67,9% жена и 32,1% мушкараца), просечне старости 77,8 година (СД = 9,47). Подаци су прикупљени путем интервјуа које су спроводили посебно обучени анкетари. Резултати показују да већина испитаника насиље препознаје као озбиљан друштвени проблем и сматра да би га најчешће пријавили социјалном раднику у дому. Ипак, значајан део испитаника није био свестан свих облика насиља – посебно су финансијско и психолошко насиље слабије препознати, што указује на потребу додатне едукације и континуираног подизања свести међу овом популацијом. У погледу места где доживљавају насиље, корисници домова га најчешће очекују у породици и на улици, док домове доживљавају као сигурније средине. Поражавајуће је да испитаници, док нису боравили у дому, најчешће нису пријављивали насиље из разлога што нису имали коме да се обрате и што нису били довољно информисани о својим правима и могућностима подршке. Такође, већина наводи да не познаје особе старије од 65 година из свог окружења које су доживеле насиље, што може указивати на скривеност овог проблема и недовољну социјалну повезаност старијих, али и на потцењивање реалног обима насиља. Разумевање ставова и препрека за пријављивање насиља код старијих особа може допринети развоју учинковитијих стратегија превенције и интервенције. Препоручује се фокусирање на едукацију корисника домова, побољшање приступа подршци и јачање поверења у институције, као и креирање сигурних окружења у домовима и у ширем друштву, како би старије особе биле оснажене да пријаве насиље без страха од последица, стигматизације или занемаривања.

Кључне речи: ставови, насиље, старе особе, герантолошки центри, квалитативно истраживање

* Напомена. Истраживање се спроводи под покровитељством Покрајинског заштитника грађана - Омбудсмана.

Адреса за кореспонденцију: jelka4@gmail.com

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0009-0004-3575-6139>; 2. -/-; 3. -/-; 4. -/-; 5. -/-; 6. -/-; 7. -/-; 8. -/-; 9. -/-.

МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ СТАРИХ ОСОБА, КОРИСНИКА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ НА ТЕРИТОРИЈИ АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ: РАЗУМЕВАЊЕ, ЛИЧНА ИСКУСТВА И УЛОГА ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ И ПОРОДИЧНЕ ПОДРШКЕ*

Дајана Ерцег¹, Давид Станић², Јелка Лагунцић³, Ања Жујовић⁴, Јагода Вјештица⁵,
Сања Бунфорд⁶, Дејана Балтес⁷, Жељана Вејновић⁸ и Јелена Попов⁹

¹ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

² Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет

^{3,6,7,8,9} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

⁴ Институт друштвених наука, Београд

⁵ Покрајински заштитник грађана – Омбудсман

Апстракт. Успешно старење подразумева постизање баланса између способности особе и њеног животног благостања. Ментално здравље представља неизоставан део потпуног благостања сваког појединца. Разумевање појма менталног здравља код старијих особа, зависи од индивидуалних искустава, социјалне подршке, као и доступности стручне помоћи. Установе социјалне заштите, играју кључну улогу у очувању и унапређењу менталног здравља корисника, кроз програме подршке, активности и стручни ангажман. Циљ истраживања био је да испита како старије особе, корисници установа социјалне заштите у Аутономној покрајини Војводини, доживљавају и разумеју и процењују своје ментално здравље, те како процењују улогу породичне и институционалне подршке у процесу очувања менталног благостања. Истраживање је спроведено као студија пресека, које је започето у мају 2024. године и приказује резултате засноване на подацима прикупљеним до септембра 2024. године. Узорак чини 249 испитаника из 10 домова за старе на територији Аутономне покрајине Војводине. Подаци су прикупљени путем упитника који су, током полуструктурираних интервјуа са корисницима, спроводили обучени анкетари. Испитаницима су постављана питања отвореног типа, а добијени одговори анализирани су квалитативном методом. Резултати истраживања откривају да корисници истичу позитиван поглед на своје ментално здравље, иако се с годинама суочавају с изазовима попут заборавности, стреса или депресије. Већина испитаника препознаје значај очувања менталног здравља и способно је да идентификује симптоме менталних поремећаја. Самостално функционисање и емоционалну стабилност корисници сматрају кључним за добро ментално здравље. Превенција се види у социјалној повезаности, физичкој активности, позитивном размишљању и свакодневним активностима које доносе задовољство. Контакт са породицом има кључну улогу у одржавању менталног здравља, а корисници с редовним подршком породице осећају већу емоционалну стабилност и благостање. Различите активности у установама, попут физичких вежби, радионица и друштвених игара, позитивно утичу на ментално здравље, али корисници пријављују потребу за већом разноврсношћу тих активности и лакшим приступу другим установама и стручним лицима који би додатно помогли превенцији и лечењу обољења. Неопходно је радити на квалитету интервенција и институционалне подршке у циљу правовременог препознавања и очувању менталног здравља старих особа, како би им се обезбедио квалитетнији живот и достојанствена старост.

Кључне речи: ментално здравље, старе особе, геронтолошки центри, превенција, јавно здравље

* Напомена. Истраживање се спроводи под покровитељством Покрајинског заштитника грађана - Омбудсмана.

Адреса за кореспонденцију: dajana.erceg97@gmail.com

ORCID(и) учесника: 1. -/-; 2. <https://orcid.org/0009-0008-4325-447X>; 3. -/-; 4. <https://orcid.org/0009-0009-1274-8466>; 5. -/-; 6. -/-; 7. -/-; 8. -/-; 9. -/-.

ПРИСУСТВО ИНВАЛИДИТЕТА И ХРОНИЧНИХ БОЛЕСТИ КАО ДЕТЕРМИНАНТИ РАЗВОЈА ДЕПРЕСИЈЕ КОД СТАРИХ ОСОБА, КОРИСНИКА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ*

Давид Станић¹, Милош Илић², Тамара Мусић³, Весна Протулипац⁴,
Сања Бунфорд⁵, Ђорђе Вучковић⁶, Оливера Војновић⁷ Жељана Вејновић⁸ и
Флоријан Лајко⁹

^{1,2,6,7,9} Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет

³ Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

^{4,5,8} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Врратић“, Нови Сад

Апстракт. У Републици Србији више од 22% становништва чине особе старије од 65 година, а овај проценат континуирано је у порасту. Паралелно са процесом старења популације, примећује се и глобални пораст преваленције депресије, као једне од најчешћих менталних поремећаја у старијој животној доби. Присуство коморбидитета и инвалидитета додатно оптерећује ментално здравље старије популације и доприноси повећању ризика развоја депресије. Циљ рада је био је да се утврди да ли постоји разлика у нивоу депресивности код старих особа, корисника установа социјалне заштите на територији Аутономне покрајине Војводине, у зависности од присуства инвалидитета, хроничних болести и типа зависности корисника. Истраживање је спроведено као студија пресека, које је започето у мају 2024. године и приказује резултате засноване на подацима прикупљеним до септембра 2024. године. Узорак чини 249 испитаника из 10 домова за старе на територији Аутономне покрајине Војводине. Подаци су прикупљени путем упитника који су, током полуструктурираних интервјуа са корисницима, спроводили обучени анкетари. За процену симптома депресивности коришћена је Geriatric Depression Scale-15 (GDS-15) скала. Просечна вредност скорa депресивности износила је 4,21 (SD±3,604). Неку врсту физичког или психичког инвалидитета имало је 31,3% испитаника, а присуство једне или више хроничних болести утврђено је код 72% испитаника. Групи независних корисника припадало је 194 (78%) испитаника, полузависних 46 (18,4%), а зависних 9 (3,6%). Утврђена је статистички значајна разлика у нивоу депресивности између независних и полузависних корисника ($t = -2,21$; $p = 0,028$). Полузависни корисници су имали виши просечан скор депресије ($\bar{x} = 5,26$; $SD = \pm 3,59$) у поређењу са независним корисницима ($\bar{x} = 3,96$; $SD = \pm 3,60$). Није утврђена статистички значајна разлика у нивоу депресивности између корисника са или без инвалидитета ($t = -0,545$; $p = 0,586$), као ни између испитаника са присуством хроничних болести и оних без истих ($t = -0,93$; $p = 0,236$). Тип зависности је значајно повезан са изражености симптома депресије код старијих особа у домском смештају, док присуство инвалидитета и хроничних болести није показало статистички значајну повезаност са депресивношћу. Добијени резултати наглашавају потенцијалну потребу за посебним приступом и подршком полузависним корисницима ради очувања њиховог менталног здравља.

Кључне речи: депресија, старе особе, инвалидитет, геронтолошки центри, ментално здравље

* Напомена. Истраживање се спроводи под покровитељством Покрајинског заштитника грађана - Омбудсмана.

Адреса за кореспонденцију: david_stanic@hotmail.com

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0009-0008-4325-447X>; 2. <https://orcid.org/0000-0002-9538-5606>; 3. -/-; 4. -/-; 5. -/-; 6. -/-; 7. -/-; 8. -/-; 9. -/-.

СТРАТЕГИЈЕ ОЧУВАЊА КВАЛИТЕТА ЖИВОТА И ЗДРАВЉА СТАРИХ ОСОБА, КОРИСНИКА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ*

Милош Илић¹, Давид Станић², Ања Жујовић³, Јагода Вјештица⁴, Јелена Родић⁵,
Леа Табанцелић⁶, Ђорђе Вучковић⁷, Оливера Војновић⁸ и Флоријан Лајко⁹

^{1,2} Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет, Катедра за фармацију

³ Институт друштвених наука, Београд

⁴ Покрајински заштитник грађана – Омбудсман

^{5,6} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

^{7,8,9} Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет

Анстракт. Квалитет живота (QoL) старијих особа обухвата позитиван психолошки став, емоционално благостање, добро физичко и ментално здравље, задовољавајуће односе са пријатељима и породицом, способност за друштвене активности и довољна материјална средства за задовољење личних потреба. Код корисника старачких домова, QoL додатно зависи од квалитета неге, могућности за социјално ангажовање и осећаја аутономије. Стратегије очувања QoL и здравља укључују редовно учествовање у физичким, менталним и друштвеним активностима, те јачање осећаја сврхе, повезаности и компетенције. Циљ истраживања био је процена QoL и идентификација стратегија очувања здравља међу корисницима старачких домова у АП Војводини, применом комбинованих квалитативних и квантитативних метода. Студија пресека започета је у мају 2024, а приказани су прелиминарни налази на основу података прикупљених до септембра 2024. године. Узорак чини 249 корисника из 10 старачких домова. Подаци су прикупљени полуструктурираним интервјуима, коришћењем упитника које су администрирали обучени анкетари. WHOQOL-BREF упитник коришћен је за мерење шест домена QoL: самопроцењени квалитет живота, квалитет здравља, физичко, ментално, социјално и здравље окружења. Највише просечне вредности QoL забележене су у домену здравља окружења, затим менталног и физичког здравља, док је најнижа вредност утврђена у домену социјалног здравља. Корисници са просечним скором ≥ 75 сматрани су особама са добрим QoL. Процент корисника са добрим QoL био је: самопроцењени квалитет живота (76,3%), здравље окружења (69,5%), ментално здравље (66,7%), квалитет здравља (58,2%), физичко здравље (55,0%) и социјално здравље (25,3%). Примарне стратегије за очување менталног здравља укључивале су учешће у друштвеним активностима (радионице, шах, певање), као и читање и слушање музике, док су физичке активности (ходање, вежбање, плес, баштованство, радно-окупациона терапија) биле кључне за очување физичког здравља. Корисници са добрим QoL чешће су примењивали наведене стратегије у поређењу са корисницима лошијег QoL. Редовна физичка активност била је повезана са мањим бројем хроничних болести и бољим QoL у свим доменима. Добијени резултати о превентивним стратегијама могу представљати основу за развој акционих планова усмерених на унапређење квалитета живота корисника установа социјалне заштите.

Кључне речи: квалитет живота, ментално здравље, старе особе, герантолошки центри, јавно здравље

* Напомена. Истраживање се спроводи под покровитељством Покрајинског заштитника грађана - Омбудсмана.

Адреса за кореспонденцију: milos.ilic@mf.uns.ac.rs

ORCID(i) учесника: 1. <https://orcid.org/0000-0002-9538-5606>; 2. <https://orcid.org/0009-0008-4325-447X>;

3. <https://orcid.org/0009-0009-1274-8466>; 4. -/-; 5. -/-; 6. -/-; 7. -/-; 8. -/-; 9. -/-.

УСМЕНА
САОПШТЕЊА

Клиничка и позитивна психологија

Оригинални научни рад

ПОВЕЗАНОСТ МАЛАДАПТИВНИХ СХЕМА И СЕКСУАЛНИХ ПОНАШАЊА МЛАДИХ ДЕВОЈАКА

Ана Иванов¹ и Санда Станковић²

^{1,2} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију,
Лабораторија за истраживање индивидуалних разлика

Анстракт. Студија истражује однос маладаптивних схема, ступања у „пријатељства са повластицама“ (ПСП) и друга сексуална понашања. ПСП се дефинишу као пријатељства која укључују сексуалну компоненту без романтичне обавезе. Маладаптивне схеме (нпр. деградирање и одбацивање) представљају понављајуће емоционалне и когнитивне обрасце који могу допринети емоционалним тешкоћама, незадовољавајућим односима и понављању дисфункционалних животних образаца. Партнерски односи и сексуална понашања данашњице пролазе кроз транзицију, док различите форме могу бити узрок и последица психолошких тешкоћа. Постоји мали број истраживања сексуалних понашања која их повезују са схемама, као важним практичним психотерапијским алатом. Ова студија представља важан допринос с обзиром да резултати могу указати на конкретне превентивне и интервенције у раду са клијентима. Узорак је пригодан, прикупљен онлине и чинило га је 529 хетеросексуалних жена од 18 до 30 година ($M = 22,52$, $SD = 2,58$), које су дале податке о својим искуствима и тренутном укључивању у ПСП односе. Схеме су процењене помоћу Упитника родитељства (YPI-R2) за процену перципираних мајчинских стилова родитељства са 36 ставки и шест схема ($\alpha > .70$). Резултати показују да 4,5% испитаница никада није имало сексуални однос, а узраст првог сексуалног односа кретао се од 14 до 26 година. Такође, 18,5% је известило о укључености у ПСП однос у последњих 12 месеци или тренутно, док је 39,1% имало ПСП искуство барем једном. Пронађене су значајне корелације између узраста првог сексуалног односа и схеме кажњавања ($r(523) = -.13$, $p = .000$), укупног броја сексуалних партнера и схема деградирање и одбацивање ($r(518) = -.14$, $p = .000$) и кажњавања ($r(523) = -.11$, $p = .000$), укупног броја ПСП партнера и схема деградирање и одбацивање ($r(518) = .09$, $p = .01$) и претерано заштићивање ($r(514) = -.08$, $p = .01$), и задовољства ПСП односима и схема емоционална инхибиција и депривација ($r(201) = -.16$, $p = .000$). Ограничења студије су веома ниске корелације, неке и неинтерпретабилне, које ће кроз наредне студије бити проверене, и полна структура узорка. Мушких испитаника било је 8%, а због значајних разлика анализе нису рађене на целом узорку. Резултати наглашавају значајну повезаност између схема, сексуалних понашања и задовољства. Схеме утичу не само на време и учесталост сексуалне активности, већ и на квалитет и тип односа. Бављење схемама кроз терапијске или образовне интервенције могло би подстаћи здравије обрасце односа и веће сексуално благостање.

Кључне речи: маладаптивне схеме, млади одрасли, сексуално понашање

Оригинални научни рад

УСАМЉЕНОСТ КАО ПРЕДИКТОР ЗАВИСНОСТИ ОД ИГРАЊА ВИДЕО ИГАРА НА ИНТЕРНЕТУ

Милица Контин

Државни универзитет у Новом Пазару, Департман за филозофске науке и уметност, студијски програм Психологија

Анстракт. Усамљеност се дефинише као неугодно емоционално и мотивационо стање које произилази из немогућности задовољења потребе за интимношћу, љубављу и припадањем. Зависност од играња видео игара на интернету спада у бихејвиоралне зависности. Играње видео игара може побољшати когнитивне функције, спознају, креативност и слично. Међутим, када постане прекомерно, може довести и до зависности, која се јавља када појединац није у могућности да контролише своје потребе за играњем и то почиње негативно да утиче на његово функционисање. Истраживачка претпоставка је да индивидуа, услед незадовољавајућих социјалних односа тежи да умањи ниво усамљености придружујући се онлајн свету видео игара. Основни циљ истраживања је испитивање предикције зависности од играња видео игара на интернету на основу усамљености. Специфични циљеви су тестирање разлика у нивоу усамљености и зависности од играња видео игара на интернету с обзиром на пол. Истраживање је спроведено на пригодном узорку од 206 испитаника (160 женског пола, 46 мушког пола), студената Државног универзитета у Новом Пазару. Примењени су: Кратка верзија скале усамљености и Тест поремећаја играња игара на интернету од десет ставки. У анализи података примењени су Спирманов коефицијент корелације, Стандардна вишеструка регресиона анализа и Мен Витни У тест, јер је претпоставка о нормалности расподеле одбачена. Утврђена је статистички значајна повезаност између испитиваних варијабли ($r = .245$, $p = .000$). На испитиваном узорку на основу усамљености могуће је предвидети зависност од играња видео игара на интернету ($p = .001$). Ипак, модел објашњава само 5.4 процената варијансе зависности од играња видео игара на интернету ($R^2 = .054$) и та предикција није снажна. Утврђено је да у нивоу изражености зависности од видео игара на интернету постоје значајне разлике с обзиром на пол ($Z = -4.838$, $p = .000$). Код мушкараца је она израженија ($Md = 140.70$), у односу на жене ($Md = 92.81$). Недостатак рада је неуједначен узорак с обзиром на пол и то што испитаници нису упитани да ли су гејмери. У будућа истраживања треба уврстити и овај податак, ког жанра су видео игре које они преферирају и да ли играју сингл или мултиплејер игре. Практична импликација рада је организација превентивних радионица на популацији студената, да се делује на усамљеност, као и укаже на штетност прекомерне употребе видео игара.

Кључне речи: усамљеност, зависност од видео игара

Оригинални научни рад

СТРАТЕГИЈЕ КОГНИТИВНЕ ЕМОЦИОНАЛНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ КАО ПРЕДИКТОРИ СТРЕСА

Тијана Симић¹, Кристина Милутиновић², Емилија Поповић³ и
Миљана Павићевић⁴

^{1,2,3,4} Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за психологију

Апстракт. Стрес представља све присутнији изазов у савременом друштву, а начин на који појединци регулишу своје емоције може значајно утицати на њихову способност да се носе са свакодневним захтевима. Концепт когнитивне емоционалне регулације односи се на то шта особа мисли након доживљаја претежног или стресног животног догађаја, при чему се овај концепт заснива на теорији когнитивне емоционалне регулације коју је развила Гарнефски и сарадници, а која подразумева употребу специфичних когнитивних стратегија у суочавању са негативним емоцијама. Циљ овог истраживања био је да се испита у којој мери различите стратегије когнитивне емоционалне регулације (самоокривљавање, прихватање, руминација, позитивно рефокусирање, планирање, позитивна репроцена, стављање у перспективу, катастрофизирање и окривљавање других) могу предвидети ниво доживљеног стреса. Узорак је чинило 173 испитаника (146 женског и 27 мушког пола), просечне старости $AC = 26.13$, $CD = 5.72$. Подаци су прикупљени помоћу инструмената: Упитник когнитивне емоционалне регулације (CERQ) и Скале депресивности, анксиозности и стреса (DASS). Резултати регресионе анализе показују да стратегије когнитивне емоционалне регулације јесу значајне у предикцији доживљаја стреса и да објашњавају 44.2% варијансе доживљаја стреса уз значајну F вредност ($F = 14.34$, $df_1 = 9$, $df_2 = 163$, $p < 0.001$). Најзначајнији предиктори стреса у овом моделу су самоокривљавање ($\beta = 0.964$, $p < 0.001$), руминација ($\beta = 0.465$, $p < 0.05$), позитивно рефокусирање ($\beta = -0.502$, $p < 0.01$) и катастрофизирање ($\beta = 0.637$, $p < 0.001$). Најважнији предиктори стреса су показали да неадаптивне стратегије, као што су самоокривљавање, руминација и катастрофизирање, значајно доприносе вишем нивоу стреса, док позитивно рефокусирање, као облик адаптивних стратегија има заштитни ефекат, односно доприноси смањењу стреса. Ови налази сугеришу да начин на који појединци когнитивно обрађују стресне ситуације има кључну улогу у њиховом доживљају стреса, те указују на значај развијања адаптивнијих стратегија когнитивне емоционалне регулације у циљу очувања менталног здравља.

Кључне речи: когнитивна емоционална регулација, стрес, руминација, катастрофизирање, самоокривљавање, позитивно рефокусирање

*Стручни рад***ЕМОЦИОНАЛНА КОМПЕТЕНТНОСТ У ОДНОСУ НА ПОЛ,
ОБРАЗОВАЊЕ И СТАРОСТ****Валентина Нинић¹ и Јована Милатовић²**¹ Општа болница, Врбас² Институт за здравствену заштиту деце и омладине, Нови Сад

Анстракт. Емоционална компетентност, као део емоционалне интелигенције обухвата емоционалне и социјалне вештине које утичу на начин на који особа препознаје, доживљава, изражава и регулише властите емоције. Циљ истраживања је био да се истражи да ли постоји статистички значајне разлике у емоционалној компетентности у односу на социо-демографске карактеристике – пол (мушки/женски), старост (17-25 година, 26-40 година, 41-60 година и више од 60 година) и степен образовања (основно/средње и више/високо). Из верзије скале (УЕК - 136) издвојен је упитник емоционалне компетентности и вештина (УЕК – 15; Такшић, 2000). Испитаници су процењивали степен слагања (1 – уопште није тачно, 5 – у потпуности је тачно) на скали Ликертовог типа, при чему виши резултат указује на развијенију емоционалну компетентност. Узорак је чинило 89 становника Општине Врбас (55 женског и 34 мушког пола), старости од 17 до 77 година и који су изабрани методом пригодног узорка. Применом т- теста констатовано је да не постоји статистички значајна разлика у емоционалној компетентности у односу на пол испитаника ($p > 0.005$). У погледу степена образовања, статистички значајне разлике постоје само код две тврдње. Код тврдњи „Код пријатеља могу разликовати када је тужан а када разочаран“ ($t = -2.156, p = 0.034$) и „Могу описати како се осећам“ ($t = -2.265, p = 0.026$) статистички значајна разлика у одговорима указује да образованији испитаници себе процењују као способније у разумевању својих и емоција других. У погледу старости испитаника применом анализе варијансе АНОВА идентификоване су статистички значајне разлике идентификоване код тврдњи „Приметим кад неко осећа кривицу“ ($F = 3.311, p = 0.024$) и „Знам како могу угодно изненадити свога пријатеља“ ($F = 2.745, p = 0.048$). Применом ЛСД пост-хок теста утврђено је да испитаници из старосне категорије 26-40 година изражавају вишу способност примећивања кривице код других људи у односу на испитанике из других старосних категорија, као и да испитаници из старосне категорије 41-60 година изражавају већу способност изненаде своје пријатеље у односу на остале испитанике. На основу добијених резултата може се закључити да емоционална компетентност расте током живота, што може бити резултат стабилнијих пријатељских веза и вишег степена самосвести. Једно од ограничења овог истраживања може бити и величина узорка, што доводи до тога да закључци овог истраживања не могу бити генерализовани и применљиви за ширу популацију.

Кључне речи: емоционална компетентност, пол, образовање и старост

Оригинални научни рад

ЕМОЦИОНАЛНА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА КАО ПРЕДИКТОР МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА

Милица Контџ

Државни универзитет у Новом Пазару, Департман за филозофске науке и уметност,
студијски програм Психологија

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за психологију

Апстракт. Емоционална интелигенција обухвата индивидуалне разлике у идентификацији, обради и регулисању емоција. Ментално здравље је стање благостања у којем појединац остварује своје способности, на здрав начин се носи са стресом, продуктивно ради и даје допринос заједници у којој живи. Прегледом радова сазнаје се да се виши ниво емоционалне интелигенције повезује са вишим нивоом менталног здравља. Емоционална интелигенција се сматра и добрим предиктором менталног здравља. Главни циљ је утврдити да ли се на основу субскала емоционалне интелигенције може предвидети укупно ментално здравље. Специфични циљеви су да се утврди да ли се на основу субскала емоционалне интелигенције могу предвидети скорови на појединим субскалама менталног здравља и да ли постоје полне разлике на свим примењеним субскалама. Узорак чини 150 испитаника (112 женског пола, 38 мушког пола) учитеља и наставника запослених у основним и средњим школама у Новом Пазару. Обухваћене су категорије узраста: 26 - 35, 36 - 45, 46 - 55, 56 - 64. Инструменти су: Скала емоционалне интелигенције, са четири субскале: процена сопствених емоција, процена емоција других, употреба емоција, регулација емоција, и МХЦ - СФ упитник менталног здравља, са три субскале: психичко, емоционално, социјално благостање. Резултати показују да постоје значајне корелације између субскала оба упитника. Модел објашњава 30.3 % варијансе менталног здравља ($r^2 = .303$) и ово је статистички значајно ($p = .000$). Највећи допринос даје процена сопствених емоција ($\beta = .269$, $p = .002$), а потом и употреба емоција ($\beta = .236$, $p = .005$) и регулација емоција ($\beta = .222$, $p = .006$). Модел (субскале емоционалне интелигенције) са 34.9 % варијансе објашњава психичко благостање ($r^2 = .349$). Са 25.4 % варијансе објашњава емоционално благостање ($r^2 = .254$), а са 11.3 % социјално благостање ($r^2 = .113$). Статистички значајне разлике с обзиром на пол су само на субскали процена емоција других ($t = -2.323$, $p = .022$), где је код особа женског пола ова вредност израженија ($AC = 23.70$), него код особа мушког пола ($AC = 22.13$). Недостатак рада јесу неуједначени подзорци варијабле пол. Практична импликација јесте подизање свести о важности развијања емоционалне интелигенције и неговања менталног здравља у школском систему.

Кључне речи: емоционална интелигенција, ментално здравље, школе

Оригинални научни рад

ОПТИМАЛНО ФУНКЦИОНИСАЊЕ И СУБЈЕКТИВНО БЛАГОСТАЊЕ КОД СТАРИХ У ВОЈВОДИНИ: ТЕСТИРАЊЕ МОДЕЛА УСПЕШНОГ СТАРЕЊА*

Милица Лазих¹, Јелица Петровић² и Илија Миловановић³^{1,2,3} Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

Анстракт. У психологији су већ дуго низ година све заступљенији теоријски модели који старење не посматрају као непромењив процес, који је најпре обележен различитим врстама губитака, већ инсистирају на детекцији оних чинилаца који унапређују квалитет живота и благостање старих особа. У том контексту се најчешће говори о успешном старењу под којим се, најопштије гледано, подразумева успешна адаптација на кумулативне физиолошке и функционалне промене у процесу старења. У овом истраживању смо кренули од модела успешног старења који су предложили Фабер и сарадници, а који као индикаторе успешног старења користе комбинацију оптималног функционисања (физичко, психо-когнитивно и социјално функционисање) и субјективног благостања. Само истраживање је исход четворогодишњег пројекта Стари у Војводини: чиниоци успешног старења, чији задатак је био да реплицира модел успешног старења на узорку старих из овог културног контекста. Истраживање је спроведено на узорку од 293 особе старости у распону од 65 до 93 године ($AC = 75.37$, $SD = 7.13$). Само испитивање је спроведено и у породичним домаћинствима и у домовима за старе на територији Војводине. У оквиру модела успешног старења процена здравља, доживљај усамљености, постојање смисла живота, резилијентност и капацитет радне меморије доследно и у очекиваном правцу предвиђају све индикаторе субјективног благостања (задовољство животом, позитиван афекат, негативан афекат, депресивност). Рестрикција активности и социјална подршка од стране чланова породице предвиђају задовољство животом и депресивност код старих, али не и остале индикаторе субјективног благостања. Осим ових индикатора субјективног благостања, значајни предиктори негативног афекта су и дискриминација и ејдизам. Занимљив податак је да на узорку старих из Војводине објективан број здравствених проблема, социјална подршка од стране пријатеља и потешкоће у егзекутивним функцијама (инхибиција) нису значајни предиктори ниједног индикатора субјективног благостања у оквиру модела успешног старења. Резултати овог истраживања пружају значајан допринос разумевању чинилаца успешног старења у специфичном социокултурном контексту Војводине и могу бити основа за развијање интервенција усмерених на унапређење квалитета живота старих особа. Биће дискутоване теоријске и практичне импликације ових налаза.

Кључне речи: чиниоци успешног старења, субјективно благостање, оптимално функционисање

* Напомена. Истраживање је рађено у оквиру пројекта: Стари у војводини: чиниоци успешног старења (142-451-2665/2021-01/01).

Адреса за кореспонденцију: milica.lazic@ff.uns.ac.rs

ORCID(i) аутора: 1. <https://orcid.org/0000-0001-6640-9851>; 2. <https://orcid.org/0000-0002-6873-6650>;

3. <https://orcid.org/0000-0001-5560-8695>.

Позитивна психологија и психотерапија

Оригинални научни рад

ЕФЕКАТ СМИСЛА У ЖИВОТУ НА ЗАДОВОЉСТВО ЖИВОТОМ: МЕДИЈАТОРСКА УЛОГА ПОЗИТИВНОГ И НЕГАТИВНОГ АФЕКТА

Душана Шакан¹ и Михајло Илић²

^{1,2} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“

Анстракт. Циљ овог рада био је испита предиктивни ефекат смисла у животу приликом објашњења задовољства животом, као и да провери да ли позитиван и негативан ефекат имају улогу медијатора ове релације. Истраживање је извршено на узорку опште одрасле популације од 1110 испитаника (57.7% жена) просечне старости 36.46 година ($SD = 11.53$, распон = 18 – 76). Коришћени су следећи мерни инструменти: Скала задовољства животом (SWLS; 5 ставки; $\omega = .86$), Скала позитивног и негативног афекта (SPANE; 6 ставки позитивног афекта, $\omega = .93$; 6 ставки негативног афекта, $\omega = .88$) и супскала Постојање смисла из Упитника смисла у животу (MLQ; 5 ставки; $\omega = .91$). Тестиран је модел структуралних једначина у којем су све наведене варијабле латентне. Дати модел је добро одговарао подацима ($\chi^2(203) = 510.14$, $CFI = .972$, $RMSEA [90\% CI] = .037 [.033, .041]$). Предиктор Постојање смисла и медијатори Позитиван и Негативан афекат заједно објашњавају 50.1% ($R^2 = .501$, $p < .001$) варијансе Задовољства животом. Директан ефекат Постојања смисла на Задовољство животом ($\beta = .473$, $p < .001$) заузима 73.3% укупног ефекта. Први индиректни ефекат, кроз путању Позитивног афекта (стандардизовани коефицијент $a*b = .106$, $p < .001$), објашњава 16.4% укупног ефекта. Путања од Постојања смисла, кроз Негативан афекат, је слабије величине ефекта (стандардизовани коефицијент $a*b = -.066$, $p < .01$) и заузима 10.3% укупног ефекта. Директни ефекти Позитивног ($\beta = .243$, $p < .001$) и Негативног афекта ($\beta = -.151$, $p < .001$) на Задовољство животом су нижи него директан ефекат Постојања смисла. На основу добијених резултата закључујемо да позитиван и негативан афекат, који представљају афективну компоненту субјективног благостања, парцијално посредују између релације Постојања смисла и Задовољства животом – когнитивне компонентне субјективног благостања. Наведени налаз пружа дубљи увид у потенцијалне чиниоце путем којих се ова релација остварује. Међутим, знатно јачи ефекат Постојања смисла указује на релевантност егзистенцијалног фактора, који у одређеној мери делује независно од емоционалних компоненти благостања, приликом објашњења задовољства животом. У целини, ови резултати потврђују налазе претходних истраживања о односу смисла у животу и благостања, али и допуњују литературу пружајући додатне податке о медијационој улози позитивног и негативног афекта. Практични допринос овог рада огледа се у осмишљавању интервенција са циљем побољшања нивоа субјективног благостања.

Кључне речи: субјективно благостање, смисао у животу, медијација

*Оригинални научни рад***КАКО СЕ МЕРИ ПСИХОЛОШКИ БОГАТ ЖИВОТ?****Ивана Трпчевић¹ и Сања Батић Очовај²**^{1,2} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“

Апстракт. Ригидност је мултифацетни конструкт и контрадикторни су резултати о повезаности ригидности са психопатологијом са једне стране и субјективним благостањем са друге. Основни циљ нашег истраживања је испитивање релација различитих концептуализација појма ригидности са позитивним ставом према животу као мером субјективног благостања. Узорак чини 768 испитаника, небалансираног по полу (71,1% женских испитаника), старости 18 до 80 година ($AS=34$ год, $SD=12.52$). Инструменти коришћени у истраживању су: Упитник ригидности РИГ2 – ревидирана верзија Упитника ригидности РИГ (Граховац и сар., 2011, фактори Интерперсонална и Бихевиорална ригидност), Скала личне потребе за структуром ПНС (Thompson et al., 1989, фактори Чежња за структуром и Суочавање са недостатком структуре), Упитник нетолеранције на неизвесност ИУС (Freeston et al., 1994.; адаптирали Сокић, Самац, Бошковић и Мухић, 2012, фактори Проспективна и Инхибиторна анксиозност) и Кратка скала субјективног благостања КСБ (Јовановић & Брдарић, 2008, фактори Позитиван став према животу и Позитиван афективитет). Резултати вишестуке хијерархијске регресионе анализе показују да ридигност у последњем кораку објашњава 15% варијансе позитивног става према животу ($F(8, 743) = 16.52, p < .001, R^2 = .15$). Интерперсонална ригидност остварује самосталан значајан предиктиван допринос у сва четири регресијска корака ($\beta = -.32, p < .01; \beta = -.19, p < .01; \beta = -.19, p < .01; \beta = -.21, p < .01$), док бихевиорална ригидност не доприноси предикцији ($p > .05$). Увођење димензија нетолеранције на неизвесност и личне потребе за структуром доводи до смањивања доприноса интерперсоналне ригидности, који се опет за нијансу повећава увођењем пола и старости у регресиони модел. Показано је да инхибиторна анксиозност пружа значајан негативан допринос у предикцији позитивног става према животу ($\beta = -.22, p < .01; \beta = -.22, p < .01; \beta = -.25, p < .01$). Пол ($\beta = -.16, p < .01$) и старост ($\beta = -.08, p < .05$) показали су се као значајни предиктори субјективног благостања и остварују негативан допринос у објашњењу позитивног става према животу. Закључно, мушки и млађи испитаници, са нижом интерперсоналном ригидношћу и инхибиторном анксиозношћу имају позитивнији став према животу.

Кључне речи: ригидност, субјективно благостање, позитиван став према животу, релације

Оригинални научни рад

РЕКРЕАТИВНА УПОТРЕБА ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ КОРИСНИКА УСЛУГА PSYCARE-A НА МУЗИЧКОМ ФЕСТИВАЛУ

Јелисавета Рогошић¹ и Марина Јаковљевић²¹ Удружење телесних психотерапеута Републике Србије² Psycare

Апстракт. Фестивали електронске *trance* музике постали су глобални феномен. Један од њих је фестивал Модем, који се сваке године у августу одржава у Слуњу, Хрватској, капацитета 10000 особа, траје 7 дана. Посетиоци фестивали електронске музике суочавају се са већим ризиком од употребе психоактивних супстанци. Зато се организује Psycare – иницијатива која има за циљ смањење штете повезане са употребом психоактивних супстанци, пружајући сигурно окружење за људе који можда доживе непријатне или опасне реакције током њиховог коришћења. Циљ овог рада је да представи активност Psycare-а на Модем фестивалу, да упореди и анализира податке из 2021. и 2024. У истраживању су коришћене табеле евиденције случајева 2021. и 2024 које су водили припадници Psycare-а. Од података су узимани име, узраст, националност, пол, процена тежине стања корисника при доласку, са ким је корисник дошао, разлог посете, психоактивна супстанца коју је користио по категоријама примарна, секундарна и терцијарна дрога, опис случајева. Ове базе податка коришћене су у истраживању без личних података и описа случајева. Анализа података се односи на фреквенце, проценте и кростабулацију. Узорак за истраживање су особе корисници услуга Psycare на фестивалу Модем у току 2021. и 2024. године, 309 особа. У току 2021. услугу је користило 140 особа 32.7% жена и 67.3% мушкараца, 2024. 169 особа, 35.5% жена и 64.5% мушкараца; различитих националности, узраста од 18-60 година. Највећи број се јавио због намерне употребе дрога са тешким искуством (44.8%). Када се погледао цео узорак, више је особа које су употребљавале психоактивне супстанце (74.8%). Постоји статистички значајна разлика када се упореде врсте дрога по годинама ($\chi^2=22.942$, $p=.000$). Најпопуларнија дрога је ЛСД (27.9% 2021, 27.8% 2024), МДМА (7.9% 2021, 8.3% 2024) и кетамин (7.9% 2021, 9.5% 2024). У току 2024. повећао се број особа које су тражиле услугу, а нису употребљавале психоактивне супстанце (32%) у односу на 2021. (17.5%). Неки су узимали 3 дроге исте или различите врсте. Две дроге је узело 18.1% особа, три 9.4% особа. Постоји статистички значајна разлика броја коришћених дрога по годинама ($\chi^2=9.967$, $p=.019$). Мало чешће него обично комбиновани су ЛСД и кетамин, са другим психоактивним супстанцама или заједно. Може се закључити да услуге Psycare-а користе особе које нису употребљавале психоактивне супстанце, као и оне које јесу, првенствено психоделике. Његова видљивост је порасла, препознат је као „сигурно место“ за све којима је помоћ потребна.

Кључне речи: психоактивне супстанце, психоделици, Psycare, програм смањење штете, електронска музика

Прегледни (теоријски) рад

БИОЛОШКИ МАРКЕРИ ПСИХОТЕРАПИЈСКОГ ПРОЦЕСА- ПРЕПОЗНАВАЊЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Томислав Гајић¹ и Бранка Стаматовић Гајић²^{1,2} Универзитет Сингидунум, Факултет здравствених и пословних студија, Ваљево^{1,2} Регионални центар за динамичку психијатрију, Ваљево

Анстракт. Нарастајуће разумевање да мозак показује већу пластичност у поређењу с другим органима, подстиче развој неуробиолошки заснованог приступа психотерапији. Овај приступ наглашава сложену и променљиву повезаност између генетских предиспозиција и утицаја средине. Ипак, важно је имати на уму да савремена психологија, као и психијатрија, у 21. веку носи са собом озбиљну опасност од притиска сваке врсте редукционизма. Иако је јасно да су ум и мозак нераздвојиво повезани, у стручној литератури и клиничкој пракси се често наилази на тенденцију да се та веза занемарује. Биомаркери у психотерапији представљају мерљиве биолошке показатеље који одражавају промене у организму током и након терапијског процеса. Они су некада резултат психотерапије али често су и независни феномени што даје још једну димензију раду. Њихова употреба омогућава дубље разумевање начина на који психотерапија делује, као и процену њеног учинка. Поред тога, биомаркери могу допринети бољој прогнози терапијског исхода и помоћи у прилагођавању третмана индивидуалним потребама клијената/пацијента али избегавању замки непрепознавања других аспеката њиховог живота. Циљ рада је да пружи преглед ситуација које у психотерапијском раду, услед ограничења везаних за одређени психотерапијски правац, могу остати „испод радара“ а важне су за правовремено препознавање у третману неких категорија пацијената: поремећаја расположења, граничног поремећаја личности и других специфичних поремећаја личности, анксиозних стања, посттрауматског стресног поремећаја и психотичних декомпензација. Посебно се наглашава значај разумевања односа психотерапија-психофармакотерапија у дијагностици, али и трансферним, контратрансферним феноменима, као и отпорима у терапији у појединим случајевима. Поред тога, у раду је дат напласак на важност познавања биолошких основа менталног функционисања у образовању будућих психолога али и потребе за новинама у овој области за оне који су већ дуго у практичном раду.

Кључне речи: психотерапија, биолошки маркери

Психологија личности

Оригинални научни рад

ПОВЕЗАНОСТ ОСНОВНИХ ДИМЕНЗИЈА ЛИЧНОСТИ ОБОЛЕЛИХ ОД АСТМЕ РАЗЛИЧИТЕ ТЕЖИНЕ СА ПРИДРЖАВАЊЕМ ЛЕКАРСКИХ ПРЕПОРУКА

Ана Комленић¹ и Сања Хромиш²

^{1,2} Институт за плућне болести Војводине, Сремска Каменица

² Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет

Апстракт. Циљ истраживања је испитати да ли основне димензије личности остварују повезаност са адхеренцом и да ли постоје разлике у адхеренци између испитаника који лече тешку астму (дефинисану према критерију примене биолошке терапије) и астму која није тешка. Истраживање је спроведено почетком 2025. године на Институту за плућне болести Војводине, 90 испитаника лечи тешку астму, док 154 испитаника лечи астму која није тешка, од укупно 244 испитаника је 155 жена и 89 мушкараца, просечне доби 46 година. Основне димензије личности мерене су упитником ВП+2, а Адхеренца Мориски скалом (МАQ) где виши скорови показују лошију адхеренцу. Студија је корелационог дизајна а подаци су обрађивани у SPSSu 24. Резултати показују да се испитаници који лече астму која није тешка у мањој мери придржавају препорука лекара ($t(241) = -3.543, p < .000$). Потвђена је повезаност између позитивне валенце и боље адхеренце али је она под утицајем модератора тежине астме, код испитаника са тешком астмом ће позитивна валенца предвиђати бољу адхеренцу, ($R^2 = .073, F(3, 239) = 6.227, p = .000$, ефекат интеракције је значајан ($p = .041$)). Иако није потвђено да тежина астме модерира однос осталих базичних димензија личности и адхеренце, отвореност ка искуству остварује слабу корелацију са адхеренцом код оних који лече тешку астму ($r(90) = -.246, p < .05$), док су агресивност и негативна валенца повезане са лошијом адхеренцом код испитаника који лече астму која није тешка ($r(154) = .167, p < .05$; $r(154) = .189, p < .05$). Основне димензије личности су важне за боље разумевање адхеренце оболелих од астме.

Кључне речи: астма, основне димензије личности, адхеренца

*Оригинални научни рад***ПОЛНЕ РАЗЛИКЕ У ЕКСТРАВЕРЗИЈИ БФИ (BIG 5)****Наташа Павловић¹, Никола Јевтовић² и Исидора Рајић³**^{1,2,3} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“

Апстракт. Ово истраживање имало је за циљ да испита да ли постоје полне разлике у погледу екстраверзије и њених супскала: енергичности, асертивности и социјабилности. Примењен је Упитник Великих пет (BFI-2) (Smederevac et al., 2024), док је истраживање спроведено применом упитника постављеног на Google Forms платформи, на пригодном узорку од 866 испитаника, од којих је 74.5% чинило женска популација, док је мушка популација обухватала 25.5% укупног броја испитаника, старости од 18 до 85 година ($M=31.8$, $SD=12.8$). За статистичку обраду података коришћен је Т тест независних узорака и израчуната је величина ефекта скале екстраверзије и њених супскала. Ова анализа показала је да не постоје статистички значајне разлике између испитаника мушког и женског пола у погледу екстраверзије и њених супскала: асертивности и социјабилности, међутим ове две групе су се значајно разликовале у енергичности, трећој супскали екстраверзије. Увидом у дескриптивне мере супскале енергичности дошли смо до закључка да жене ($M=15.1$, $SD=3.0$) испољавају већу енергичност него мушкарци ($M=14.2$, $SD=2.9$). Жене се у савременом друштву све чешће суочавају са теретом вишеструких професионалних и породичних улога. Иако и мушкарци преузимају више социјалних улога, жене су често активније и ангажованије у свакодневном животу, како у породичном тако и у професионалном контексту. Осим тога, савремене жене све израженије теже самосталности и самоактуализацији. Иако транзиција ка равноправнијој расподели родних улога представља позитиван друштвени помак, она истовремено доводи до повећаног притиска на жене, што их често ставља у захтевне, напорне и високо стресне ситуације. Ове околности подразумевају њихов активан приступ и виши ниво енергичности, што је потврђено и резултатима овог истраживања.

Кључне речи: екстраверзија, енергичност, полне разлике

Стручни рад

ПОВЕЗАНОСТ ПРОКРАСТИНАЦИЈЕ, ЗАВИСНОСТИ ОД
ДРУШТВЕНИХ МРЕЖА И ОСОБИНА ЛИЧНОСТИТамара Ивановић¹, Јован Ничић² и Ксенија Драшковић³^{1,2,3} Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за психологију

Анстракт. Циљ овог истраживања био је да се испита допринос димензија личности, генерализоване прокрастинације и зависности од друштвених мрежа у предикцији прокрастинаторних понашања, као и да се испита међусобна повезаност ових конструката. Истраживање је спроведено на пригодном узорку од 111 испитаника (67,6% женског и 32,4% мушког пола), узраста од 19 до 64 године ($M = 25,59$; $SD = 7,79$). Коришћени су следећи инструменти: Седмофакторски упитник личности (ВП+2), Скала генерализоване прокрастинације (СГП) и Скала зависности од друштвених мрежа (БСМАС). Хијерархијском регресијом утврђено је да особине личности значајно предвиђају прокрастинацију и у првом моделу објашњавају 20,9% њене варијансе ($R^2 = 0,209$; $p = 0,001$). У другом кораку, додавањем зависности од друштвених мрежа, добијено је побољшање модела ($\Delta R^2 = 0,119$), при чему кумулативно објашњена варијанса достиже 32,8% ($p < 0,001$). Кључни појединачни предиктори у финалном моделу били су: зависност од друштвених мрежа ($\beta = 0,373$; $p < 0,001$), екстраверзија ($\beta = -0,274$; $p < 0,01$) и савесност ($\beta = -0,534$; $p < 0,001$). Резултати указују да су прокрастинаторна понашања најизраженија код особа са нижим нивоима екстраверзије и савесности, као и код особа са вишим нивоом зависности од друштвених мрежа. Даље, у додатном моделу где је прокрастинација коришћена као предиктор у односу на друге променљиве, утврђено је да она самостално објашњава 13,9% варијансе ($R^2 = 0,139$; $F(1,109) = 17,59$; $p < 0,001$), док укључивање зависности од друштвених мрежа доводи до благог, али статистички значајног побољшања у објашњењу ($R^2 = 0,173$; $\Delta R^2 = 0,034$; $F(2,108) = 11,29$; $p < 0,001$). Налази потврђују да прокрастинација није изолован појавни облик, већ повезана са структуром личности и савременим обрасцима дигиталне зависности. Особине попут ниске савесности и екстраверзије показују се као стабилни заштитни фактори од одуговлачења, док зависност од друштвених мрежа значајно појачава склоност ка прокрастинацији. Ови резултати указују на потребу за дубљим проучавањем интеракција између личности и контекста дигиталног понашања, како би се унапредиле интервенције усмерене ка смањењу прокрастинације у савременом животном окружењу.

Кључне речи: прокрастинација, особине личности, друштвене мреже

Стручни рад

МРАЧНА ТЕТРАДА И САМОПОШТОВАЊЕ КАО ПРЕДИКТОРИ РИЗИЧНОГ СЕКСУАЛНОГ ПОНАШАЊА КОД СТУДЕНАТА

Марија Рајковић¹, Милица Бачанин², Маријана Здравковић³,
Мирослава Караџић⁴ и Јасмина Вуковић⁵
^{1,2,3,4,5} Центар за социјални рад „Свети Сава“, Ниш

Апстракт. Сексуално понашање представља део људског понашања са двојаким функцијом, репродуктивном и функцијом постизања задовољства. Сексуално понашање почиње да се интензивније испољава у адолесценцији, као резултат сложене интеракције биолошких, психолошких и социјалних фактора. У том периоду млади чешће испитују границе и могу се изложити понашањима која носе одређене ризике. Циљ овог истраживања је провера могућности предикције ризичног сексуалног понашања на основу црта мрачне тетраде, самопоштовања и одабраних социо-демографских карактеристика. Узорак истраживања је био пригодан и сачињен од укупно 113 испитаника, студената старости од 18 до 26 година, од чега су 90 (79,6%) женског пола. У истраживању је коришћен Упитник за процену ризичног сексуалног понашања (RP), Кратка мрачна тријада (SD3), Кратка скала за процену садистичних импулса (SSIS), Розенбергова скала самопоштовања (RSS) и сет питања о социо-демографским подацима (пол, старост, статус везе, број партнера, дужина трајања најкраће везе, дужина трајања најдуже везе, године ступања у прву везу, године ступања у први сексуални однос, брачни статус мајке, брачни статус оца, задовољство материјалним статусом породице, просечна оцена на факултету). Резултати су показали да је први модел, који обухвата димензије мрачне тетраде, статистички значајан, а као статистички значајан предиктор позитивног смера издвојио се садизам. И други модел који садржи и самопоштовање је такође значајан, међутим, сада се поред садизма, као статистички значајног предиктора издвојила психопатија, такође као предиктор позитивног смера. Самопоштовање не доприноси значајно предикцији ризичног сексуалног понашања. Што се тиче односа ризичног сексуалног понашања и социо-демографских варијабли резултати показују да су пол, број партнера и године ступања у први сексуални однос статистички значајни предиктори. Наиме, налази показују да особе мушког пола, особе које су раније ступиле у сексуалне односе и особе које су имали већи број партнера, чешће ступају у ризичне сексуалне односе. На основу овог истраживања могуће је подићи свест о значајној теми која се тиче фактора који имају ефекат практиковању ризичног сексуалног понашања, као и да стечени увиди допринесу сузбијању ризичног сексуалног понашања и промоцију безбедног сексуалног понашања код младих.

Кључне речи: мрачна тетрада, самопоштовање, ризично сексуално понашање, студенти

Оригинални научни рад

ОДНОС МРАЧНЕ ТРИЈАДЕ, ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ ПРЕМА НЕХАСО МОДЕЛУ И МОТИВАЦИЈЕ ЗА СЛАВОМ КОД СРЕДЊОШКОЛАЦА: РЕПЛИКАЦИЈА И ПРОШИРЕЊЕ МОДЕЛА

Ненад Лазаревић¹

Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“

Анстракт. Надовезујући се на претходна домаћа истраживања Мотивације за славом, ово истраживање има за циљ да испита повезаност особина Мрачне тријаде (SD3 скала) и НЕХАСО модела личности са Мотивацијом за славом, операционализованом српским преводом скале Fame Interest (Maltby, 2010). Узорак је обухватио 241 средњошколца (53% мушког пола). Резултати корелационе анализе показују да све три особине Мрачне тријаде позитивно корелирају ($r = .42, p < .001$; $r = .38, p < .001$; $r = .49, p < .001$) са Мотивацијом за славом као композитном варијаблом. У вишеструкој регресији, статистички значајан предиктивни модел ($R^2 = .27$; $F(3, 237) = 29,88, p = .001$) укључује Нарцизам ($\beta = .370, 95\% \text{ CI } [1.575, 3.725], p < .001$) и Макијавелизам ($\beta = .191, 95\% \text{ CI } [0.304, 2.207], p < .010$) као значајне предикторе, док Психопатија није значајан предиктор услед колинеарности са Нарцизмом. Проширени модел укључује само НЕХАСО особине личности као предикторе Мотивације за славом у статистички значајном предиктивном моделу ($R^2 = .20$; $F(6, 234) = 9.65; p < .001$). Поштење/Скромност ($\beta = -.422, 95\% \text{ CI } [-3.539, -1.711], p < .001$), Екстраверзија ($\beta = .151, 95\% \text{ CI } [0.160, 1.916], p = .021$), Отвореност ка искуству ($\beta = .146, 95\% \text{ CI } [0.077, 1.864], p = .033$) и Емоционалност ($\beta = .159, 95\% \text{ CI } [0.191, 2.259], p = .020$) су значајни предиктори. Мрежна анализа указује да су Нарцизам и Поштење/Скромност централни чворови преко којих остале особине, из два различита модела личности, углавном посредно утичу на Мотивацију за славом. Сви налази указују на значајан, а недовољно истражен, утицај специфичних особина личности на испољавање мотивације за славом код адолесцената средњошколског узраста. Налази су конвергентни претходно добијеним домаћим налазима. У раду су разматране импликације, ограничења истраживања и смернице за будућа.

Кључне речи: Мотивација за славом, Мрачна тријада, НЕХАСО, личност, средњошколци

Оригинални научни рад

ОДНОС ИЗЛОЖЕНОСТИ САДРЖАЈУ И УТИЦАЈУ САВРЕМЕНИХ МЕДИЈА СА МОТИВАЦИЈОМ ЗА СЛАВОМ КОД МЛАДИХ СРЕДЊОШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Ненад Лазаревић¹

Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Врратић“

Апстракт. Овај рад представља наставак претходних домаћих истраживања Мотивације за славом и има за циљ да испита однос изложености различитим типовима медијског садржаја и утицаја са Мотивацијом за славом код средњошколаца, независно од утицаја особина HEXACO модела и особина Мрачне тријаде. Узорак се састоји од 241 ученика из три београдске средње школе (53% мушкарци). Основни дизајн истраживања је корелациони. Експлоративна факторска анализа нове Скале изложености медијском садржају и утицају (24 ајтема, првобитно заснована на С-МЕ скали) издвојила је четири димензије: Позитиван медијски садржај и утицај ($\alpha = .837$), Негативан медијски садржај и утицај ($\alpha = .872$), Медијски притисак ($\alpha = .851$) и Медијски индуковано осећање (не)правде ($\alpha = .731$). Све димензије су позитивно и значајно корелирале са композитном варијаблом Мотивација за славом ($r = .175, p = .007$; $r = .184, p < .004$; $r = .337, p = .001$; $r = .130, p < .041$). Мултипла регресиона анализа показала је да само димензија Медијски притисак значајно предвиђа Мотивацију за славом ($\beta = .397, 95\% \text{ CI } [1.72, 4.00], p < .001$), објашњавајући 12% варијансе ($R^2 = .12$; $F(4, 236) = 8.48, p < .001$). Овај предиктивни однос остаје значајан и након контроле особина HEXACO и особина Мрачне тријаде у хијерархијским мултиплим регресијама. Налази указују да варијабла Медијски притисак представља снажан предиктор Мотивације за славом код младих, независно од особина личности. Овај налаз је релевантан за разумевање све присутнијег феномена Мотивације за славом у контексту савремених медија. Дискутоване су корелације на нивоу субдимензија Мотивације за славом, импликације налаза, ограничења истраживања и смернице за будућа истраживања.

Кључне речи: изложеност савременим медијима, Мотивација за славом, HEXACO, Мрачна тријада, средњошколци

Психологија рада

Оригинални научни рад

ЗНАЧАЈ ЕМОЦИОНАЛНЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ ЗА ОДГОВОРНО ОРГАНИЗАЦИЈСКО ПОНАШАЊЕ

Данијела Јокановић

Универзитет „ПМ“ Бања Лука, Филозофски факултет, Катедра за психологију

Апстракт. Одговорно организацијско понашање (ООП) обухвата понашање запослених које није дефинисано или прописано радним уговором, а које доприноси продуктивности, рационалнијем кориштењу расположивих ресурса, унапређењу комуникације, флексибилности и сарадњи међу запосленима, бржем и ефикаснијем одговору организације на спољашње окружење. Значај истраживања утицаја персоналних фактора на одговорно организацијско понашање темељи се на сазнању да су карактеристике личности значајан предиктор свих облика организацијског понашања, те да је људски потенцијал један од кључних фактора који доприноси успјешности организације. Емоционална интелигенција, као способност личности да препозна, схвати, управља својим емоцијама и разумије емоције других људи, је значајна за све сфере људског живота, па и пословно окружење. Циљ овог истраживања је био утврдити да ли постоји повезаност између емоционалне интелигенције и одговорног организацијског понашања, те да ли и у којој мјери емоционална интелигенција предвиђа одговорно организацијско понашање запослених на територији БиХ. Узорак је чинило 512 испитаника, 53,7% жена и 46,3% мушкараца. Поред упитника којим су прикупљени социо-демографски подаци о испитаницима, кориштен је Упитник одговорног организацијског понашања Колеман и Борман. Степен слагања са тврдњама у оквиру три подскеале испитаници су исказали на петостепеној скали. За процјену нивоа емоционалне интелигенције испитаници су попуњавали Тест емоционалне интелигенције исказујући свој степен слагања са тврдњама у оквиру пет субскеала. Резултати указују на значајну позитивну корелацију између емоционалне интелигенције и одговорног организацијског понашања ($r = .382$; $p = .000$), као и три његове компоненте: интерперсонално одговорно поступање ($r = .356$; $p = .000$), организацијски одговорно поступање ($r = .356$; $p = .000$), одговорно поступање у послу/зadatку ($r = .351$; $p = .000$). Емоционална интелигенција је статистички значајан предиктор одговорног организацијског понашања ($R = .239$; $F = 31.733$; $p = .000$). Највећи статистички значајан допринос објашњењу укупног одговорног организацијског понашања даје самомотивација ($\beta = .448$; $t = 7.127$; $p = .000$) и управљање емоцијама ($\beta = -.157$; $t = 2.989$; $p = .000$). С обзиром на добијене резултате, извјесно је да је емоционална интелигенција једна у низу варијабли које дају значајан допринос одговорном организацијском понашању запослених на територији БиХ. У том контексту добијени резултати сугеришу оправданост инвестирања сектора за људске ресурсе организација са територије на којој је вршено истраживање у развој едукативних програма и рад на развоју и унапређењу емоционалне интелигенције запослених. За будућа истраживања би било корисно провјерити колики је допринос емоционалне интелигенције за објашњење испитиваног конструкта у оквиру појединих дјелатности. Свеобухватније истраживање о значају карактеристика личности, али и ставова према раду и организацији би дало јаснији увид у значај индивидуалних детерминанти за одговорно организацијско понашање запослених на испитиваном подручју.

Кључне речи: одговорно организацијско понашање, емоционална интелигенција, људски потенцијал организације

Оригинални научни рад

ВАЉАНОСТ ТЕСТОВА ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ, ЛИЧНОСТИ, ФИЗИЧКИХ СПОСОБНОСТИ И СЕЛЕКЦИОНОГ ИНТЕРВЈУА У ПРЕДВИЂАЊУ УСПЕШНОСТИ У ОБУЦИ И ПРИЛАГОЂЕНОСТИ ПОСЛУ

Горан Опачић

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. У селекцији кандидата за специјализовану обуку већ више од деценије користи се батерија која кључије тестове кристализоване, флуидне и просторне интелигенције; тест личности Великих 5 (са посебно издвојеном импулсивношћу) те поштење, и дезинтеграцију као додатне црте; 10 тестова физичке спремности и полу-структурисани интервју. Циљ је био да се испита предиктивна валидност процедуре у односу на успех током обуке (тест знања, пракса, просечна оцена) и радну прилагођеност (годишње оцене, дисциплински прекршаји). Процене успешности вршили су тренери или непосредни руководиоци. Анализа је спроведена на узорку од 1087 кандидата (18.8 % жена), узраста од 19 до 30 година. Тестирање је обављено на рачунарима у контролисаним условима у групама од 20 кандидата у периоду од 2015 до 2018 године, а процене радне успешности прикупљане су током периода 2018–2022. Каноничка корелациона анализа показала је да су когнитивни тестови значајни предиктори успеха у обуци, посебно тестови кристализоване интелигенције ($R_c = .419, p < .01$). Тестови личности остварили су две значајне каноничке корелације ($R_{c1} = .247, p < .01$; $R_{c2} = .141, p < .05$), при чему су дезинтеграција, неуротицизам и импулсивности имали високу засићеност ($\lambda \approx .80$) с првом каноничком компонентом. Физичка спремност имала је умерену предиктивну вредност ($R_{c1} = .445$; $R_{c2} = .222, p < .01$), док су процене са интервјуа показале нешто скромнији ефект ($R_{c1} = .361, p < .01$). Ступњевита омнибус регресиона анализа показала је да сви предиктори заједно објашњавају 28% варијансе ($R^2 = .28, F(4, 1498) = 147.12, p < .00$) успеха током обуке. Особине личности су биле значајан предиктор прилагођености послу ($R_{c1} = .165, p < .01$; $R_{c2} = .144, p < .05$) уз интервју ($R_c = .186, p < .01$), док су когнитивни и физички тестови имали само посредан ефекат. Хијерархијска регресиона анализа (forward метод) указала је на укупни допринос предикцији прилагођености послз од 26% ($R^2 = .26, p < .01$). Са значајним појединачним доприносима вербалног IQ-а, импулсивност и мотивација процењене током интервјуа. Иако се ради о веома селекционисаном узорку резултати су приказани без корекције за ограничење ранга, што значи да су реалне вредности предиктивне ваљаности значајно веће. Резултати потврђују претходне налазе о важности укључивања тестова личности у протоколе селекције за различита занимања.

Кључне речи: професионална селекција, особине личности, когнитивне способности, физичка спремност

Оригинални научни рад

ВАЛИДАЦИЈА ТРИПАРТИТНОГ МОДЕЛА ИНТЕРПЕРСОНАЛНИХ ПОНАШАЊА РУКОВОДИЛАЦА

Радојка Шолак¹ и Душана Шакан²^{1,2} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“

Апстракт. Према теорији самоодређења један од важних фактора који утиче на мотивацију запослених јесте стил руковођења, који може бити усмерен на задовољење или осујећење односно фрустрацију три базичне психолошке потребе (БПП). Ипак, резултати истраживања у другим контекстима указали су на потребу за диференцијацијом индиферентног од осујећујућег интерперсоналног понашања. Ово истраживање спроведено је с циљем валидације скале за мерење интерперсоналних понашања ТМІВ (Bhavsar et al., 2019) прилагођене пословном контексту, на узорку од 567 запослених (61.4% жена), просечне старости 35.4 година. Испитаници су већином били запослени у услужној индустрији (79.9%) и на извршилачким позицијама (79.2%). Скалу интерперсоналног понашања ТМІВ чине 22 ставке које мере три стила руковођења – подржавајући, осујећујући и индиферентни. Конфирматорном факторском анализом (CFA) проверена су два трофакторска модела – један дефинисан преко три стила руковођења (подржавајући, осујећујући и индиферентни), а други дефинисан преко три БПП (за аутономијом, компетенцијом и повезаношћу). Утврђено је да први модел има повољније показатеље сагласности модела од другог (RMSEA=.076; SRMR=.045; CFI=.916; TLI=.906), али и да су корелације између фактора изразито високе. Поузданост (α) све три скале је висока (од .813 до .910), а пројекције свих ставки на задате факторе су значајне (од .463 до .872). У циљу провере конвергентне валидности овог инструмента коришћене су скале за мерење БПП и мотивације за рад. Задовољење аутономије, компетенције и повезаности је у позитивној корелацији са подржавајућим (од $r=.459$ до $r=.569$, $p<.001$) и негативној са осујећујућим и индиферентним стилем руковођења (од $r=-.342$ до $r=-.514$, $p<.001$). Подржавајући стил позитивно корелира са контролисаним и аутономним облицима мотивације за рад (од $r=.255$ до $r=.464$, $p<.001$), а негативно са амотивацијом ($r=-.437$, $p<.001$), док обрнуто важи за осујећујући и индиферентни стил. Надаље је проверена критеријумска валидност скале у односу на ангажованост и сагоревање на послу. Вишеструком регресионом анализом утврђено је да трипартитни модел интерперсоналних понашања руководилица значајно предвиђа радну ангажованост ($F(3, 563)=74.178$, $p<.001$) и сагоревање ($F(3, 563)=70.922$, $p<.001$), те да су сва три стила руковођења значајни предиктори у оба модела. На основу ових резултата, може се закључити да је оправдано коришћење трипартитног модела који сугерише дистинкцију подржавајућег, осујећујућег и индиферентног стила руковођења.

Кључне речи: трипартитни модел интерперсоналних понашања, руководиоци, базичне психолошке потребе, запослени

Оригинални научни рад

СОЦИОСЕКСУАЛНОСТ, АМОРАЛ И ПОЛ КАО КОРЕЛАТИ И ПРЕДИКТОРИ СТАВА ПРЕМА УПАДЉИВОЈ ПОТРОШЊИ

Ненад Лазаревић¹

Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“

Анстракт. Надовезујући се на претходна домаћа истраживања, ово истраживање испитује упадљиву потрошњу у контексту еволуционе психологије и Теорије скупих сигнала. У том контексту упадљива потрошња сигнализира статус у функцији привлачења сексуалних партнера и доноси еволутивне предности. Циљ је испитати однос између упадљиве потрошње, социосексуалности, аморала и полних разлика. За ову сврху коришћене су скале SOI-R, преведена и први пут употребљена у домаћем контексту, домаћа скала Amoral 54, као и скала SUP 25 (скраћена верзија скале Става према упадљивој потрошњи SUP 60). Истраживање је спроведено преко Google Forms на узорку од 181 испитаника (58% женски пол), пунолетних адолесцената и студената. Корелације показују високе позитивне везе између укупних скорова SOI-R и SUP 25 ($r = .71, p < .001$), као и Amoral 54 и SUP 25 ($r = .43, p < .001$). Регресионе анализе показује да укупни скор на SOI-R објашњава 34% варијансе у критеријумској варијабли SUP 25 ($R^2 = .34; F(1, 179) = 92.01, p < .001$), а укупни скор на Amoral 54 објашњава 18% варијансе ($R^2 = .18; F(1, 179) = 41.80, p < .001$). Дискриминативна анализа показује значајне полне разлике у Ставу према упадљивој потрошњи (Wilks' $\lambda = 0.774; F(1, 179) = 52.25; p < .001$), са тачношћу класификације од 73,7%. Резултати показују да су многи мушки испитаници са нерестриktivном социосексуалном оријентацијом ($t(179) = 12.85; CI [10.01, 13.64]; p < .001$) и високим скоровима на скали Amoral 54 ($t(179) = 5.57; CI [12.53, 26.57]; p < .001$) више наклоњени упадљивој потрошњи. Налази су у складу са Теоријом скупих сигнала и теоријом сексуалних стратегија еволуционе психологије. Будућа истраживања могу користити нове скале SOI-R и SUP 25. Разматрају се односи субдимензија коришћених скала, импликације налаза, ограничења истраживања и смернице за будућа.

Кључне речи: упадљива потрошња, социосексуалност, аморал, costly signalling, еволуциона психологија

Развојна психологија

Оригинални научни рад

КОЈЕ ОСОБИНЕ ЧИНЕ ИДЕАЛНОГ ПАРТНЕРА? РАЗЛИКЕ У ОДНОСУ НА ПАРТНЕРСКИ ОДНОС

Ана Јовановић¹, Катарина Радосављевић², Александра Марић³ и

Јована Трбојевић Јоцић⁴

^{1,2,3} Универзитет у Крагујевцу

⁴ Универзитет у Крагујевцу, Природно-математички факултет

Апстракт. Избор партнера је условљен како индивидуалним преференцијама, тако и социјалним и културолошким нормама. У зависности од социјалне средине и културе припадности, одређене карактеристике се процењују као пожељне односно непожељне. Приоритети и очекивања када су у питању партнерски избори могу бити обликовани претходним партнерским искуством. Циљ овог истраживања био је да испита које особине појединци перципирају као пожељне код партнера и да утврди да ли постоје разлике у тим преференцијама у зависности од партнерског статуса. Узорак се састојао од 243 испитаника (74.7% женског пола), просечног узраста од 28.92 године. Узорак је подељен у четири групе у односу на партнерски статус: слободни (N=79), у вези (N=102), у браку (N=45), и никада нису били у партнерском односу (N=17). Испитаници су онлајн попуњавали Инвентар полне улоге (Вем Sex Role Inventory - BSRI, Вем, 1974) који се састоји од 60 особина подељених у три категорије: маскулине, феминине и неутралне особине. На основу одговора испитаника, издваја се следећих десет највише ранжираних пожељних особина код партнера: спремност да помогне, оданост, пријатељска настројеност, искреност, савесност, поузданост, истинитост, одбрана сопствених уверења, саосећајност, осећајност. Десет најмање пожељних особина код партнера су: лидерско понашање, драматичност, подложност ласкању, тајанственост, љубомора, несистематичност, лаковерност, агресивност, неефикасност, уображеност. Резултати једносмерне анализе варијансе (узраст је контролисан) показују да постоји статистички значајна разлика у пожељности особина код партнера у односу на партнерски статус само када је у питању категорија маскулине особине ($F(4,242) = 4.089$, $p = .003$). Пост хок анализа показује да значајне разлике постоје само између особа у браку и особа које су у вези, слободне и које никад нису биле у вези. Особе које су у браку бирају маскулине особине као пожељне особине код партнера, док особе у вези у већој мери бирају феминине особине као пожељне код партнера. Маскулине особине попут амбициозности, асертивности упућују на значај комуникације и економске стабилности зарад опстанка брачне заједнице. На основу добијених резултата, може се претпоставити да особе које су у браку чешће процењују маскулине особине као пожељне, јер асоцирају на изградњу заједничке стабилне и сигурне будућности. С друге стране, феминине особине попут привржености, саосећајности и изражавања емоција више су присутне у периоду забављања и упознавања партнера.

Кључне речи: избор партнера, феминине особине, маскулине особине, неутралне особине

Оригинални научни рад

ПРЕДИКТОРИ ПРЕИСПИТИВАЊА ИЗБОРА ПАРТНЕРА: ПОЛ, УЗРАСТ, САМОПОШТОВАЊЕ, ПОХВАЛЕ И КРИТИКЕ ПОВОДОМ ИЗГЛЕДА ОД СТРАНЕ ПАРТНЕРА

Александра Марић¹, Катарина Радосављевић², Ана Јовановић³ и
Јована Трбојевић Јоцић⁴

^{1,2,3} Универзитет у Крагујевцу

⁴ Универзитет у Крагујевцу, Природно-математички факултет

Апстракт. Један од кључних аспеката развоја интимних односа је избор партнера. Имајући у виду да је почетни избор често заснован на површним информацијама о другој особи и процењеној привлачности, после неког времена може доћи до преиспитивања сопствених одлука под утицајем различитих личних и интерперсоналних фактора. Један од важних фактора у овом процесу јесте самопоштовање где особе са нижим самопоштовањем могу бити склоније приспитивању свог избора партнера услед несигурне слике о себи. Будући да физичка привлачност има значајну улогу у интимним односима, учесталост добијања критика или похвала везаних за физички изглед – могу значајно обликовати начин на који појединац процењује себе, али и сопствени избор партнера. Циљ овог истраживања био је да испита улогу узраста, пола, самопоштовања и самопроцене учесталости добијања критика или похвала од стране партнера поводом физичког изгледа у преиспитивању избора партнера. Узорак се састојао од 217 испитаника (74.7% женског пола) који су имали партнера или су тренутно у партнерском односу, узраста од 18 до 63 године (Музраст = 29.69). За процену самопоштовања примењена је Розенбергова скала самопоштовања, док је учесталост критика и похвала од стране партнера на рачун физичког изгледа мерена кроз два једноајтемска питања: колико често Вам садашњи (претходни) партнер упућује (упућивао) критике поводом Вашег изгледа; колико често Вам садашњи (претходни) партнер упућује (упућивао) похвале поводом Вашег изгледа. Учесталост преиспитивања избора партнера мерена је једноајтемским питањем. Резултати регресионе анализе где су узраст, пол, самопоштовање, степен упућених критика и похвала од стране партнера предикторске варијабле показују да је овакав модел статистички значајан ($F(5,216) = 7.122, p = .01$), и објашњава 14.4% варијансе преиспитивања избора партнера. Као индивидуални предиктори издвојили су се степен критике који је партнер упућивао поводом физичког изгледа ($\beta = .288, p = .001$) и пол ($\beta = .172, p = .009$). Учестале критике на рачун физичког изгледа од стране партнера, женски пол допринеће учесталијем преиспитивању избора партнера. Међутим, добијене резултате треба узети са резервом услед неуједначености узорка по полу. Добијени резултати могу бити имплементирани у раду са паровима у циљу унапређења комуникације и квалитета партнерске везе.

Кључне речи: избор партнера, самопоштовање, критике и похвале поводом изгледа

Оригинални научни рад

ДА ЛИ ЈЕ БИТНИЈЕ БИТИ У ВЕЗИ ИЛИ БРАКУ ИЛИ БИТИ СИНГЛ? РАЗЛИКЕ У ДОЖИВЉАЈУ САМОПОШТОВАЊА И ФИЗИЧКОГ СЕЛФА У ОДНОСУ НА ПАРТНЕРСКИ СТАТУС

Катарина Радосављевић¹, Ана Јовановић², Александра Марић³ и
Јована Трбојевић Јоцић⁴

^{1,2,3} Универзитет у Крагујевцу

⁴ Универзитет у Крагујевцу, Природно-математички факултет

Апстракт. На формирање слике о себи значајну улогу играју перцепција и прихватање од стране других значајних људи. Партнерски однос се може издвојити као један од најзначајнијих односа у одраслој доби, те се претпоставља да као такав, може допринети доживљају личне успешности и социјалних компетенција. С тим у вези, изостанак оваквог односа може бити извор осећаја неуспеха или смањеног самопоштовања, негативне слике о себи, као и страха од негативне процене других. Циљ овог истраживања је да испита разлике у доживљају самопоштовања, страху од негативне евалуације и бризи за физички изглед у зависности од партнерског статуса (слободни, у вези, у браку, никада нису били у партнерском односу). Испитаници су током априла 2025. године онлајн попуњавали упитнике: Розенбергова скала самопоштовања, Скала за мерење страха од негативне евалуације – краћа форма и субскеале фобија од добијања телесне тежине и брига за физички изглед из Упитника телесне нелагодности. Узорак се састојао од 243 испитаника (74.7% женског пола), просечног узраста од 28.92 година. Узорак је подељен у четири групе у односу на партнерски статус: слободни (N=79), у вези (N=102), у браку (N=45), и никада нису били у партнерском односу (N=17). Резултати једносмерне анализе показују да постоје статистички значајне разлике у самопоштовању ($F(3,242) = 6.924, p = .01$), страху од негативне евалуације ($F(3,242) = 6.248, p = .01$), бризи за физички изглед ($F(3,242) = 4.285, p = .01$) у односу на партнерски статус. Особе које су у браку постижу статистички значајно више скорове на скали самопоштовања, и ниже скорове на страху од негативне евалуације и бриге око физичког изгледа у односу на особе које су у вези, које су слободне и које никад нису имале искуство партнерског односа. Добијени резултати могу говорити у прилог формирања стабилног и трајнијег односа попут брачног односа за одржавање позитивне слике о себи и нижој забринутости за физички изглед и процени од стране других. Међутим, добијени резултати могу указивати на ефекат социјалног притиска у вредновању себе и свог физичког изгледа кроз оствареност партнерског односа.

Кључне речи: самопоштовање, партнерски однос, физички изглед, страх од негативне евалуације

Оригинални научни рад

ПРЕДИКТОРИ ЗАДОВОЉСТВА ПОРОЂАЈНИМ ИСКУСТВОМ У СРБИЈИ И ЗЕМЉАМА РЕГИОНА: УЛОГА УСЛОВА У ПОРОДИЛИШТИМА И ОДНОСА ЛЕКАРА И МЕДИЦИНСКОГ ОСОБЉА

Тиана Александра Марић¹, Христина Каменовић², Јасмина Шуњка Ђорковић³ и
Марко Ђурица⁴

^{1,2,3,4} Универзитет „Сингидунум“, Факултет за медије и комуникације, Београд

Апстракт. Порођајно искуство представља психолошки значајан догађај који може имати дугорочне последице по добробит жена. Досадашња истраживања овог искуства у другим земљама указала су на постојање различитих фактора који могу допринети задовољству жена приликом порођаја, на пример интерперсонални (однос са медицинским особљем), индивидуални (нпр. осећај контроле и потреба за информисањем током порођаја), као и медицински (нпр. неочекиване компликације), и други. Међутим, изузетно је мали број истраживања која се баве овом темом на Балкану, те је циљ овог рада да испита неке од предиктора задовољства порођајним искуством у Србији, Хрватској, Црној Гори и Босни и Херцеговини, примарно се фокусирајући на однос са медицинским особљем, однос са лекарима, као и материјалне услове у болницама. Претпостављено је да ће сва три предиктора позитивно предвиђати задовољство порођајним искуством (X1), с тим да ће индивидуални допринос интерперсоналних односа породиља и болничког особља бити већи од доприноса материјалних болничких услова (X2). Такође, претпостављено је и да ће постојати значајне разлике у задовољству порођајним искуством жена у односу на земље порођаја (X3). За потребе истраживања креиран је онлајн упитник и подаци су прикупљани у периоду од августа до септембра 2022. године (N = 6175). Укупно је прикупљено преко 10000 испитаница, док је за потребе ових анализа узет само онај узорак жена које су се породиле у периоду од 2016. до 2021. Спроведене статистичке анализе укључују вишеструку линеарну регресију и анализу варијансе (АНОВА). Резултати вишеструке регресије указују на статистичку значајност модела ($R^2 = .62$, $F(3, 6171) = 3369.09$, $p < .001$), при томе показујући да квалитет односа са медицинским особљем има највећи индивидуални допринос задовољству порођајним искуством када се одузме допринос осталих независних, праћено доприносом варијабле материјални услови и на крају односа са лекаром, тиме потврђујући X1 и делимично потврђујући X2. Резултати анализе варијансе показали су да постоје значајне разлике у задовољству порођајним искуством по земљама ($F(3, 6171) = 41.28$, $p < .001$), чиме је потврђена и X3. Резултати овог истраживања указују на то да је квалитет професионалне и емоционалне подршке коју пружају лекари и медицинско особље један од кључних фактора за обликовање позитивног порођајног искуства, што може имати важне импликације за унапређење акушерске праксе у региону, као и подстаћи дискусије и дубља истраживања ових тема у балканским земљама.

Кључне речи: порођајно искуство, задовољство, интерперсонални односи, болнички услови, медицинско особље

*Оригинални научни рад***МАЈЧИНСКО САГОРЕВАЊЕ - МОГУЋИ ПРИТИСАК УЛОГЕ****Анида Врцић Амар¹ и Наташа Лазовић²**^{1,2} Државни универзитет у Новом Пазару, Департаман за филозофске науке и уметност, Студијски програм Психологија

Апстракт. Мајчинско сагоревање од професионалног сагоревања разликује емоционална исцрпљеност без депресонализације, а од родитељског сагоревања бројна истраживања која су показала да мајке у родитељског дијади више сагоревају од очеве. На персоналном плану овај синдром се рефлектује кроз недостатак енергије за родитељство, фрустрацију и губитак стрепљења за децу и мајчинске обавезе према деци те осећај исцрпљености и безнадежности. Будући да је појам релативно нов у психологији, овим радом смо желели проверити да ли се сагоревање у мајчинској улози разликује у односу на то да ли мајке имају дете са потешкоћом у развоју, као и које социодемографске варијабле могу утицати на сагоревање мајки. Методологија: Узорак су чиниле 454 мајке, које су имале једно или више деце старости испод 18 година, а које су добровољно пристале да попуне Гоогле формс упитник. Просечна старост испитаница је 36 година и углавном имају двоје деце. Кориштени инструменти су: Скала мајчинског сагоревања и социодемографски упитник. Резултати су показали да највећи број мајки има просечан ниво сагоревања (68, 2%), док је у сагоревању 16,3% мајки. Анализа је показала да број деце ($\chi^2(2) = 2.94, p = .23$), запосленост мајки ($\chi^2(2) = 2.03, p = .36$) и запосленост њихових партнера ($\chi^2(2) = 0.89, p = .64$) нису значајно повезани са нивоом сагоревања. Међутим, учествовање у едукацијама о родитељству показало је статистички значајне разлике међу групама где су мајке са вишим нивоом сагоревања ређе учествовале у едукацијама ($\chi^2(8) = 26.99, p < .001$). Мајке деце са потешкоћама у развоју показале су виши ниво сагоревања, у односу на мајке са ниским нивоом сагоревања ($\chi^2(2) = 7.81, p = .02$). Надаље, резултати показују да су мајке у групи са повишеним сагоревањем имале чак 4.5 пута већу шансу да буду међу онима које имају дете са потешкоћом у развоју у поређењу са онима у групи са ниским сагоревањем ($p = .001$). Код мајки у просечној групи, та вероватноћа је била 2.2 пута већа, на граници статистичке значајности ($p = .053$). Уз то, године мајке су се такође показале као значајан предиктор — са сваком додатном годином живота, вероватноћа да мајке буду већем сагоревању повећава се за 14.5% ($p < .001$). Мајке деце са потешкоћама у развоју су слично као и у већини других истраживања на ову тему у повећаном ризику, а мање ангажовање у едукацијама код мајки у ризику од сагоревања остаља простор стручњацима да се позабаве осмишљавањем програма за промоцију вредности и очувања менталног здравља мајки.

Кључне речи: мајчинско сагоревање, родитељско сагоревање, деца са потешкоћама у развоју, мајка

Оригинални научни рад

СТУДЕНТСКЕ БЛОКАДЕ ИЗ УГЛА ПОРОДИЦЕ: КВАЛИТАТИВНА АНАЛИЗА ИСКУСТАВА РОДИТЕЉА

Наталија Игњатовић

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. Рано одрасло доба карактеришу експлорација и консолидовање идентитета, уз освајање све веће аутономије у односу на породицу порекла. Ипак, родитељи настављају да играју значајну улогу: многи млади још увек живе са њима и/или зависе финансијски од њих, ослањају се на њихову емоционалну подршку и неретко активно комуницирају о важним животним питањима, нарочито у периодима кризе. У контексту актуелних друштвено-политичких потреса, родитељски доживљај студентских блокада може значајно да обликује породичну динамику и искуства њихове деце током протеста. Ово истраживање имало је за циљ да испита начин на који родитељи осмишљавају активно учење своје деце у блокадама факултета. У истраживању је учествовало осам породица које су конструисале сопствену, јединствену причу о студентским блокадама, у трајању од око 75 минута. За потребе овог рада, анализирана је перспектива родитеља коришћењем тематске анализе. Идентификовано је шест тема: Херојство; (Не)зрелост; Младалачки бунт; Излагање ризику; Жртвовање деце; Наслеђе. Резултати указују да су у прикупљеним наративима код родитеља које одликује различит степен подршке студентским блокадама присутне релативно сличне кровне теме, док је конкретно значење обликовано перцепцијом актуелног друштвеног контекста и дотадашњим функционисањем породичног система (попут породичних улога и вредности, образаца интеракције). Разумевање комплексности родитељске перспективе може допринети дубљем увиду у породичну димензију грађанског активизма младих. У складу са тим, добијени налази могу бити од значаја за развој пракси које подржавају агенсност младих у контексту у којем живе, уз креирање простора за дијалог унутар породица.

Кључне речи: студенти, протести, породица, родитељи, наратив

Социјална психологија и социјална заштита

Оригинални научни рад

ЕМОЦИЈЕ КОЈЕ РАЗЛИКУЈУ УЧЕСНИКЕ И НЕУЧЕСНИКЕ СТУДЕНТСКИХ БЛОКАДА И ПРОТЕСТА

Јелена Старчевић¹ и Бојана Димитријевић²

^{1,2} Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука, Јагодина

Апстракт. Емоционалне реакције се, уз доживљај групне ефикасности и солидарност са оштећеним друштвеним групама, доводе у везу са изражавањем протеста – љутња као подстицај, а страх као инхибитор (нпр. Ауаниан et al., 2021). Циљ истраживања био је да се установи мера заступљености ових емоција, као и то да ли постоје разлике у емоцијама између студената који учествују и који не учествују у протестима. Истраживање је спроведено од фебруара до априла на пригодном узорку од 422 студента, при чему је 323 (76.5%) навело да је учествовало у блокади или протестима, 94 (22.3%) да нису учествовали док пет студената није дало одговор. Упитник у електронској форми обухватао је ставке са 5-степеном скалом Ликертовог типа. Резултати показују да: а) учесници блокаде или протеста испољавају значајно виши ($t=6.76$, $p<.001$, $d=0.97$) степен љутње због начина на који државне институције поступају када је реч о процесуирању одговорних за рушење надстрешнице у Новом Саду ($M1=4.89$, $SD1=0.41$) у односу на љутњу неучесника ($M2=3.88$, $SD2=1.42$); б) учесници се значајно мање ($t=-9.66$, $p<.001$, $d=1.12$) плаше последица блокаде по наставак студирања ($M1=2.45$, $SD1=1.35$) у односу на неучеснике ($M2=3.95$, $SD2=1.32$); в) нема значајне разлике ($t=-1.58$, $p=.116$) између страха учесника да ће бити на неки (неодређен) начин кажњени ($M1=2.11$, $SD1=1.29$) у односу на страх неучесника уколико би се укључили у блокаде/протесте ($M2=2.39$, $SD2=1.60$); г) нема значајне разлике ($t=-.91$, $p=.366$) између страха учесника да ће бити нападнути током блокирања саобраћаја ($M1=2.63$, $SD1=1.30$) у односу на страх неучесника уколико би се укључили у блокирање саобраћаја ($M2=2.80$, $SD2=1.70$); д) нема значајне разлике ($t=-.57$, $p=.568$) између страха учесника да ће члан породице трпети негативне последице због њиховог ангажовања у протесту ($M1=2.14$, $SD1=1.32$) у односу на страх неучесника уколико би се укључили у протест ($M2=2.24$, $SD2=1.58$); и) степен љутње због начина на који се поступа према студентима и грађанима који протестују код учесника и неучесника је идентичан и висок ($M=4.44$, $SD=1.04$). Добијени налази одговарају значају љутње за покретање колективне акције – иако сви подједнако осуђују третман учесника протеста – љутња у вези са поводом протеста је значајно израженија код студената који протестују. Такође у складу са инхибиторном улогом страха је налаз о вишем страху од негативних последица по студирање код неучесника протеста. Остале врсте претњи вероватно доживљавају као мање извесне или их барем могу избећи неучествовањем.

Кључне речи: љутња, страх, учешће у протестима, студенти

Оригинални научни рад

НЕЕТИЧКЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ПРАКСЕ У ХИЈЕРАРХИЈИ УНИВЕРЗИТЕТСКИХ НАСТАВНИХ ЗВАЊА *

Јелена Старчевић¹ и Бојана Димитријевић²^{1,2} Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука, Јагодина

Апстракт. Истраживачи у раној фази каријере суочавају се са тешкоћама у односима са колегама у вишем звању које се, уз недовољну подршку и узнемиравање на радном месту, могу тицати и неетичке истраживачке праксе (Christian et al., 2021). Циљ истраживања био је да се установи у којој мери су заступљени поједини видови неетичке истраживачке праксе и постоје ли у томе разлике међу научним пољима. Истраживање је спроведено онлајн упитником на пригодном узорку од 308 асистената (са и без доктората) и доцената, разврстаних у три научна поља према Европском истраживачком савету: физичке науке и инжењерство ($n_1=102$), науке о животу ($n_2=48$) и друштвено-хуманистичке науке ($n_3=158$). Испитаници су означавали на 5-степенској скали Ликертовог типа колико се слажу са тим да се: а) намећу истраживачка питања и методе које нису у складу са њиховим интересовањима, сазнањима и теоријском или методолошком оријентацијом ($M_1=3.04$, $SD_1=1.11$; $M_2=2.79$, $SD_2=1.29$; $M_3=2.78$, $SD_3=1.30$); б) очекује да преузму већи део посла у оквиру истраживања ($M_1=3.58$, $SD_1=1.17$; $M_2=3.58$, $SD_2=1.25$; $M_3=3.23$, $SD_3=1.38$); в) очекује да преузму већи део посла приликом писања научних радова ($M_1=3.64$, $SD_1=1.16$; $M_2=3.83$, $SD_2=1.26$; $M_3=3.18$, $SD_3=1.40$); 4) очекује да укључују колеге које имају виша звања као коауторе иако је њихов допринос недовољан ($M_1=3.20$, $SD_1=1.39$; $M_2=3.73$, $SD_2=1.35$; $M_3=2.52$, $SD_3=1.47$); 5) очекује да редослед аутора одражава хијерархију звања, а не реалан допринос приликом писања рада ($M_1=2.81$, $SD_1=1.45$; $M_2=3.21$, $SD_2=1.46$; $M_3=2.56$, $SD_3=1.52$). Повољнији положај имају асистенти и доценти у друштвено-хуманистичким наукама у односу на запослене у остала два поља када је реч о преузимању већег дела посла у писању радова: Welch's $F(2, 130.2)=6.46$, $p=.002$, са мањим ефектом у релацији са физичким наукама и инжењерством ($d=0.36$) и средњим ефектом у релацији са наукама о животу ($d=0.49$). Имају још повољнији положај када је реч о притисцима да као коауторе наводе колеге са недовољним доприносом: $F(2, 305)=15.86$, $p<.001$, са ефектом поља који се ближи великом утицају, $\eta^2=.09$. Поред наведеног, асистенти и доценти у наукама о животу се у односу на запослене у друштвено-хуманистичким наукама суочавају са више притисака да редослед аутора на раду одражава хијерархију звања, а не реалан допринос: $F(2, 305)=3.69$, $p=.026$, са малим ефектом $\eta^2=.02$. Разлике међу пољима могу се тумачити из перспективе различитих критеријума за избор у звања и ограничених лабораторијских ресурса који нису важни за друштвено-хуманистичке науке.

Кључне речи: неетичке истраживачке праксе, хијерархија универзитетских наставних звања, научно поље

* Напомена. Реализацију овог истраживања финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

Адреса за кореспонденцију: jelena.starcevic@pefja.kg.ac.rs

ORCID(i) аутора: 1. <https://orcid.org/0000-0001-7742-992X>; 2. <https://orcid.org/0000-0003-4599-4005>.

Оригинални научни рад

ПОВЕЗАНОСТ МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ И ОТПОРНОСТИ НА ПЕРСУАЗИЈУ У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Урош Миљковић

Универзитет Одбране, Институт за стратегијска истраживања, Београд

Апстракт. Медијска писменост се може дефинисати као способност да се приступи, анализира, евалуира и произведе медијска порука. Будући да се у данашње време од појединаца очекује не само да конзумира, већ и да креира и дистрибуира садржај на дигиталним платформама, теоријски оквир у овом раду наглашава разлику између критичког и функционалног коришћења дигиталних платформи, како у процесу конзумације, тако и прозумације (енг. prosumption) дигиталног садржаја. Стратегије отпора чини скуп бихејвиоралних, емоционалних и когнитивних, стратегија усмерених на очување психолошке стабилности у ситуацијама изложености персуазивним медијским садржајима. Основни циљ истраживања био је да се испита повезаност између медијске писмености у дигиталном окружењу и стратегија отпора према персуазивним порукама. Узорак је чинило 190 испитаника опште популације у Србији (78.9% жена; АС старости = 34,6, SD=9,02). У раду су коришћени следећи инструменти: а) скала за процену опште медијске писмености DIGLIT ($\alpha=0.71$); скала за процену способности коришћења савремених дигиталних медија New Media Literacy Scale (NMLS, 4 субскеале - функционално конзумирање ($\alpha=.87$), критичко конзумирање ($\alpha=.86$), функционално прозумирање ($\alpha=.89$) и критично прозумирање ($\alpha=.91$); скала стратегија отпора према персуазиви и рекламирању Strategies to Resist Advertising scale (SRAS), субскеале избегавајуће стратегије ($\alpha=.81$), стратегије усмерене на оспоравање порука ($\alpha=.95$), стратегије пристрасног обрађивања информација ($\alpha=.91$) и стратегије само-оснаживања ($\alpha=.92$). Скала је модификована тако да узима у обзир и изворе порука (медији, политички актери, јавне личности). Резултати су показали позитивне корелације медијске писмености и стратегија оспоравања порука ($r=.43-.51$), као и само-оснаживања ($r=.38-.45$). Највеће појединачне корелације утврђене су између критичког конзумирања и стратегија оспоравања из медија ($r=.38$), те функционалног конзумирања и истих стратегија ($r=.36$). Регресиона анализа је потврдила да је критичко конзумирање значајан предиктор стратегија само-оснаживања ($\beta=.26, p<.005$) и пристрасне обраде информација ($\beta=.33, p<.001$). Ови налази указују на значај како критичког, тако и функционалног коришћења дигиталних платформи у развоју отпорности, и подржавају идеју да медијска писменост представља заштитни фактор од персуазивних медијских садржаја.

Кључне речи: медијска писменост, дигиталне платформе, стратегије отпора, психолошка отпорност, критичко конзумирање

*Стручни рад***ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ РЕГУЛИСАЊА
ЛИЧНИХ ОДНОСА ДЕЦЕ И РОДИТЕЉА
ПО ПРЕСТАНКУ ЗАЈЕДНИЦЕ РОДИТЕЉА****Снежана Ронић¹ и Живко Петровић²**^{1,2} Републички завод за социјалну заштиту, Београд

Анстракт. Иако суд у Србији има искључиву надлежност да одлучује о „моделу виђања“ детета и родитеља са којим дете не живи, од центра за социјални рад често тражи конкретан предлог овог модела. Тема овог рада су критеријуми и фактори којима се руководимо у предлагању адекватног модела виђања детета и родитеља са којим дете не живи. У пракси су уобичајени модели који као примарни критеријум узимају узраст детета. Ипак, не постоје јасни стручни критеријуми на основу којих бисмо прецизно одређивали модел виђања детета и родитеља (динамику), али постоје опште смернице које дају: теорија осећајног везивања, развојна психологија, системска теорија и пракса, психологија кризних стања. Етички и законски гледано, „најбољи интерес детета“ има приоритет у односу на интересе родитеља. То не значи да су права родитеља и других чланова породице неважна и да их треба игнорисати. Процена најбољег интереса детета у свим поступцима, подразумева целовит и специфичан приступ, прикупљање информација из различитих извора, њихово довођење у везу, узимање у обзир краткорочне и дугорочне перспективе. Партиципација детета у овим поступцима је обавезна и важна, али уз бројна питања која морају бити узета у обзир, у којој мери се дете доводи у конфликт лојалности или оптерећује одговорношћу избора, да ли је изложено манипулацији и друго. Практични услови су такође од значаја (удаљеност боравишта родитеља, њихово радно време, обавезе и деце и родитеља). Постоји сагласност стручњака да су детету потребна оба родитеља и то у скоро једнакој мери и у свим развојним фазама. Висококонфликтан однос родитеља је после потпуног одсуства једног родитеља најризичнији фактор по развој детета. У тим ситуацијама смислено је одредити прецизан модел виђања, јер се тиме уносе ред, стабилност, организација и структура, а посередно и већи степен сигурности за дете. Према теорији осећајног везивања у ситуацији развода појачавају се обрасци несигурног осећајног везивања, посебно у периоду реконструкције породичног живота који обично траје око две године. Осећања повређености, издаје, губитка, туге, страха и родитеља и деце захтевају прораду. Из тих разлога сматрамо да је превентивном раду потребно дати знатно већи значај, а у виду оснивања специјализованих служби, како за процену, тако и за праћење и пружање саветодавно терапијске подршке свим члановима породице у периоду сепарације, за спровођење поступка медијације у циљу сачињавања доброг родитељског плана за све аспекте подељене бриге о детету.

Кључне речи: приврженост, партиципација, најбољи интерес детета, равноправно родитељство, превенција

Оригинални научни рад

КОНЦЕПТ „ОТУЂЕЊЕ ОД РОДИТЕЉА“ У СЛУЧАЈЕВИМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ: АНАЛИЗА АКТУЕЛНОГ СТАЊА У СРБИЈИ

Тања Игњатовић¹, Тања Павлов² и Марија Лукић³

^{1,3} Аутономни женски центар, Београд

² Група 484, Београд

Апстракт. Истраживање се бави случајевима поверавања деце и одређивања модела контакта са родитељем којем дете није поверено, у контексту породичног насиља и отпора детета ка контакту. У Србији не постоје истраживања која истовремено разматрају ова два фактора, иако анализе заштите жена и деце од насиља у породици указују на мањкавости процедура и све учесталију примену научно недовољно утемељеног концепта „отуђења од родитеља“. Најчесталије критике концепта односе се на одсуство научног консензуса, нејасне дијагностичке критеријуме, недостатак валидног мерења и емпиријских података, занемаривање развојних и културних фактора, као и на потенцијалну штетност примене у пракси. Феминистичке критике указују на родну пристрасност и примену концепта против мајки у контексту породичног насиља и поверавање деце насилним очевима. Циљ нашег истраживања био је да се сагледа актуелно стање — стручне процене и одлуке које се доносе у поступцима у контексту наведеног проблема, кроз анализу судских пресуда. Узорак су чинила 24 судска предмета из основних судова у Београду, Нишу и Крагујевцу. Јединица анализе била су документа у судским списима (укупно 81). Аналитички поступак се састојао од идентификовања и кодирања садржаја према кластерима варијабли: социодемографски подаци о породици; обележја судског поступка; обележја насиља; обележја понашања „отуђење од родитеља“; мишљење детета у поступку; интервенције, налази и мишљења центара за социјални рад; садржај налаза и мишљења судских вештака; и садржај пресуда. Резултати указују да насиље у породици и изложеност детета таквим ситуацијама нису били препознати као релевантни фактори за процену родитељства. Отпор детета према насилном родитељу тумачен је као утицај другог родитеља, најчешће мајке, која је чешће означавана као „отуђујући“ родитељ и санкционисана. Таква тумачења занемарују могућност оправданих реакција мајке и детета на постсепарацијско насиље. Такође, прекид контакта са оцем се често приказује као штетан по дете, без јасних показатеља, док се последице насиља игноришу. Резултати сугеришу да концепт „отуђења“ треба искључити из клиничке и форензичке праксе. Уместо тога, потребно је деци обезбедити подршку у разумевању сопствених искустава, без штетног етикетирања, и безбедност/сигурност као најбољи интерес. Импликације за праксу укључују унапређење законског оквира, прецизније регулисање ангажовања стручњака/стручњакиња у породичним споровима и даља истраживања.

Кључне речи: отуђење од родитеља, насиље у породици, поверавања деце, одређивање модела одржавања личних односа, најбољи интерес детета

Прегледни (теоријски) рад

ДОВОЉНО ДОБРО ДРУШТВО: УЛОГА ЕМПАТИЈЕ У КРИЗНИМ ВРЕМЕНИМА

Катарина Радић¹ и Наташа Ковачевић²

¹ Болница за лечење зависности „др Воробјев“, Земун, Београд

² Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

Анстракт. Емпатија представља психолошки конструкт који се често среће како у стручној литератури тако и међу општом популацијом. Бројни аутори су током протеклих деценија дефинисали емпатију на различите начине, било кроз емпатичност као особину личности или капацитет за изградњу складних интерперсоналних односа. Оно што се истиче када је одређивање емпатије у питању јесу вештине активног слушања и разумевања друге особе без осуђивања, вештине постављања у позицију друге особе, транспарентно исказивање бриге за другу особу, али и добре вештине регулисања стреса. Ранија истраживања су указала на важност емпатије у области психологије индивидуалних разлика и развојне психологије, али нема много радова који су концепту емпатије приступили интердисциплинарно и постојеће психолошке налазе експлицитно поставили у шири социјални контекст. С друге стране, поједини аутори су говорили о важности емпатије за складно функционисање друштва, поготово у савремено доба са израженим индивидуалистичким вредностима. Истиче се да хедонистички приступ и потреба за брзом гратификацијом отежавају неговање емпатичности те наглашавају разматрања личне позиције уз ризик од недовољно разматрања позиције друге особе, а самим тим и потенцијално недовољно разматрања добробити друштва, што је у овом раду сагледано кроз Бауманов концепт флуидног друштва и Мертонову теорију аномије. Кључни допринос овог рада представља сагледавање концепта емпатије из интердисциплинарног погледног угла како би се ближе испитала важност емпатије за одржавање друштвене солидарности.

Кључне речи: емпатија, друштвена солидарност, комуникација, криза, аномија

Школска психологија

Оригинални научни рад

ШКОЛСКО ОЦЕЊИВАЊЕ ИЗМЕЂУ ЗАКОНСКЕ РЕГУЛАТИВЕ И ПРАКСЕ

Ивана Оролицки

ОШ „Светозар Марковић“, Београд

Апстракт. Основни циљ истраживања је остваривање увида у актуелне праксе наставника у оцењивању у периоду када се мења модел оцењивања од традиционалног, у којем је оцена превасходно мера постигнућа ученика ка моделу оцењивања које води учењу у којем оцена има и друге функције, формативну и мотивациону. Одговори на истраживачка питања биће добијени путем упитника који је оригиналан и састоји из два дела. Први део садржи тврдње које описују елементе који улазе у оцену, поступке вредновања, формулације из Правилника, индикаторе стандарда квалитета као и неписане праксе. Од наставника се тражи да процене у којој мери примењују описане праксе. Други део упитника испитује ставове наставника према уобичајеним поступцима и праксама оцењивања а наставници треба да искажу да ли описане праксе опажају као позитивне или негативне. У обради података анализирани су фреквенције и проценти одговора, као и дистрибуције одговора наставника. Поређење одговора предметних наставника и учитеља извршено је Т-тестом, а анализом варијансе поређење одговора наставника различитих група предмета. Резултати показују да су у праксама наставника присутни елементи оба модела оцењивања - традиционалног, у којем је оцена првенствено мера постигнућа и оцењивања које води учењу у којем оцена има и друге функције Предметни наставници чешће оцењују према традиционалном моделу, што значи да настоје да што боље и објективније измере постигнућа. У праксама учитеља у већој мери су присутни елементи оцењивања које воде учењу. Наставници се високо самопроцењују на свим индикаторима стандарда квалитета наставе и учења који се односе на оцењивање. Већина наставника сматра да Правилник о оцењивању пружа јасне смернице за оцењивање.

Кључне речи: оцењивање, вредновање, постигнућа ученика, праксе наставника, ставови наставника, формативна и сумативна функција оцењивања

Оригинални научни рад

ПРЕДВИЂАЊЕ ОПШТЕ АКАДЕМСКЕ САМОЕФИКАСНОСТИ: УЛОГА ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ, ПОРОДИЧНЕ КЛИМЕ И СУБЈЕКТИВНОГ БЛАГОСТАЊА*

Даринка Илић¹, Анђела Антић², Милица Тасковић³, Гордана Анђелковић⁴ и
Марија Павловић⁵

^{1,2,3,4,5} Психолошко саветовалиште за студенте, СКЦ Ниш

Апстракт. Основни циљ овог истраживања био је испитивање да ли се општа академска самоефикасност може предвидети на основу димензија личности (искреност-поштење, емоционалност, екстраверзија, сарадљивост, савесност, отвореност за искуство), породичне климе (прихватање, аутономија, конфликти) и субјективног благостања. Академска самоефикасност се односи на уверење појединца у успешно обављање академских задатака и постизање одређених академских циљева. Породична клима се састоји од димензија - аутономија, прихватање и конфликти. Прихватање се односи на доживљај топлине испитаника унутар породичног система, а аутономија на процену тежње породице да подстакне и одржава аутономност чланова. Конфликти у породици представљају самопроцену учесталости, интензитета и придавања значаја конфликтима, расправама и неслагањима у оквиру породице, као и доживљај тога какве ефекте ови конфликти остварују на породично функционисање. Субјективно благостање представља начин на који појединац доживљава и процењује сопствени живот, односно сопствено задовољство животом и емоционална стања. Узорак је био пригодан (N=234, M=51, Ж=183) и чинили су га студенти старости од 18 до 35 година (AC=21.55; CD=2.39). У оквиру ове студије коришћени су инструменти: Општа академска самоефикасност, Хексако скраћена форма, Инвентар породичне климе и Скала субјективног благостања. Спроведена је хијерархијска регресиона анализа, где се први модел састојао од димензија личности, а у другом кораку су додате димензије породичне климе, а у трећем субјективно благостање. Добијени резултати указују на значајан модел у предикцији опште академске самоефикасности ($R^2=.28.4$, $F(9, 223)=9.815$, $p<.001$) са димензијама: емоционалност ($\beta=-.143$, $p=.005$), савесност ($\beta=.246$, $p=.000$), аутономија и прихватање у породици ($\beta=.157$, $p=.005$) и субјективно благостање ($\beta=.245$, $p=.001$) као значајним предикторима. Препоручује се да истраживачи у овој области испитају поменуте варијабле користећи још неке статистичке методе како би се боље разумео однос ових феномена и балансирани узорак у циљу обезбеђивања веће поузданости података. У сваком случају, добијени резултати указују на значајност укључивања фактора како из домена средине, тако и из домена личности приликом разматрања опште академске самоефикасности.

Кључне речи: општа академска самоефикасност, емоционалност, савесност, породична клима, субјективно благостање

* *Напомена.* Истраживање је рађено у оквиру годишњег истраживања Психолошког саветовалишта за студенте СКЦ Ниш под називом „Човек је човеку вук: интерперсонални односи и ментално здравље младих“ током 2023/2024 године.

Адреса за кореспонденцију: darinka.ilic.98@gmail.com

ORCID(i) аутора: 1. <https://orcid.org/0009-0003-3788-1163>; 2. -/-; 3. <https://orcid.org/0009-0006-6670-802>; 4. -/-; 5. -/-.

Оригинални научни рад

НА КОЈИ НАЧИН РАДОЗНАЛОСТ ДОПРИНОСИ ШКОЛСКОМ УСПЕХУ?

Ивана Трпчевић¹ и Душана Шакан²^{1,2} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Апстракт. Радозналост се све више препознаје као важан предиктор школског успеха, посебно током периода адолесценције, али се поставља питање на који начин ова особина доприноси постигнућу. Циљ овог истраживања је да испита да ли и којим путем радозналост утиче на школски успех посредством ученичке самоефикасности, циљева постигнућа, бихејвиоралне и емоционалне ангажованости у наставном контексту. Узорак је чинило 275 ученика (53.2% испитаница), старости од 15 до 19 година, односно 29 ученика првог, 65 другог, 129 трећег и 55 четвртог разреда средње школе. Коришћени су Инвентар радозналости и истраживања (СЕИ-II), Скала за мерење ангажованости на часу (BEEES), Скала за мерење академске самоефикасности из Образаца скала адаптивног учења (PALS) и Скала за мерење циљева овладавања градивом (AGQ-R). Проверена су четири медијаторска модела ефеката радозналости на школски успех, преко академске самоефикасности, циљева постигнућа, бихејвиоралне и емоционалне ангажованости ученика. Резултати су показали да су сва четири модела статистички значајна, као и да објашњавају од 7 до 15% варијансе школског успеха. Директни ефекти радозналости на школски успех нису били значајни, осим у моделу у ком се проверавао допринос бихејвиоралне ангажованости ($\beta = .01$, $t = 2.03$, $p = .04$). Међутим, утврђени су статистички значајни индиректни ефекти преко ученичке самоефикасности ($b = .01$, 95% CI [.01, .02]), циљева постигнућа ($b = .01$, 95% CI [.00, .02]), бихејвиоралне ангажованости ($b = .01$, 95% CI [.00, .01]) и емоционалне ангажованости ($b = .01$, 95% CI [.00, .01]). Ефекат предиктора на медијаторе био је статистички значајан (од $\beta = .07$ до $\beta = .21$, $p = .00$), односно, радозналост је највише утицала на академску самоефикасност ($\beta = .21$, $t = 5.34$, $p = .00$). Резултати указују на важност развоја радозналости у образовном контексту, али одсуство директних ефеката на школски успех указује на неопходно сагледавање начина на који би се ова особина као потенцијал могла адекватно подстаћи и реализовати.

Кључне речи: радозналост, школски успех, академска самоефикасност, циљеви постигнућа, бихејвиорална и емоционална ангажованост

Оригинални научни рад

ПИСМЕНОСТ О МЕНТАЛНОМ ЗДРАВЉУ КОД НАСТАВНИКА У СРБИЈИ*

Исидора Мицић¹ и Светлана Павловић²¹ Институт за педагошка истраживања, Београд² Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд

Анстракт. Писменост о менталном здрављу односи се на знање и вештине које поспешују ментално здравље. Наставници/це представљају важне актере када су у питању вештине препознавања, разумевања и реаговања на проблеме менталног здравља ученика. Виши ниво писмености о менталном здрављу је у вези са бољим препознавањем знакова проблема менталног здравља, бољим разумевањем када је потребно потражити стручну помоћ и ефикаснијим предузимањем одговарајућих корака за решавање тих проблема. Циљ овог истраживања усмерен је на испитивање писмености о менталном здрављу наставника у Србији. У истраживању је учествовало 435 наставника основних и средњих школа који раде у Републици Србији, од чега је било 83.2% жена. Просечне године радног стажа испитаника су износиле: $M = 17.24$, $SD = 10.35$. Узорак је пригодан и чинило га је 31% наставника/ца запослених у основним школама, 28 % запослених у средњим стручним школама, 10% запослених у гимназијама и 3% наставника/ца који раде у средњим уметничким школама. Испитаници су попунили електронски упитник који се састојао од инструмената којима се на Ликертовој скали од 1 до 5 процењују различити аспекти писмености о менталном здрављу, као и питања која се тичу карактеристика њихове професије. Резултати нашег истраживања су показали да наставници показују сопствени ниво писмености о менталном здрављу који је око просека или изнад просека када су у питању различити аспекти писмености о менталном здрављу попут: знање о симптомима и знацима проблема менталног здравља ($M = 3.33$, $SD = .79$), упознатост са спектром проблема менталног здравља на школском узрасту ($M = 3.28$, $SD = .82$), пријатност да се разговара о темама које укључују проблеме менталног здравља са различитим актерима ($M = 3.50$, $SD = .81$), шта је битно за добро ментално здравље ($M = 4.24$, $SD = .69$), намера да се помогне особи која се суочава са проблемима менталног здравља ($M = 4.20$, $SD = .54$). Показано је да је дужина радног стажа негативно повезана са спремношћу за пружањем помоћи ($r = -.12$, $p = .011$), док је задовољство послом позитивно повезано са знањем о проблемима менталног здравља ($r = .22$, $p = 0.001$), упознатост са проблемима на школском узрасту ($r = .16$, $p = .001$) и пријатношћу да се разговара о поменутих темама ($r = .20$, $p = .001$). Наставничка писменост о менталном здрављу кључни је ресурс, како у погледу јачања њихових капацитета за ношење са изазовима њихове професије, тако и за унапређење благостања и уопште здравог психичког развоја њихових ученика.

Кључне речи: ментално здравље, наставници, писменост о менталном здрављу.

* Напомена. Овај рад је подржан од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-136/2025-03/200018, Уговор бр. 451-03-136/2025-03/200039).

Адреса за кореспонденцију: isidora.jazz@gmail.com

ORCID(i) аутора: 1. <https://orcid.org/0000-0002-7266-7248>; 2. <https://orcid.org/0000-0002-7266-7248>.

ПОСТЕР
ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

*Стручни рад***УПРАВЉАЊЕ СТРЕСОМ НА РАДНОМ МЕСТУ****Слађана Анђелкоска**

Међународен Славјански Универзитет „Св.Никола“, Северна Македонија

Апстракт. Стрес на радном месту представља један од најзначајнијих психолошких и организационих изазова савременог пословања. Он директно утиче на ментално здравље, радну ефикасност, задовољство запослених и укупну организациону културу. Циљ овог рада је да се истраже и анализирају ефективне стратегије управљања стресом на радном месту, са акцентом на психолошке интервенције и организационе мере које доприносе стварању подстицајног радног окружења. У теоријском оквиру, стрес се дефинише као интеракција између појединца и окружења, у којој појединац процењује да захтеви ситуације превазилазе његове ресурсе. Овај рад се фокусира на психолошке аспекте стреса, укључујући емоционалне, когнитивне и бихејвиоралне реакције запослених у стресним ситуацијама. Методолошки, овај рад представља тематски преглед 25 релевантних емпијских студија и систематских прегледа објављених у реномираним психолошким и интердисциплинарним часописима. Студије су одабране према следећим критеријумима: релевантност за радно окружење, научна валидност, примењивост у пракси, и актуелност (објављене у последњих 15 година). Анализа је обухватила различите приступе – од когнитивно-бихејвиоралних програма и тренинга емоционалне интелигенције до организационих политика подршке менталном здрављу. Психолошке интервенције које су показале највећу ефикасност укључују когнитивно реструктурирање, технике релаксације, радионице психолошке едукације и менторску подршку. Организационе мере попут флексибилности радног времена, културе отворене комуникације и системске бриге за запослене значајно утичу на смањење стреса. Практична сврха овог рада је да понуди научно утемељене смернице HR стручњацима, менаџерима и психолозима у организацијама. Унапређење интервенција за управљање стресом води не само ка бољем менталном здрављу запослених, већ и ка већој продуктивности, смањењу флукуације и унапређењу квалитета радне климе. Потреба за мултидисциплинарним приступом – који укључује сарадњу између менаџмента, психолога и стручњака за људске ресурсе – представља кључни закључак овог рада. С обзиром на значај теме за академску заједницу и практичаре, овај рад пружа вредан допринос развоју програма подршке менталном здрављу у савременом радном окружењу.

Кључне речи: управљање стресом, когнитивно-бихејвиоралне технике, организациона култура, емоционална интелигенција, психолошке интервенције

Прегледни (теоријски) рад

РЕБТ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ У ТРЕТМАНУ КОГНИТИВНИХ ГРЕШАКА КОД ОСОБА СА АНКСИОЗНИМ ПОРЕМЕЋАЈИМА

Алекса Милевић¹, Данијела Опачић², Нина Макарин³ и Нађа Ђотуновић⁴

¹ Клиника за неурологију и психијатрију за децу и омладину, Београд

² ОШ „Браћа Барух“, Београд

³ СОС дечија села Србија

⁴ Lilly Drogerie

Анстракт. Анксиозни поремећаји представљају распрострањену групу клиничких стања, често повезаних са упорним негативним аутоматским мислима и ригидним уверењима која се јављају у виду когнитивних грешака. Те когнитивне дисторзије, као што су катастрофизирање, црно-бело мишљење, персонализација и ментални филтер, одржавају и појачавају анксиозност, чиме утичу на опште психолошко функционисање. Циљ овог теоријског рада јесте да прикаже на који начин рационално-емотивно-бихевиорална терапија (РЕБТ), као специфичан облик когнитивно-бихевиоралне терапије, приступа идентификацији и модификацији таквих уверења код особа са анксиозним поремећајима. Полазећи од АВС(DE) модела, рад разматра основне механизме настанка емоционалних сметњи кроз призму ирационалних уверења, те приказује технике њиховог логичког, емпиријског и прагматичног оспоравања. Посебно се анализирају интервенције усмерене на реконцептуализацију захтева у преференције, изградњу толеранције на фрустрацију, разужасавање и безусловно самоприхватање у формирању рационалнијих, функционалних уверења. У раду се осврћемо и на недирективне технике, као што су употреба метафора, хумора и парадоксалне намере, које могу допринети оснаживању клијентових капацитета за промену. Резултати прегледа литературе указују на то да РЕБТ приступ показује високу ефикасност у редукцији анксиозних симптома, нарочито код особа са израженим перфекционистичким тенденцијама, склоношћу ка хроничној бризи и ниском толеранцијом на неизвесност. У односу на друге модалитете когнитивно-бихевиоралне терапије, РЕБТ посебно истиче важност филозофске промене у систему уверења и промовише развој рационалног животног става као заштитног фактора у превенцији релапса. Импликације овог рада су двоструке: у клиничкој пракси указују на значај усмеравања терапијског процеса ка основним уверењима, док у области истраживања отварају простор за даље емпиријске студије ефикасности појединачних РЕБТ техника у третману различитих подтипова анксиозности.

Кључне речи: ребт, анксиозни поремећаји, когнитивне грешке, ирационална уверења, психотерапијске интервенције

*Стручни рад***РАЗЛИКЕ МЕЂУ МАТУРАНТИМА ДРЖАВНИХ И
ПРИВАТНИХ СРЕДЊИХ ШКОЛА ПО НИВОУ
ПРЕДУЗЕТНИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ****Александра Штрбац¹ и Марија Балковој²**¹ Национална служба за запошљавање, Филијала Зрењанин² Национална служба за запошљавање, Филијала Нови Сад

Апстракт. Наставни предмет предузетништво требало би да допринесе формирању предузетничке компетенције, као и оснаживању оријентације ученика ка предузетничкој каријери. Овај рад је наставак истраживања предузетничке компетенције средњошколаца – радови су представљени на Конгресу психолога 2017. и 2024. године. Циљ истраживања презентованог у овом раду био је да се утврде разлике у нивоу предузетничке компетенције међу матурантима државних и приватних средњих школа. Степен предузетничке компетенције измерен је „Упитником за самопроцену предузетничке предиспозиције“, који је верификован као инструмент за процену предузетничког потенцијала предузетника-почетника, који се укључују у програм за samozapošljavanje Националне службе за запошљавање и похађају радионицу „Психолошки изазови предузетништва“. Испитаници врше самопроцену на скали Ликертовог типа, одговарајући на 20 ставки у упитнику, а предузетнички потенцијал може бити сврстан у једну од 5 класификационих група: изразито низак, низак, умерен, висок и изузетно висок. У истраживање је укључено 207 матураната државних средњих школа из Зрењанина: марта 2025.г упитник је попунило 133 матураната Економско-трговинске школе „Јован Трајковић“, 53 из Пољопривредне школе и 21 матурант Електротехничко-грађевинске школе „Никола Тесла“. У новосадском узорку је 62 матураната приватних средњих школа упитник попунило марта 2025.г: 33 из Средње медицинске школе „Хипократ“, 22 из средње школе Медицински центар „Vision“ и 7 из приватне гимназије „Живорад Јанковић“. Тестирање матураната у оба града реализовале су саветнице за планирање каријере из Филијала за запошљавање Зрењанин и Нови Сад. Обустава рада у средњим школама услед блокада утицала је да узорковање кандидата није оптимално, те је новосадски узорак мањи. Резултат самопроцене матураната показао је разлику међу матурантима државних и приватних школа код класификационе групе висока предузетничка компетенција: 41% матураната приватних средњих школа сматра да поседује висок потенцијал за предузетништво, док је то код подзорка државних средњих школа 36%. Висока оријентација ка предузетништву у приватним школама тумачи се прагматичном оријентацијом у средњошколском образовању и размишљањем о приватној пракси након завршеног школовања.

Кључне речи: матуранти, предузетништво, самопроцена, предузетнички капацитет

Оригинални научни рад

СОЦИЈАЛНА ПОДШКА КАО ПРЕДИКТОР РЕЗИЛИЈЕНТНОСТИ СТАРИХ ОСОБА, КОРИСНИКА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ

Дајана Ерцег¹, Милош Илић², Ања Жујовић³, Весна Протулипац⁴,
Јармила Чинчурак⁵, Ђорђе Вучковић⁶, Оливера Војновић⁷, Жељана Вејновић⁸ и
Јелена Попов⁹

¹ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

^{2,6,7} Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет

³ Институт друштвених наука, Београд

^{4,5,8,9} Универзитет „Унион“, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатаћ“, Нови Сад

Анстракт. Социјална подршка представља један од најважнијих заштитних фактора за очување менталног здравља и подстицање резилијентности у старијем животном добу. Обухвата емоционалну, информативну и инструменталну помоћ коју старије особе добијају од породице, пријатеља, професионалних неговатеља и шире заједнице, а њен континуитет и квалитет могу значајно утицати на прилагођавање на стресне околности и промене повезане са старењем (резилијентност). Циљ истраживања био је да се испита како је социјална подршка повезана са резилијентношћу код старих особа, корисника установа социјалне заштите на територији АП Војводине. Студија пресека спроведена је од маја до септембра 2024. године, а узорак чини 249 корисника из 10 старачких домова. Подаци су прикупљени путем полуструктурисаног интервјуа, уз примену валидираних упитника које су администрирали посебно обучени анкетари. Процена резилијентности вршена је помоћу Connor-Davidson скале резилијентности (CD-RISC-10), а перципирани ниво социјалне подршке мерен је Осло скалом социјалне подршке (OSSS-3). Резултати показују да корисници имају умерен до висок ниво социјалне подршке са просечним скором од 11,55 (SD=2,601; Max=14); 57,4% сматра да може добити помоћ у случају потребе, док само 5,2% наводи да неће добити помоћ од околине уколико им буде потребна. У домену емоционалне подршке, 54,6% испитаника сматра да други показују довољно бриге и интересовање за њих, док 3,6% не перципира ту врсту подршке. Најнижи резултат забележен је у подршци од стране најближих особа, 24,5% има 3-5 особа којима верује, 29,7% до две особе, а 6% нема никога коме би се поверили. Охрабрујуће је што 34,9% испитаника има више од пет поузданих и блиских особа којима се може обратити за помоћ. Просечан скор резилијентности износи 31,59 (SD=7,664; Max=40), а медијана 33, при чему 68,8% корисника има скор изнад 30, што указује на висок степен резилијентности. Утврђена је статистички значајна корелација средње величине ефекта између резилијентности и социјалне подршке на нивоу $p < 0,001$ ($r = 0,369$). Регресионом анализом утврђено је да социјална подршка објашњава 13,6% варијансе резилијентности ($R^2 = 0,136$; $p < 0,001$), при чему виши ниво перципиране социјалне подршке предвиђа виши степен резилијентности. Добијени резултати о значају социјалне подршке за резилијентност старијих особа могу допринети развоју циљаних интервенција и политика усмерених на унапређење психосоцијалног благостања корисника установа социјалне заштите.

Кључне речи: социјална подршка, резилијентност, старе особе, герантолошки центри, јавно здравље

Адреса за кореспонденцију: dajana.erceg97@gmail.com

ORCID(i) аутора: 1. -/-; 2. <https://orcid.org/0000-0002-9538-5606>; 3. <https://orcid.org/0009-0009-1274-8466>; 4. -/-; 5. -/-; 6. -/-; 7. -/-; 8. -/-; 9. -/-.

Оригинални научни рад

ОСОБИНЕ ЛИЧНОСТИ, ПОЛ, ОБРАЗОВАЊЕ, РЕЛИГИОЗНОСТ И ПОЛИТИЧКА ОРИЈЕНТАЦИЈА КАО ПРЕДИКТОРИ РАЗЛИЧИТИХ ДРУШТВЕНИХ СТАВОВА

Анастасија Митровић¹, Дуња Панић², Александра Ђурчин³ и Селка Садиковић⁴
^{1,2,3,4} Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

Апстракт. Циљ овог истраживања био је да се испитају ефекти особина личности, као и пола, нивоа образовања, религиозности и политичке оријентације у предвиђању различитих друштвених ставова. Истраживање је спроведено на узорку од 871 испитаника старости од 15 до 78 година (406 мушкараца; $AC = 35.14$, $SD = 15.04$). Подаци су прикупљени коришћењем НЕХАСО-60 упитника и Упитника друштвених ставова. Религиозност је мерена помоћу питања „Колико верујете у Бога од 1 до 100“, док је политичка оријентација мерена на скали од 1 до 5, тако да је 1 представљао крајње леву политичку оријентацију, док је 5 означавало крајње десну политичку оријентацију. Подаци о образовању су прикупљени тако што су испитаници на кратком упитнику означили највиши ниво образовања који су до тада стекли (1 - основна школа, 6 - докторат). Хијерархијске регресионе анализе су примењене за три критеријума: друштвени конзервативизам, инклузију друштвених група и конспиративизам, у два аналитичка блока. Увођење особина личности у другом блоку довело је до значајног побољшања свих модела: друштвени конзервативизам ($R^2 = .449$, $\Delta R^2 = .086$, $F(10,841) = 68.54$), инклузија друштвених група ($R^2 = .245$, $\Delta R^2 = .167$, $F(10,841) = 28.55$) и конспиративизам ($R^2 = .171$, $\Delta R^2 = .015$, $F(10,841) = 17.32$). Пол, политичка оријентација и религиозност показали су се као значајни предиктори свих испитиваних ставова, док је образовање било значајан предиктор искључиво конспиративизма ($\beta = -.076$; $p < .01$). Друштвени конзервативизам значајно су предвиђале особине поштења ($\beta = .097$, $p < .001$), емоционалности ($\beta = -.092$, $p < .01$), екстраверзије ($\beta = .080$, $p < .01$) и отворености ($\beta = .273$, $p < .001$). Инклузију друштвених група значајно су предвиђале поштење ($\beta = -.214$, $p < .001$), емоционалност ($\beta = -.201$, $p < .001$), савесност ($\beta = -.076$, $p < .05$) и отвореност ($\beta = -.245$, $p < .001$). Од особина личности, једини значајан предиктор конспиративизма била је сарадљивост ($\beta = -.103$, $p < .01$). Добијени налази указују на релевантност специфичних особина личности – нарочито поштења, емоционалности и отворености – као и на улогу социодемографских фактора у обликовању различитих друштвених ставова.

Кључне речи: особине личности, НЕХАСО-60, друштвени ставови, религиозност, политичка оријентација

Оригинални научни рад

КАДА ОСОБИНЕ ЛИЧНОСТИ НИСУ ДОВОЉНЕ: ДОПРИНОС ПОЛА, УЗРАСТА, РЕЛИГИОЗНОСТИ И ПОЛИТИЧКЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ У ПРЕДИКЦИЈИ ВРЕДНОСНИХ ОРИЈЕНТАЦИЈА

Кристина Пузовић¹, Кристина Тењовић² и Селка Садиковић³^{1,2,3} Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

Апстракт. Циљ овог истраживања био је да се испита улога особина личности, мерених BFI-2 инвентаром, као и пола, узраста, религиозности и политичке оријентације у предвиђању различитих вредносних оријентација. Истраживање је спроведено на узорку од 871 испитаника узраста од 15 до 78 година (406 мушкараца; $AC = 35.14$, $SD = 15.04$). Подаци су прикупљени коришћењем BFI-2 упитника и Упитника глобалних друштвених норми (GSN). Упитник GSN садржао је ставке намењене процени ставова према друштвеним нормама, као и прикупљању социодемографских података, религиозности и политичке оријентације. Религиозност је мерена ставком: „Колико снажно верујете у Бога (или богове)?“ од 0 до 100. Политичка оријентација је мерена шестостепеном Ликертовом скалом (0 = изразито лево, 5 = изразито десно) и накнадно је категоризована у три групе ради лакше интерпретације: лево оријентисани (0–1), центристи (2–3) и десно оријентисани (4–5). Хијерархијске регресионе анализе примењене су за три критеријума вредносних оријентација: праведност, слободу и солидарност, у два аналитичка блока. Увођење социодемографских варијабли након особина личности (модел великих пет) у другом блоку довело је до статистички значајног побољшања свих модела: праведност ($R^2 = .205$, $\Delta R^2 = .024$, $F(9,826) = 23.69$), слобода ($R^2 = .108$, $\Delta R^2 = .060$, $F(9,826) = 11.07$) и солидарност ($R^2 = .175$, $\Delta R^2 = .031$, $F(9,826) = 19.51$). Праведност су значајно предвиђале особине пријатности ($\beta = .236$, $p < .001$), савесности ($\beta = -.164$, $p < .001$), негативне емоционалности ($\beta = .159$, $p < .001$) и отворености ($\beta = .104$, $p < .01$). Слобода је значајно предвиђена савесношћу ($\beta = .117$, $p < .01$) и негативном емоционалношћу ($\beta = .082$, $p < .05$). У случају солидарности, све особине личности осим екстраверзије показале су значајну предиктивну вредност. Од социодемографских варијабли, узраст је значајно предвиђао праведност и солидарност, док су политичка оријентација и религиозност били значајни предиктори слободе. Полне разлике регистроване су код свих група вредносних оријентација. Добијени резултати указују на релевантност специфичних особина личности – нарочито пријатности, негативне емоционалности, савесности и отворености – као и на значај социодемографских фактора у обликовању вредносних оријентација.

Кључне речи: особине личности, BFI-2, GSN, вредносне оријентације

Оригинални научни рад

ПРИСТРАСНОСТ ЖЕНА ПРЕМА ЖЕНАМА У ПОСЛОВНОМ ОКРУЖЕЊУ*

Марија Богићевић¹, Сандра Илић² и Каја Дамњановић³¹ Wörwag Pharma GmbH & Co.KG, Germany^{2,3} Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Лабораторија за експерименталну психологију

Апстракт. Меритократија је систем у ком се успех и позиције моћи и утицаја стичу на основу способности и заслуга. Меритократско одлучивање је процес одлучивања о напредовању на основу норми које обезбеђују могућности напретка без дискриминације, између осталог и на основу пола. Истраживања ипак показују да се од ових норми одступа у корист мушкараца – жене трпе веће последице од лошијих и имају мање користи од добрих исхода у раду него мушкарци истих способности и заслуга. Пристрасност исхода се односи на разлику у процени квалитета одлуке зависно од тога да ли је њен исход био позитиван или негативан. Циљ овог истраживања је било тестирање предиктивне вредности перцепције меритократије код жена за процене квалитета одлуке да се посао додели жени или мушкарцу, са позитивним и негативним исходима. Испитаницама $N=88$ су приказане скале перцепције прескриптивне тј. „како треба да буде“ (МЕСП) и дескриптивне тј. „како јесте“ (МЕСД) меритократије и по четири верзије задатака којима се региструје пристрасност према исходу у домену пословног одлучивања (ризишно улагање, организација догађаја, преговарање на тендеру, прављење финансијског плана). У задацима су варирани пол особе којој је посао додељен (пол протагонисте: мушки, женски) и исход (позитиван, негативан). Укрштањем ова два поновљена фактора добијене су четири верзије сваког од четири задатка. Зависне варијабле су биле просечне процене квалитета одлука запошљавања жене/мушкараца на десетостепеној скали. Регистрована је пристрасност ка исходу ($F(1, 87)=248.491, p<.001, \eta^2=.741$) – процене одлука са позитивним исходима биле су више за 2.793. Регистрован је и значајан главни ефекат пола протагонисте ($F(1, 87)=5.547, p<.021, \eta^2=.060$) – одлуке да се запосли жена су процењене као боље за 0.162, без обзира на њихов исход. Просечне процене на МЕСД ($M=2.70, SD=0.66$) биле су ниже у односу на МЕСП ($M=4.87, SD=1.16$). Регресионом анализом је утврђено да се на основу МЕСП код испитаница може предвидети процена квалитета одлука да се запосли како мушкарац ($R^2=.079, \beta=.281, F(1, 86)=7.382, p=.008$), тако и жена ($R^2=.067, \beta=.259, F(1, 86)=6.177, p=.015$), уколико је исход био позитиван. Укратко, жене процењују одлуке да се запосли жена као боље него одлуке да се запосли мушкарац. Међутим, што је њихова перцепција прескриптивне („како треба да буде“) меритократије виша, то су и њихове процене квалитета одлука (да се неко ангажује) са позитивним исходима више, и то без обзира на пол протагонисте.

Кључне речи: пристрасност према исходу, прескриптивна меритократија, дескриптивна меритократија, одлучивање

* Напомена. Овај рад је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, путем финансирања истраживања на Универзитету у Београду, Филозофском факултету, број пројекта: 451-03-66/2024-03/200163.

Адреса за кореспонденцију: m_bogicevic@yahoo.com

ORCID(i) аутора: 1. -/-; 2. <https://orcid.org/0000-0002-5145-0197>; 3. <https://orcid.org/0000-0002-9254-1263>.

Оригинални научни рад

ЕМОЦИОНАЛНА КОМПЕТЕНТНОСТ, СОЦИЈАЛНА САМОЕФИКАСНОСТ И ЕКСТЕРНАЛНОСТ ЛОКУСА КОНТРОЛЕ КОД СТУДЕНАТА УМЕТНОСТИ И СТУДЕНАТА ДРУГИХ УСМЕРЕЊА*

**Петар Митић¹, Петар Радовић², Душан Тодоровић³, Марија Тодоровић⁴,
Велида Зимоњић⁵ и Анита Пешић⁶**

¹ Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Нишу

^{2,3} Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

⁴ ОШ „Његош“, Ниш

⁵ Државни Универзитет у Новом Пазару, Департман за психологију

⁶ Војна академија, Катедра друштвених наука

Апстракт. Готово уобичајена одлика културног миљеа и образовног система је да се ослања доминантно на стечена академска знања и когнитивне способности, па тако занемарује значајан спектар других компетенција, везаних за емоционалну и социјалну сферу, те област локуса контроле – а управо ове одреднице су кардиналне за успех како у пракси, тако и академској сфери те животном благостању уопште. Циљ овог истраживања био је да се испита разлика у емоционалној компетентности, социјалној самоефикасности и екстерналности локуса контроле код студената уметничких, друштвено-хуманистичких и медицинских факултета. У истраживању су коришћени инструменти: Упитник емоционалне компетентности (УЕК; Такшић, 2002), Скали опажене социјалне самоефикасности (Smith i Betz, 2000) и Скала екстерналности локуса контроле (Безиновић, 1988). Узорак који је био пригодног типа, обухватио 252 студента узимајући у обзир три различита академска усмерења (уметност, друштвено-хуманистичке и природне науке), а примењена је АНОВА анализа ради утврђивања постојања статистички значајних разлика међу групама. Резултати су показали да постоје значајне разлике између студената различитих усмерења у упорности ($p < .007$), екстерналности локуса контроле ($p < .000$), социјалној самоефикасности ($p < .04$) и изражавању емоција ($p < .023$). Студенти уметничког факултета показали су најнижи степен екстерналности и највиши ниво социјалне самоефикасности у поређењу са студентима осталих факултета. Такође, значајна разлика утврђена је и у изражавању емоција, при чему су студенти уметности испољили статистички значајно ниже резултате у односу на остале групе. Иако разлике у укупној емоционалној компетентности нису достигле ниво статистичке значајности, уочени трендови сугеришу специфичне обрасце емоционалног функционисања унутар појединих академских група. Посебно је занимљиво да студенти друштвено-хуманистичког смера бележе статистички значајно нижу упорност у односу на студенте осталих факултета. Добијени резултати АНОВА анализе допуњени су испитивањем величине ефекта, при чему су коришћени Ета и Ета квадрат коефицијенти. Највећа снага ефекта забележена је код варијабле екстерналност локуса контроле, где је студентско усмерење објашњавало 9.0% варијансе ($\eta^2 = 0.090$), што према Cohenовим смерницама представља средње јак ефекат. Средње јак ефекат уочен је и код упорности ($\eta^2 = 0.039$), док је код изражавања емоција примећен нешто слабији, али и даље значајан ефекат ($\eta^2 = 0.030$). Иако све разлике нису статистички подједнако изражене, неке од димензија унутар скала екстерналности и социјалне самоефикасности указују на битну разлику између студената различитих професионалних усмерења, што може имати практичне импликације у контексту праћења професионалног развоја те консултативног и саветодавног рада са студентском популацијом за коју је карактеристично да је чине млади који припадају различитим научним и уметничким миљеима.

Кључне речи: студенти, професионална усмерења, емоционална компетентност, социјална самоефикасност, локус контроле

* *Напомена.* Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-137/2025-03); Припремљено у оквиру пројекта Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 423/1-3-01).

Адреса за кореспонденцију: mitic.petar@gmail.com

ORCID(i) аутора: 1. <https://orcid.org/0000-0003-0143-4049>; 2. <https://orcid.org/0009-0001-5452-2192>;
3. <https://orcid.org/0000-0003-0607-8805>; 4. -/-; 5. <https://orcid.org/0009-0001-8993-8112>;
6. <https://orcid.org/0009-0007-8674-2767>.

Индекс аутора

Андонов Жолцер, А.	13	Јаковљевић, М.	53	Перић, И.	24
Анђелковић, Г.	78	Јевтовић, Н.	56	Петровић Гашевић, Р.	18, 20
Анђелкоска, С.	82	Јовановић, А.	65, 66, 67	Петровић, Ж.	74
Антић, А.	78	Јовановић, Н.	13	Петровић, Ј.	50
Бајагић, А.	20	Јокановић, Д.	61	Пешић, А.	89
Балковој, М.	84	Јокић, Б.	33, 36, 37	Попов, Ј.	38, 39, 41, 85
Балтес, Д.	38, 39, 40, 41	Каменовић, Х.	68	Поповић, А.	16
Батић Очовај, С.	52	Караџић, М.	58	Поповић, Е.	47
Бауцал, А.	6	Кљајић, Н.	27, 31	Протулипац, В.	38, 39, 42, 85
Бачанин, М.	58	Ковачевић, И.	14	Пузовић, К.	87
Беара Бењак, М.	15, 23	Ковачевић, Н.	76	Радић, К.	76
Биро, М.	27, 28	Комленић, А.	55	Радовић, П.	89
Благић, Д.	11	Конаков, М.	15	Радосављевић, К.	65, 66, 67
Богићевић, М.	88	Контић, М.	46, 49	Радуловић, В.	15, 23
Брајовић Цар, К.	13	Лагунџин, Ј.	38, 39, 40, 41	Рајић, И.	56
Бранковић, М.	33, 35	Лазаревић, Љ.	33, 34, 35	Рајковић, М.	58
Будурић, С.	16	Лазаревић, Н.	59, 60, 64	Ракић Бајић, Г.	15
Бунфорд, С.	38, 39, 41, 42	Лазих, М.	50	Ракочевић, Н.	27, 28
Вејновић, Ж.	38, 41, 42, 85	Лазовић, Н.	69	Рогошић, Ј.	53
Вјештица, Ј.	38, 40, 41, 43	Лајко, Ф.	38, 40, 42, 43	Родић, Ј.	38, 39, 40, 43
Војновић, О.	42, 43, 85	Лукић, М.	75	Ронић, С.	74
Врцић Амар, А.	69	Макарин, Н.	83	Садиковић, С.	86, 87
Вуковић, Ј.	27, 29, 58	Манојловић, М.	33, 34, 36, 37	Санда Станковић	33
Вучковић, Ђ.	42, 43, 85	Маринковић, Д.	27, 30	Симић, Д.	16
Гаврилов Јерковић, В.	16, 17, 20	Марић, А.	65, 66, 67	Симић, Т.	47
Гајић, Т.	17, 54	Марић, Т. А.	68	Симуновић, В.	33, 34, 36, 37
Гвозден, М.	33, 34, 36, 37	Марковић, В.	17	Синановић, Б.	11
Глигорић, Т.	27, 30	Мартиновић, К.	27, 29	Смедеревац, С.	7
Грбић, С.	15	Медић, Д.	18	Стаматовић Гајић, Б.	17, 54
Дамњановић, К.	88	Милатовић, Ј.	48	Станић, Д.	38, 41, 42, 43
Даничић, Т.	16	Милевић, А.	83	Станков, Н.	18, 20
Делибашаић, М.	22	Миловановић, И.	50	Станковић, С.	36, 37, 45
Димитријевић, Б.	71, 72	Милутиновић, К.	47	Старчевић, Ј.	71, 72
Драшковић, К.	57	Милутиновић, У.	14	Стевановић, А.	17
Дуканац, В.	17	Миљковић, У.	73	Стевић, Б.	16
Дуњић Мандић, К.	12	Митић, П.	89	Табанцелић, Ј.	38, 39, 40, 43
Ђедовић, Н.	12, 20	Митровић, А.	86	Тасковић, М.	78
Ђотуновић, Н.	83	Митровић, Т.	27, 31	Тафра Роквић, В.	18
Ђурица, М.	68	Мишић, И.	80	Тењовић, К.	87
Ђуровић, Д.	11	Мрђењов, М.	20	Тишма, Б.	12, 18, 20
Ердеж Кавечан, Ђ.	11	Мусић, Т.	38, 39, 40, 42	Тодоровић, Д.	89
Ерцег, Д.	38, 40, 41, 85	Николић, Д.	15	Тодоровић, М.	89
Жежељ, И.	33, 34, 35	Нинић, В.	48	Тошић, М.	13
Живановић, С.	25	Ничић, Ј.	57	Трбојевић Јоцић, Ј.	65, 66, 67
Жујовић, А.	38, 41, 43, 85	Опачић, Г.	62	Трпчевић, И.	52, 79
Жуљевић, Д.	27, 28	Опачић, Д.	83	Ђурчин, А.	86
Здравковић, М.	58	Оролицки, И.	12, 77	Фричканд, А.	11
Зимоњић, В.	89	Павићевић, М.	47	Хромниш, С.	55
Зулевић, Ј.	14	Павлов, Т.	75	Чинчурак, Ј.	38, 40, 85
Иванов, А.	45	Павловић Бабић, Д.	8, 14	Џамоња Игњатовић, Т.	11, 14, 33, 37
Ивановић, Т.	57	Павловић, Ј.	9	Шакан, Д.	51, 63, 79
Игњатовић, Н.	70	Павловић, М.	12, 18, 78	Шолак, Р.	63
Игњатовић, Т.	75	Павловић, Н.	56	Штрбац, А.	84
Илић, Д.	78	Павловић, С.	80	Шуњка Ђорковић, Ј.	68
Илић, М.	27, 28, 32, 38, 42, 43, 51, 85	Панић, Д.	86		
Илић, С.	88	Пејчиновић, В.	16		

ISBN 978-86-89377-65-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

159.913(048)(0.034.2)
37.015.3(048)(0.034.2)
004.8(048)(0.034.2)
615.851(048)(0.034.2)
159.923.2(048)(0.034.2)
316.752(048)(0.034.2)

НАЦИОНАЛНИ научно-стручни скуп Конгрес психолога Србије (73 ; 2025 ;
Дивчибаре)

Вредности под притиском: психологија између идеалног и реалног [Elektronski
izvor] : књига резимеа / Национални научно-стручни скуп 73. конгрес психолога
Србије Дивчибаре, 4. јун – 7. јун 2025. ; [уредници Милица Лазић, Огњен Јанић,
Милица Љеваја]. - Београд : Друштво психолога Србије, 2025 (Београд : Центар за
примењену психологију). - 1 elektronski optički disk (CD- ROM) : текст ; 12 cm

Системски захтеви: Нису наведени. - Насл. са насловне стране документа. - Тираж 20

ISBN 978-86-89377-65-1

а) Ментално здравље -- Апстракти б) Педагошка психологија -- Апстракти в)
Вештачка интелигенција -- Апстракти г) Психотерапија -- Апстракти д) Вредносне
оријентације -- Апстракти

COBISS.SR-ID 174402825